



FANATISK KONVERTITT



FRIVILLIG LEKSEHJELP



MEKKING TREKKER FOLK

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 6/2017

Hundre år med Hovedbiblioteket i Bergen



QURIA®

– utviklet for et moderne bibliotek



Quria® er den første skybaserte digitale plattformen for bibliotekstjenester, utviklet for å ta folkebiblioteket inn i fremtiden. Quria® er enkel i bruk, gjør de daglige arbeidsrutinene mer effektive og reduserer antall systemer de ansatte må ha tilgang til. Med Quria® har man full oversikt over hva som skjer på biblioteket, noe som gir et bedre servicetilbud til de besøkende.



Vi skaper fremtidens biblioteksystem
Les mer på www.axiell.no

INNHold

BOK OG BIBLIOTEK

Nr. 6-2017 – Årgang 84

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening.
Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE

Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff	Ferdigtrykt
Nr. 1 11.01. 08.02.	
Nr. 2 15.02. 15.03.	
Nr. 3 09.05. 07.06.	
Nr. 4 09.08. 06.09.	
Nr. 5 04.10. 01.11.	
Nr. 6 01.11. 29.11.	

ABONNEMENT

DB Partner as, Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no – Tlf 67 11 38 08

Forsidebilde: Bergen Offentlige Bibliotek
Grafisk produksjon: Arena Media AS

ISSN 0006-5811

ANNONSER

Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER

Innside av omslag	kr. 11 900,-
Baksiden	kr. 13 900,-
Dobbelside	kr. 16 900,-
Helside	kr. 10 900,-
1/2 side	kr. 6 900,-
1/4 side	kr. 5 500,-



HOVEDSAKEN

Glør i gammel ved. I Oslo tømmes de gamle kulturbyggene. I stedet kommer nye, store og kanskje mer effektive signalbygg? Ellers i Europa er det ikke slik. Her blir de gamle byggene rustet opp og tilpasset nye behov. Slik gjør de det i Bergen også. 48

BOK

13-åringers lesning av bildebøker	17
Et litterært frøvelv - Future Library	60
Forfatterportrettet - Ketil Bjørnstad	67

BIBLIOTEK

Leksehjelp fører til mer lesing	9
Det satses på skolebibliotek - heldigvis	12
Makerspace gir økt besøk	14
Fleksibilitet i Hamar	22
Leseopplevelse - Olaug Nilssen	30
Vellykket biblioteksamarbeid i Skåne	41
Dagdrømmer og dikter på 20-bussen - en samtale med Mariann Schjeide ..	43
Forstyrningsuka - et samarbeid om overgrep mot barn.	55
Virtual Reality - øv på hjerteoperasjoner i biblioteket.	57
Viktig om forskeres informasjonsatferd	64

MENINGER

Jeg hater fortsatt Facebook	5
Ulovlige personbilder på nett	6
Forleggerforeningen blander seg ikke inn i distribusjonsformene for e-bøker	8
Professor'n - biblioteket som møteplass	24
Bibliotekets sett ovenfra - britiske topledere om bibliotek	26
Klassifisering som kommunikatív handling	28

MEDLEMSSIDER FRA NORSK BIBLIOTEKFORENING

– et bilag til Bok og Bibliotek 33



Jeg hater fortsatt Facebook

På nyåret i 2011 fikk jeg så øra flagra etter å ha skrevet dette på www.bokogbibliotek.no:

«En støtte til Facebook kan også ses på som et svik mot det frie world wide web. Hva gjør da 130 norske bibliotek på Facebook?

Januar er ryddetid. I en mappe på PCen over ymse tekster fant jeg en gammel epistel om Facebook under tittelen «Skarpt angrep på Facebook», skrevet i 2008. Utgangspunktet er den engelske skribenten Tom Hodgkinson som i den engelske avisa The Guardian går til et kraftig angrep mot Facebook (14.1.08). «Jeg avskyr Facebook,» sier han i anslaget til artikkelen.

Facebook er et kapitalistisk og neo-konservativt, ideologisk instrument, mener han videre. Bak det hele står Silicon Valley-penger og aktivister på den amerikanske høyresiden. Han viser selvsagt til Facebooks gründer Mark Zuckerberg – som ble nylig ble kåret til Times' «Man of the year» 2010 – og Peter Thiel, som var en av de første som investerte i selskapet og som sitter som en av tre i selskapets styre.

Hodgkinson ser på Facebook i forlengelsen av den amerikanske imperialismen, og Hodgkinson vil på ingen måte være med på å styrke selskapet eller hovedaktører som Thiel, enten det handler om penger eller innflytelse. Hodgkinson går også knallhardt ut mot den sosiale profilen som Facebook omgir seg med. Et motto for Facebook er at det er «a social utility that connects you with the people around you». Men hallo, roper han. – Hvorfor i Herrens navn skulle jeg ha behov for en PC for å komme i kontakt med folk rundt meg?

I stedet for å gjøre noe sammen med vennene sine – snakke, spise, drikke, danse – er han henvist til å sende dem stikkordpregede meldinger og artige bilder, mens han er lenket til skrivebordet. «Far from connecting us, Facebook actually isolates us at our workstations.»

Jeg nikker og kjenner en rolig glede over at jeg fanget opp denne kritikken i 2008. Jeg tenker at det er godt at det finnes personer som står fram i en av verdens mest toneangivende aviser og tør å dra i nød-bremsen i det toget de fleste av oss, de norske folkebibliotekene inkludert, i blind entusiasme har kastet seg på i frykt for å bli stående igjen på den analoge perrongen.

Det åpne internettet, det som startet så lovende med Tim Burners Lees world wide web, er i ferd med å lukkes. Nettsamfunn, passordlåste nettsted, nettsteder med inngangsbilletter og stykkpris per nedlasting, brer om seg. Rupert Murdochs aviser er i full fart mot å bli beta-

lingstjenester. De som tidligere fnyste av å betale for ting på nett, er nå trofaste støttespillere for Apple. Vi trenger strengt tatt ikke termometer, barometer og høydemåler på mobiltelefonen, men du verden så morsomt det er å bruke dem for eksempel når man er på biltur i fjellheimen.

Hva privatpersoner gjør, er en ting. At Facebook kan fungere bra vinner i mellom, er det ingen tvil om. Når du ønsker å fortelle om sjokoladepåsmørte bakt i går eller katten som har fått tvillinger, er Facebook glimrende. Visstnok fungerer nettsamfunnet også bra som et ekteskapsbyrå.

Når bibliotekene kaster seg på Facebook-bølgen under mottoet «Vi må være der brukerne er», er det fullt ut forståelig. Bibliotekene er ikke alene om å tenke dette. DIFI har nylig laget en veileder for bruk av sosiale medier i det offentlige. Her kan vi blant annet lese: «Sosiale medier er både en kommunikasjonskanal og et arbeidsverktøy for kunnskapsmedarbeidere i forvaltningen. Sett virksomheten din i stand til å utnytte mulighetene i de nye kanalene.»

OK, det er viktig å prøve ut nye medier. Men jeg savner en kritisk distanse i forholdet mellom det offentlige og sosiale medier. Hvor blir det av forskerne? Hvilke konsekvenser på sikt kan det få at staten og kommunene retter sine ressurser inn på lukkede nettsamfunn som for eksempel Facebook. Sett i forhold til biblioteksektoren: Dersom brukeren danner seg et inntrykk av at det er på Facebook det «hotteste» skjer, det er her jeg må inn for å følge med på hva som rører seg i biblioteket, er vi inne på en risikabel kurs. Ved å satse for mye på Facebook, undergraver biblioteket ikke bare sin egen nettside, men også det frie internettet. Når stadig flere diskusjoner av allmenn offentlig interesse holdes inne på Facebook, står vi overfor et demokratisk problem. I et slikt perspektiv er Wikileaks en lakmestest i forhold til idealet om en fri og åpen informasjonsflyt.

Om jeg nå på begynnelsen av 2011 skulle komme med et nyttårsønske, måtte det bli at folkebibliotekene fortsetter å kjempe for det frie internettet ved å utvikle sine verktøy på det åpne world wide web, i stedet for å lukke altfor mye ressurser og informasjon inne i ekskluderende nettsamfunn. Bibliotekene er samfunnets viktigste aktør i kampen om fri informasjon. Det ville vært ille om siste skanse falt som offer for de kreftene som ønsker at all informasjon skal håndteres av milliardefete giganter innenfor lukkede kretsløp, som atpåtill har tjent sine feite milliarder på våre private data.»

Det måtte bli bråk. Jeg ble blant annet karakterisert som teit: «Ut fra det du har skrevet, og dine kommentarer, har du ikke vært nok inne på Facebook til å forstå mulighetene der inne.» En annen skrev at «dette er noko bakstreversk». Men i dag, seks år senere, er jeg glad for at jeg skrev denne epistelen. Facebooks sanne ansikt er blitt skarpere: Facebook kanibaliserer mediemarkedet og sluker reklameinntekter som mediene hadde trengt til å lage kritisk journalistikk, Facebook framdyrker en snever konsensus (av typen «erru ikke enig? Erru idiot dua?») blant «vennene» i sine ekkokamre, Facebook unndrar seg skatt, Facebook snoker i privatlivene våre, Facebook ble i det amerikanske valget i 2016 til et russisk instrument for desinformasjon. Det neste blir ►

Bok og Biblioteks redaksjonsråd

Magnhild Johansen, biblioteket, Bodin vgs, Bodo

Line Nybakk Akerholt, UB, Universitetet i Oslo

Kristin Elisabeth Røijen, Læringscenteret, Høgsk. i Oslo og Akershus

Åse Kristine Tveit, Høgskolen i Oslo og Akershus, avd ABI

vel at Mark Zuckerberg selv stiller til presidentvalg med verdens største lobbymaskin i ryggen.

Når dette er skrevet, både i 2011 og 2017, må jeg innrømme at både jeg og Bok og Bibliotek er på Facebook. Uansett hvor stor avstand jeg tok fra Facebook i 2011, måtte jeg kripe til tastaturet, av profesjonelle hensyn: Jeg hadde og har som mål å gjøre en best mulig jobb med Bok og Bibliotek, og da må bladet synliggjøres, og til det funker Facebook som et effektivt digitalt postbud. Sånn sett er denne kritikken hyklersk og slår tilbake på meg selv, selv om jeg både irriterer meg og skammer meg hver gang jeg publiserer noe på Facebook og dermed smører Zuckerbergs enorme seddelpresse.

I dag er det langt flere enn 130 bibliotek som er på Facebook, i dag gjelder det vel alle, stort og smått, fag- som folkebibliotek. For Facebook har vært så utrolig smarte og forført oss med sin tilsynelatende demokratiske holdning hvor alle stiller likt uansett kjønn, alder, utdanning, religion og så videre. Men hva om vi løftet blikket og så oss tilbake

og tok opp igjen trådene fra internettets grunntanke om et fritt og åpent internett. Hva om vi satset alt på egne www-hjemmesider som ikke er lukket inne i appenes ufrie verden – og boikotter Facebook. Ett sted må aksjonen begynne, hvorfor ikke i bibliotekene?

Med dette ønsker jeg
alle lesere en riktig
god jul og et godt nytt år



Oddel Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no



Ulovlige personbilder på nett



AV AUD GJERSDAL,
FRILANSJOURNALIST

Den ti år gamle videoen på YouTube viser en engasjert forteller i biblioteket. Så zoomer kameraet inn og dveler ved enkelte av de uttrykksfulle barneansiktene. Det gir liv og tilstedeværelse til opptaket. Den digitale teknologien gir oss nye muligheter til opptak, redigering og formidling. Fotografier kan offentliggjøres via Flickr og Instagram, mens levende bilder kan legges ut på YouTube. Slik kan vi formidle til mottakere over hele verden. Spørsmålet er om vi glemmer å respektere personvernet, som er en av ytringsfrihetens begrensninger.

Rett til personvern

Mange liker å bli eksponert på nett. Andre synes det er ubehagelig å bli avbildet, og føler seg krenket av en offentliggjøring. En ønsker kanskje ikke å bli sett på visse arrangement, eller vil gardere seg mot misbruk av bildet. Noen ønsker å tjene penger på eget bilde. Vi kan se mye personlig ut fra et fotografi, og kanskje nettopp derfor er de så interessante. Alle som gjengir eller offentliggjør bilder plikter å innfri den avbildedes rett til personvern. Denne plikten gjelder også for ABM-institusjoner og deres ansatte.

Et viktig element i personvernet er rett til innvirkning på bruk og spredning

av sine egne personopplysninger. Den som formidler må derfor også undersøke om formidlingen er i samsvar med regler for personvern. Slike regler finnes både i Straffeloven og Personopplysningsloven, samt åndsverksloven.

Krav om samtykke

Her skal vi se på åndsverksloven. Det følger av § 45c at:

Fotografi som avbilder en person kan ikke gjengis eller vises offentlig uten samtykke av den avbildede

Bestemmelsen gjaldt opprinnelig stillbilder på fotografisk film, men det er rimelig å inkludere digitale fotografier i bestemmelsen (Jongers 2007 s. 23). Høyesterett har slått fast at også videoopptak dekkes av bestemmelsen. Utgangspunktet er at en trenger samtykke fra avbildede personer som er gjenkjennbare, før en kan legge bildet ut på nett. Bestemmelsen gjelder også barn, og dersom de er i barneskolealder og nedover, må en som hovedregel ha godkjenning fra foresatte (Wessel-Aas 2016 s. 69). Paragrafen gir altså som hovedregel et forbud mot å gjengi eller offentliggjøre personbilder uten samtykke fra den som er avbildet. Vernet gjelder i den avbildedes levetid og 15 år etter utløpet av avbildedes dødsår.

Unntaksbestemmelser

Paragrafen gir flere unntak fra hovedregelen, og vi skal kort se på de tre mest relevante.

a) *avbildningen har aktuell og allmenn interesse*

Det dreier seg her om aktuelle saker som også har bred interesse i befolkningen. Bakgrunnen er at pressen skal kunne illustrere nyhetsartikler med personbilder.

b) *avbildningen av personen er mindre viktig enn hovedinnholdet i bildet*

Dette gjelder for eksempel dersom en tar bilde av en foreleser, men slik at noen tilfældige tilhørere kommer med på bildet. Det er foreleseren som er grunnen til at bildet ble tatt, ikke tilhøreren.

c) *bildet gjengir forsamlinger, folketog i friluft eller forhold eller hendelser som har allmenn interesse,*

Her trenger en ikke samtykke til å offentliggjøre personbilder «der motivet er noe annet og mer dominerende enn det/de enkelte individ(er) som måtte befinne seg på bildet» (Wessel-Aas 2016 s. 71). Det er her forsamlingen eller begivenheten som er motivet, ikke enkeltpersonen. Dersom en fokuserer på enkeltpersoner, så faller tilfellet utenfor bestemmelsen.



Ulovlig. Vi strør om oss med bilder på sosiale medier og bryter ofte reglene for personvern. Disse ungdommene på Nittedal bibliotek har i imidlertid gitt samtykke til publisering. (Illustrasjonsfoto: Trond Isaksen)

Viktig kompetanse

Vi har den nødvendige teknologien til å formidle også i det digitale. Vi vet at personvernet må respekteres. Et viktig kompetansekrav er å også kjenne reglene for formidling av personbilder. Dersom vi overser dette, blir det fort til ulovlige personbilder på nett. ■

Kilder

Jongers, M. (2011). *Fotojuss*
<https://vimeo.com/24602767>

Jongers, M. (2007). *Retten til eget bilde*.
 [Oslo: UiO]
 URL: <https://goo.gl/q1TjA9>

Torgnesskar, P.O. (Red.). (2012).

Fotojuss: for arkiv bibliotek og museum.
 Oslo: Norsk kulturråd

URL: <https://goo.gl/bJUbgY>

Wessel-Aas, J. (2016). *Opphavsrett, fotorett og personbilder i nettjournalistikk*.
 Oslo: Cappelen Damm

Politianmeldte Pippi

Hendelsen fant sted på et bibliotek i den svenske byen Borås. En barnehageavdeling lyttet til en CD med Pippi-historier, da en mann tilfeldigvis gikk forbi. Til sin forskrekkelse overhørte mannen uttrykk som «Negerkonge» og «Hvordan negre kler seg». Han valgte senere å anmelde historien til politiet for «hets mot folkegruppe». Pippi-bøkene har tidligere skapt debatt, også i Norge. Blant annet er ordet «Negerkonge» fjernet fra de nye Pippi-utgivelsene, og i Sverige klippet SVT om flere av de populære filmene. Leder ved barnehagen, Marie Gerding, forteller til Expressen at de nå har endret rutinene sine. «Dette stemmer overhodet ikke overens med vårt verdisyn, og når biblioteket ikke vil skifte ut de gamle versjonene, må vi endre våre rutiner», sier Gerding. Hun forteller videre at de ansatte ved barnehagen nå skal forhåndsgodkjenne alt barna skal høre på. Politianmeldelsen er nå henlagt. ■

Klimateater

Fnugg Teater vann for to år sidan NM-gull i Vitenshow på vitensenteret VilVite med teaterframsyninga Frida og professor Vinter. I haust har framsyninga vore å sjå i bibliotek og kulturhus rundt omkring på vestlandet. Framsyninga fortel historia om 10 år gamle Frida. Ho bur i Bergen i året 2050 og ho har aldri sett snø. Ho tykkjer det er frykteleg urettvist at ho aldri har sett dette merkelege kvite som skal koma dalande ned frå himmelen som vaksne folk fortel om. For å gjere noko med dette, oppsøker Frida den merkelege Professor Vinter – og då tek spennande ting til å henda! Ein av dei viktigaste grunnane til at denne framsyninga vant Vitenshow-NM var i fylgje juryleiar Siri Breistein «aktualitet og tydeleg budskap inn mot klimaproblematikken me møter i dag», skriv Avis Hordaland. ■



Redaktør Odd Letnes kunne ha tatt en telefon til oss i Forleggerforeningen før han gjorde ferdig sin artikkel: «Forlagene ønsker monopol for salg av e-bøker i bibliotek». En sak blir alltid bedre om den belyses fra flere sider.

Da Nasjonalbiblioteket la frem sin anbefalte modell for e-utlån, var det klart at det var behov for teknologisk utvikling for å kunne holde styr på både en lisens- og en klikkmodell. Derfor venter utprøvingen av den nye modellen på at distributører skal få dette på plass. Administrerende direktør Børge Hofsets beskrivelse av hva som nå foregår trenger en kommentar.

La oss starte med Bokavtalen. Som kjent er dette en avtale mellom Bokhandlerforeningen og Forleggerforeningen, som i felleskap skal forvalte denne. Biblioteksentralen reiste spørsmålet om e-utlånsavtaler til bibliotek omfattes av Bokavtalen overfor den forening de er medlem av, Bokhandlerforeningen. Bokhandlerforeningen mente at Bokavtalen bør omfatte slikt salg, og spurte Forleggerforeningen om vårt syn. Saken ble behandlet på Forleggerforeningens styremøte 2. oktober. Beslutningen var at vi vil drøfte med Bokhandlerforeningen om Bokavtalen, slik den er formulert, er dekkende for salg av e-utlånslisenser.

Tidligere i år har avtalepartene konkludert med at Bokavtalen ikke er fullstendig dekkende for nye teknologiske fremføringsmåter for digitale verk. Konkret har vi drøftet vilkårene for levering til strømmetjenester, noe som medførte at partene ble enig om en tilleggsprotokoll

Administrerende direktør i Forleggerforeningen, **Kristenn Einarsson**, svarer her på utspillet fra Biblioteksentralen i *Bok og Bibliotek* nr. 5/2017.

Forleggerforeningen blander seg ikke inn i distribusjonsformene for e-utlånslisenser

som tar høyde for nødvendige reguleringer av Bokavtalen. Partene har også drøftet kravspesifikasjoner til tilbydere av strømmetjenester, som sikrer at forlagene kan innfri krav som finnes i vederlagsavtalene med opphaverne. Tilleggsprotokoll og kravspesifikasjon vil dermed supplere Bokavtalen for at levering til strømmetjenester kan dekkes av Bokavtalen.

Slike drøftelser skjer i det såkalte Bransjerådet, som har to representanter fra hver forening. Som kjent har Nasjonalbiblioteket anbefalt en ny modell for e-utlån. Denne modellen vil stille nye krav til tilbydere av e-utlån. Det var derfor naturlig å drøfte om det også for denne tjenesten var nødvendig med en tilleggsprotokoll og kravspesifikasjon, på linje med det som er tilfelle med strømmetjenester. I Bransjerådets møte 10. november ble man enig om å legge frem et forslag om tilleggsprotokoll for styrene i de to foreningene. Denne saken, som andre saker, får med andre ord en grundig og god behandling.

Vi tar sterkt avstand fra Børge Hofsets beskrivelse av at Forleggerforeningen «forsøker å tolke avtalen på en måte som sikrer egne medlemmer klare konkurransefordeler». Med det mener han at Forleggerforeningen ønsker å innvirke på distribusjonsformene. Hva Biblioteksentralen og eventuelt andre aktører måtte utvikle av løsninger som kan tilfredsstille behovene for selgere og brukere av e-utlånslisenser, hvordan disse presenteres og selges inn til forlag og bibliotek, har Forleggerforeningen selvfølgelig ikke noe med.

I artikkelen hevder Hofset at Bokbasen eies av forlagene. Som det fremgår av Bokbasens hjemmesider finner man på eiersiden forlag, distribusjonssentraler og bokhandlere. Sistnevnte er organisert i Bokhandlerforeningen. Forleggerfore-

ningen representerer over nitti forlag, hvorav de fleste ikke er på eiersiden i Bokbasen. Fra vår side er det sentrale poenget at Bokbasens tjenester er tilgjengelige for alle forlag og på samme vilkår. Fri tilgang til Bokbasens tjenester er et sentralt element i å gi nye aktører tilgang til markedet. Bokbasen er derfor noe helt annet enn et monopoliserende verktøy for forlag.

Til slutt, den historieskrivingen artikkelen formidler er verdt en kommentar. Her oppsummeres vår deltakelse i arbeidet med å finne gode løsninger for e-utlån slik: «Det er en kjent sak fra offentlige debatter gjennom mange år at forlagene lenge har vært svært negative til å selge e-bøker til bibliotek for gratis utlån». Arbeidet med dette spørsmålet de siste fire årene har tatt utgangspunkt i regjeringserklæringen hvor det sto «Regjeringen vil forberede bibliotekene på en digital hverdag på en måte som ikke undergraver næringsdrivendes muligheter til å leve av kultur.» Denne balansen har vært vårt utgangspunkt for alt vårt arbeid på dette feltet. Forleggerforeningen har deltatt aktivt og konstruktivt i arbeidet med Rambøll-rapporten, i innspillsarbeidet til Nasjonal bibliotekstrategi 2015-2018 og med innspill til utvikling av den anbefalte e-utlånsmodellen fra Nasjonalbiblioteket.

Nå er det klart for å prøve ut denne nye modellen. Forlagene står fritt til å benytte denne eller å velge andre løsninger. De forlag som tar den i bruk vil ha behov for å forsikre seg om at tjenestetilbydere kan innfri nødvendige krav, som nevnt. Vi skal følge spent med på utviklingen og vi skal på invitasjon fra Nasjonalbiblioteket være behjelpelige i evalueringen av modellen, når den tid kommer.

Leksehjelp fører til mer lesing

Leksehjelpen på Torshov bibliotek er en vinn-vinn for alle parter. Her får barna leseglede mens de gjør lekser og det skapes nye og uventede møteplasser.



TEKST: CAROLINE M. SVENSEN
JOURNALIST



FOTO: ANETTE ANDRESEN

Hver mandag fra klokken 16-18 i skoleåret samler rundt 30-40 barn og deres foreldre seg til leksehjelp. I tillegg stiller rundt fem frivillige for å hjelpe barna med leksene.

Journalisten og fotografen var med på leksehjelpen en mandag i begynnelsen av november og det gikk ikke lang tid før vi ble bedt om hjelp til et mattestykke eller å hente saft til et barn som var tørst. Barna som er på leksehjelpen er nemlig vant til at alle de voksne som er tilstede bidrar så godt de kan. Stikkordet her er frivillighet, for alle de voksne som stiller som leksehjelpere er frivillige og i mange tilfeller er de pensjonister som ønsker å være med å bidra til et meningsfylt prosjekt i nærmiljøet. Fremover er planen at barnebibliotekaren skal lese for barna i en time før leksehjelpen starter.

– Litteratur skaper engasjement og empati, gir kunnskap og – ikke minst – utvikler språket. Derfor prioriterer vi litteraturformidling til barn gjennom klassebesøk, sier avdelingsleder Ingvil Falch ved Torshov bibliotek. Hun opplyser at de har over 300 klassebesøk i året.

Hjelper med alt

Leksehjelpen er sentralt i dette bildet. En av leksehjelperne er Atle Seierstad, en pensjonert matematikkprofessor fra Universitet i Oslo. Han koordinerer de frivillige og har holdt på med leksehjelp i de fire årene tiltaket har eksistert ved Torshov bibliotek. Seierstad avviser at han kun blir spurt om hjelp i matte.

– Jeg blir spurt om å hjelpe til med lekser i alle mulige fag på alle trinn, for-

teller han og legger til at barn og unge fra 1-7 klasse kan få leksehjelp ved Torshov bibliotek på mandagene, men det er mest de elevene fra de lavere trinnene som kommer. Selv får han så mye ut av å være leksehjelper at han også underviser barn ved andre leksehjelpstiltak i bydelen på onsdag og lørdager. Han er en populær leksehjelper og er travelt opptatt med å besvare spørsmål fra barna, mens vi er der.

– Ofte trenger elevene hjelp til å forstå selve matteoppgaven, men når de først forstår oppgaven løser de den gjerne selv, forklarer Seierstad. Han mener derfor at leksehjelpen kan være et viktig sted også for språktrening.

– En del av de som kommer hit har jo varierende nivå på norsken, og da er jo



Leksehjelper Tove Folberg Ziener hjelper Jonas. Han går i 6. klasse og har bare lekser på Ipad.



Leksehjelper Evy Sandberg snakker med Anaas. Selv har hun 30 år bak seg som spesialpedagog i skolen.

Tidligere matematikkprofessor Atle Seierstad hjelper Daniel 8 med leksene. (t.v.)



Næring. Mor Sahra Abullahi og Nina Hovensjø gjør klart frukt og saft til barna som kommer på skolen.

hele poenget at de kan be om hjelp, sier Seierstad. Han forteller at det kommer stadig nye foreldre og barn på leksehjelpen.

Frivillig tilbud

Og det er også noe av poenget for dette er et tilbud som det ikke er nødvendig å melde seg på, og foreldrene og barna skal komme hit når de føler de har behov for det. De kommer og går også som de vil mellom klokken 16-18. Det noteres likevel ned i en bok hver uke hvilke barn som er tilstede på leksehjelpen, og de barna som har vært der hver mandag i løpet av et semester får et diplom. Det arrangeres i tillegg fester to ganger i året for barna som går jevnlig på leksehjelpen.

Bydel Sagene der biblioteket ligger, er en mangfoldig bydel. Tidligere hadde bydelen en høy grad av minoritetsbefolkning, men nå er dette i ferd med å jevne seg ut. På mange ledige industriområder er byggeaktiviteten stor, og stor tilflytting forteller at det er en bydel i stadig endring.

Åpent for alle

Ingvil Falch understreker at leksehjelptilbudet er åpent for alle skolene i bydelen, selv om det er flest barn fra Nordpolen skole som benytter seg av det nå for tiden. Hun er opptatt av at om biblioteket skal fungere i lokalmiljøet krever det forankring.

– Og forankring skapes igjennom tverrsektorielt samarbeid og partnerskap som samarbeid og partnerskap med by-

delsforvaltning, skoler og andre virksomheter og organisasjoner, sier hun.

Det er leksehjelpen på Torshov bibliotek et godt eksempel på. Det er nemlig et samarbeid mellom flere instanser i bydelen.

– I bibliotekmiljøet nå er mange opptatt av events. Og det er viktig. Men litteraturformidling, utvikling av leseglede, forankring og partnerskap krever langsiktighet, påpeker hun.

Bydelen tilrettelegger

Reza Rezaee som er leder av Bo- og nærmiljøteamene i bydel Sagene er den i bydelen som har ansvaret for leksehjelptiltaket. Bydelen tilrettelegger og støtter flere leksehjelptiltak i bydelen på Sagene og Torshov. Han forteller at leksehjelpen på Torshov oppsto som følge av et meldt behov fra foreldre og et ønske fra rektor på Nordpolen skole, og han betegner det som viktig at dette var noe foreldrene selv ønsket.

– Leksehjelpen koordineres av bydelen og drives av foreldre og frivillige leksehjelpere med støtte fra oss i bydel Sagene. Dette er et samvirke mellom flere aktører som vi er veldig fornøyd med, sier han. Samvirkemodellen brukes også i forbindelse med andre tiltak i bydelen der flere aktører samarbeider. Det innebærer at foreldre, frivillige og det offentlige medvirker.

Avdelingsleder Ingvil Falch er opptatt av å utvikle tjenester som gjør biblioteket

relevant for grupper og virksomheter i nærmiljøet- i dette tilfellet barna som deltar, foreldrene og skolene.

– Leksehjelptilbudet er knyttet til en kjerneoppgave for folkebibliotekene som følge av lovens formålsparagraf, sier hun.

Bydelen har tidligere vært med på å arrangere leksehjelp, men det er første gang det har hatt fast tilholdssted på biblioteket.

– Jeg har inntrykk av at leksehjelptilbudet er godt kjent og godt brukt, sier Falch. Selv syns hun det er viktig at biblioteket bidrar til leksehjelpen

– Det er jo her vi har bøkene. Folkebiblioteket skal bidra til kunnskap i befolkningen, og barn og unge er en prioritert brukergruppe for biblioteket, sier hun.

Flere samarbeider

Rezaee utdyper at Torshov bibliotek, Nordpolen skole, FAU på skolen, bo- og nærmiljøteam i Bydel Sagene, Frivillighetssentral, Torshov foreldregruppen og pensjonister fra universiteter/høgskoler og studenter står sammen om leksehjelpen til barna på Torshov hver mandag. Han mener at dette viser at god dialog og samarbeid med foreldre i lokalsamfunnet gir gode resultater.

Rezaee opplyser at en veldig uventet bi-effekt av å arrangere leksehjelpen på biblioteket er at barna faktisk låner flere bøker, og blir bedre kjent med det biblioteket har å tilby.

– Barna låner bøker når de er ferdig



Avdelingsleder Ingvil Falch i Deichmanske, Torshov og Nydalen filial er glad for at de kan ha leksehjelp for barna på Nordpolen skole hver mandag.

med leksene og enten sitter de og leser eller tar med seg bøker hjem, forklarer Rezaee. Ifølge Rezaee mener også lærere på Nordpolen skole at leksehjelpen gir gode resultater. Som bydelens representant i tiltaket er det hans ansvar å holde kontakt med de ulike samarbeidspartnere i bydelen. Han sørger også for at det blir handlet inn frukt slik at barna har noe å spise og drikke når de kommer. Frukten blir så gjort klart av frivillige foreldre før barna kommer. Det er bydelen som finansierer fruktkjøpet. Ifølge Rezaee er det viktig at leksehjelpen blir dre-



Fullt hus. Det er som regel mellom 30 – 40 barn med foreldre som er på leksehjelpen på Torshov bibliotek hver mandag. Barna ser ikke ut til å bli forstyrret av at det er så mange i lokalet samtidig.

vet av frivillige og at foreldrene stiller opp, slik at så mange som mulig føler et eierskap til leksehjelpen lokalt. Nå har leksehjelpen også resultert i flere nye bekjenskaper blant foreldrene som venter på barna mens de gjør lekser. – Noen av mødrene tok initiativ til å starte et tre-

ningsopplegg mens barna er på leksehjelpen, så da fikk jeg ordnet det slik at de kan låne et rom på Nordpolen skole til trening med instruktør fra Frisklivssentralen i bydelen mens barna er på biblioteket, forteller Reza Rezaee.

Populært tilbud flere steder i Oslo

Leksehjelp-tilbudet er populært i flere av Deichmanske biblioteks filialer i Oslo, men de ulike filialene tilbyr hjelp til ulike fag, og har også et differensiert tilbud.

Det finnes ingen sentral oversikt over hvilke bibliotek som tilbyr regelmessig leksehjelp, så Bok og Bibliotek tok en runderunde til noen av bibliotekene for å høre om deres erfaringer med leksehjelp. Dette er ikke en utfyllende liste og det kan godt være flere leksehjelpstilbud ved andre filialer som ikke blir omtalt her.

Biblo på Tøyen er den filialen som skiller seg ut blant de vi har vært i kontakt med når det gjelder mengde leksehjelp som tilbys. Der tilbys det nemlig leksehjelp hele fem dager per uke. – Dette må sikkert være det beste leksehjelpstilbudet i hele Norge, sier en fornøyd filialsjef Reinert Mithassel på Biblo. Filialen er åpen for barn mellom 10 – 15 år og skal være et fristed slik at barna skal kunne være der uten foreldrene. Det legges derfor opp til at barna skal gjøre leksene selv, men at bibliotekets ansatte hjelper barna dersom de har spørsmål. Leksehjelpen er tilgjengelig mellom 1400 og 1600 på hverdagene.

– Vi prioriterer arbeidstiden til de ansatte ut i fra de behovene elevene har, og

en eller to av de ansatte bistår barna med leksene ved behov, forklarer Mithassel. Ansattegruppen på Biblo er tverrfaglig og det er derfor også noen ansatte som har pedagogisk bakgrunn. Ifølge Mithassel er belegget på den daglige leksehjelpen god og tilbudet er populært. Det er også noen frivillige som hjelper til i tillegg til de ansatte på mandager. Mithassel er også filialleder på biblioteket på Tøyen torg og her kommer Hanan M. Abdelrahman, bedre kjent som Matematikkhjelperen og gir hjelp til elever på ungdomsskoletrinnet og i videregående skole en dag i uken.

På Lambertseter filial har de valgt å fokusere på leksehjelp én gang i uken, da i form av mattehjelp i en og en halv time hver onsdag. Også her er det Hanan M. Abdelrahman, som er mattehjelper på frivillig basis. – Det er Hannan Abdelrahman som har satt i gang mattetreningen og vi ser at det er en spredt aldersgruppe som kommer, sier bibliotekar Wenche Hagelid. Bok og Bibliotek har ikke greid å komme i kontakt med Hanan M. Abdelrahman for en



Reinert Mithassel.

kommentar. Deichmanske Furuset tilbyr leksehjelp tre ganger i uken og har valgt å ha litt ulike klassetrinn på de forskjellige dagene. På tirsdag og onsdag kan elever fra 3-10 trinn få leksehjelp i alle fag. På søndag kan de få leksehjelp i matte, kjemi og naturfag, men dette må isåfall avtales på forhånd. Leksehjelpen utføres av frivillige. – Frivillighetssentralen på Furuset er jo her på huset, så det er lett å få tak i noen som er villige til å gjøre dette, forteller bibliotekar ved Furuset Una Molvik. Hun forteller videre at leksehjelpen er «et frittstående tilbud», men at siden biblioteket er innenfor gåavstand til to skoler er det et jevnt besøk. – Ungene kommer jo innom her uansett, påpeker hun. ■

Det satses på skolebibliotek – heldigvis

«Skolebibliotekene er en sentral del av skolens virksomhet og et sted for både læring og refleksjon.» skriver Fylkesrådmannen i saksfremlegget om ny skolebibliotekplan for de videregående skolene i Rogaland høsten 2017. Hvordan ble skolebibliotekene så viktige for fylkeskommunen kun et år etter at opplæringsavdelingen foreslo kutt i stillingshjemler ved de ulike skolebibliotekene i Rogaland?



AV INE BERTELSEN,
KOMPETANSEUTVIKLER I SPRÅKLØYPER
VED LESESENTERET, UNIVERSITETET I STAVANGER

Hovedforklaringen er enkel: der det er vilje, er alt mulig. Å sette skolebibliotek på dagsorden i enhver sammenheng gir resultater. Og kanskje viktigst av alt, alle som arbeidet mot samme mål – å løfte skolebibliotek som sektor i Rogaland – har vært avgjørende for resultatet.

For det var mange som arbeidet sammen. Det ble etter hvert et tverrfaglig prosjekt hvor enhver deltaker ble viktig. Noen skoler gikk foran som gode eksempler på hva som er mulig å få til hvis viljen hos ledelsen er tilstede. Opplæringsavdelingen på fylkeshuset innså behovet for å endre og ikke minst fornye skolebiblioteksektoren. Godt samarbeid på tvers innad i sentraladministrasjonen mellom kultur- og opplæringsavdelingen gjorde arbeidet bredere forankret i organisasjonen. Fagforeningene har stått samlet for å nå målsetningen om å styre skolebibliotekene fordi de vet viktigheten av arbeidet til de skolebibliotekansatte. Ikke for å glemme fagforum for skolebibliotekarere som klarte å samle seg om hva de mente var viktig. Og i siste instans var fylkespolitikkerne fra opplæringsutvalget involvert for å sikre et best mulig vedtak. At det var flere enstemmige vedtak på Stortinget omhandler skolebibliotek det siste året viste at satsningen på skolebibliotek også er forankret nasjonalt.

Og veien videre er sikret gjennom et nyetablert samarbeid med universitet- og høyskolesektor for blant annet å kunne utnytte de digitale ressurser på tvers av organisasjonene bedre. Opprettelsen av fagforum Vestlandet for Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordene for å lære,

erfare og dele med en større gruppe med skolebibliotekansatte vil bli et viktig forum for å sette dagsorden for skolebibliotekutviklingen.

Stortinget vedtok enstemmig skolebibliotekpolitikk høsten 2016. Det var enklere å få fart på arbeidet med ny plan i Rogaland når man visste at det var en villet politikk å styrke skolebibliotekene også på Stortinget. I behandlingen av stortingsmeldingene 27 (Digital agenda, om digitalisering) og 28 (om fornyelsen av læreplanene) har Stortinget fremhevet betydningen av skolebibliotekene som «en læringsarena i og på tvers av alle fag og et samlingspunkt for bruk av digitale læringsressurser», at de «blir brukt systematisk i opplæringen, at de styrker sin pedagogiske rolle og blir en integrert del av skolens opplæringsvirksomhet. I tillegg til ferdighetsutvikling kan gode skolebibliotek være en inkluderingsarena som bidrar til å utjevne sosiale, kulturelle og digitale skiller, og som fremmer personlig vekst hos den enkelte elev.»

Da Stortinget debatterte Stortingsmelding 27 Digital agenda for Norge ble det poengtert at «transport- og kommunikasjonskomiteen mener det er viktig at også skolebiblioteket løftes inn som en bidragsyter til økt digital deltagelse i hele befolkningen (Innst 84 S (2016-2017)).»

De tydelige signalene fra stortingspolitikkerne har gjort arbeidet med å løfte skolebiblioteksektor enklere på et lokalt plan.

Norges første Makerspace i et skolebibliotek – det gode eksempelet. I Rogaland startet det hele på en av våre

skoler, Vågen videregående skole (se rapportasje s. 72-73), som er en skole med utdanningsprogrammene Medier og kommunikasjon, Musikk, dans og drama, Kunst, design og arkitektur, Design og håndverk VG1, Interiør og utstillingsdesign VG2, Interiør VG3 og Utstillingsdesign VG3. Kombinasjonen av store fagmiljø innenfor estetiske programfag gjør skolen unik nasjonalt og internasjonalt. Vågen har ca. 850 elevplasser og 160 ansatte.

«Jeg kan ikke noe om 3D-printing, men vil gjerne lære mer om det sammen med dere. Er det noen elever som vil være med?» spurte en lærer ved Vågen videregående skole da hun forsto at 3D-printing var noe elever burde beherske på videregående skole for to år siden.

Rektor ved skolen, Bente Jelsa, så potensialet ved å innføre ny teknologi i allerede eksisterende fag ved skolen, men erfarte at skolebiblioteket slik det fremsto, var modent for endring. Skolebiblioteket sakk akterut og færre elever brukte det. Skolen trengte et samlingssted på tvers av fag og trinn og konkluderte med at stedet var skolebiblioteket, men at det måtte gjennomgå en endringsprosess.

«Hvorfor etablerer vi så et Makerspace i skolens bibliotek? Bibliotekets rolle er i endring. Fra å være en kunnskapsinstitusjon som samler og oppbevarer medier som kan lånes ut, blir det nå en arena for felles opplevelser og læring. Arbeidsoppgavene endres fra å finne, hente og levere til å bli en arena for å oppleve, skape og dele. Gjennom det siste året har det blitt jobbet iherdig med bibliotekområdet her på Vågen, og skole-

biblioteket har fått en revitalisering. Gamle bøker har blitt kassert, vi har fått en deling mellom skjønnlitteratur og faglitteratur. Og rommet har fått bedre kapasitet til at flere kan bruke området samtidig,» sa rektor Bente Jelsa ved nyåpningen av skolebiblioteket høsten 2017.

Erfaringen med innføring av ny teknologi på skolen var at man måtte endre hele bibliotekstrukturen for å møte kravene fra dagens elever, men de måtte også bevare de tradisjonelle elementene, som bokutlån. Så langt ser det ut til at elevene nå låner flere bøker enn tidligere. Skolebiblioteket er blitt et sted å være både for lærere og elever.

Strategi for en felles utvikling av IKT og bibliotekstjenestene: Inspirert av at enkelte skoler satte fokus på skolebibliotek ble det tatt initiativ i sentraladministrasjonen til å arbeide frem en ny skolebibliotekplan. Arbeidet ble mer omfattende enn hva man hadde sett for seg i begynnelsen, – heldigvis. Mange aktører ble involvert, og man innså ganske raskt at her var det et potensial til tverrfaglig samarbeid på den enkelte skole ved å lage en felles plan for IKT og skolebibliotek. Arbeidet var krevende, mange mente mye, flere faggrupper skulle plutselig samarbeide, men prosessen ble stadig ledet av opplæringsavdelingen som kunne legge frem en omforent plan høsten 2017.

«Strategi for en felles utvikling av IKT og bibliotekstjenestene i skolen 2017-2025» ble vedtatt enstemmig i opplæringsutvalget ved Rogaland fylkeskommune i oktober.

Hovedmålet for strategien er «å bidra til økt læring hos elevene gjennom å sikre en likeverdig og kvalitetsmessig god tilgang til bibliotek, IKT-ressurser og veiledning for alle elever og ansatte ved de videregående skolene i Rogaland fylkeskommune. Strategiplanen skal tydeliggjøre skolebibliotekarenes og IKT-personalets rolle som ressurs i utviklingen av gode læringsmiljø, den digitale skolen og den informasjonskompetente elev.»

Videre vedtok utvalget enstemmig at «Opplæringsutvalget ber om en orienteringsak om arbeidet etter strategiplanen ved endt skoleår 17/18. For opplæringsutvalget er det viktig med et klart fokus på det bibliotekfaglige og ber derfor om at det særlig orienteres om hvordan det bibliotekfaglige ivaretas og koordineres fra sentraladministrasjonen.»

Leder for utvalget Simon Næsse (Ap) uttalte at «Vedtaket er en tydelig

bestilling til opplæringsavdelingen og jeg går ut fra at det bibliotekfaglige blir ivaretatt på den enkelte skole som følge av planen».

Kvalitetsmeldingen – dokumentet som viser at kravene i opplæringsloven er oppfylt. I arbeidet med skolebiblioteksatsningen i Rogaland har det vært viktig å se på hvordan man kan implementere og evaluere målsetningene med strategiplanen. Hvilke verktøy finnes og hvordan bruke dem. En måte å se om intensjonene i strategiplanen følges opp var å integrere skolebibliotek i Kvalitetsmeldingen. Grunnen til at man har Kvalitetsmeldingen, er fordi skoleeier er pålagt å ha et forsvarlig system for å vurdere om kravene i opplæringsloven er oppfylt. Som en del av ansvaret for å følge opp resultater fra vurderingene, utarbeides det en årlig rapport om tilstanden i den videregående opplæringen. Rapporten skal etter Opplæringsloven § 13.10 inneholde informasjon om læringsmiljø, læringsresultater og gjennomføring, og gi fylkestinget et grunnlag for å vurdere tilstanden i videregående opplæring.

Det var først i 2016 at skolebibliotek ble en del av kvalitetsmeldingen etter at fagforeningen samlet kom med et krav om at skolene også skulle måles på kvaliteten på skolebiblioteket. Videre fikk fagforeningene gjennomslag for at skolebibliotek skulle bli inkludert i elevundersøkelsen fra 2016/2017.

Veien videre. Som en del av arbeidet med å løfte skolebibliotek i Rogaland er det naturlig å inngå samarbeid med nærliggende fylkeskommuner for å lære, utveksle og dele erfaringer for å styrke skolebibliotekene. Fagforum Vestlandet ble opprettet og første fagsamling ble avholdt i Bergen i begynnelsen av november med ca 50 deltakere fra de ulike fylkene. Aldri før har så mange vært så engasjert i skolebibliotek på Vestlandet. Fagforumet sees på som en maktfaktor i veien videre.

Men selv om vi har arbeidet mye med skolebibliotek det siste året er det viktig å understreke at vi kun har startet en prosess med å løfte skolebibliotekene i Rogaland, vi har helt sikkert like stor variasjon blant våre skolebibliotek som de fleste andre fylker, men vi har tro på at endring er mulig og at for å få en styrket sektor må vi løfte alle. Det arbeidet har vi startet med nå. ■

Hva inneholder planen?

For å oppnå målet er det i planen skissert opp seks kjennetegn på en god IKT- og skolebibliotekstjeneste er. Denne skal:

1. Øke samarbeid mellom skolebibliotekar, IKT-personalet og skolens pedagogiske personale
2. Skape gode læringsstrategier, leseferdigheter og økt informasjonskompetanse
3. Øke den digitale kompetansen i alle fag
4. Skape en arena for meningsutveksling, deling, refleksjon og opplevelser
5. Tilrettelegge digital infrastruktur som ivaretar driftskvalitet, veiledning og informasjonssikkerhet
6. Samarbeide med andre aktører
7. Noe av det som skiller denne planen ut fra andre skolebiblioteksplaner er punktet om at skolebibliotek er en del av resten av samfunnet og derfor er det naturlig å samarbeide med andre. Vi mener at for å kunne videreutvikle skolebibliotek er det nødvendig å involvere også eksterne aktører. For Rogalands del er det naturlig å involvere:

Universitet- og høgskolesektoren, hvor skolen kan: Bruke etablerte avtaler, for eksempel tilgang til digitale ressurser, Ta del i gjensidig faglig samarbeid med blant annet UiS og Høgskulen på Vestlandet.

Offentlig sektor, hvor skolen kan samarbeide med biblioteksektoren og/eller samarbeide om lagring, arkivering og publisering av ulike medier og/eller ta del i internasjonale samarbeid og prosjekter

Næringslivet, hvor skolen kan samarbeide for å bidra til entreprenørskap og innovasjon og/eller samarbeide for støtte til fagutdanning av elevene og/eller samarbeide for anskaffelse og deling av utstyr og ressurser og/eller samarbeide om digitalisering av tjenester

Økt besøk og bedre elevkontakt

– Makerspace har vært en vinn-vinn-situasjon for skolebiblioteket, sier Henriette Primberg og Lena Dommersnes ved Vågen videregående skole i Sandnes.



TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD
FRILANSJOURNALIST

Et fotoatelier med iøynefallende grønn bakgrunn, en såkalt «green screen», er det første du ser når du kommer inn i skolebiblioteket til «Fame-skolen» i Sandnes sentrum. Det henter om at dette skolebiblioteket tilbyr langt mer enn bøker og dvd-er. Det bekräftes av den svake susinga fra 3D-printerne som er i full sving bak reolene ved sittegruppa.

Stagnert bibliotek fikk nytt liv

Vågen videregående skole er resultatet av sammenslåingen av to tidligere kreative skoler. Da Vågen åpnet i 2010, ble både formgivingsfag, musikk, dans og drama, og media og kommunikasjon samlet under samme tak. Men lokalet til skolebiblioteket opplevdes som tungt. Det trengte et løft.

– Vi var klare for en endring. Besøket hadde gått ned siden Google fører til mye mindre utlån av faglitteratur, sier Primberg.

Skoleledelsen lanserte idéen om et Makerspace før sommerferien, og at det burde lokaliseres til skolebiblioteket.

– Nå skal vi være den første videregående skolen med et Makerspace i skolebiblioteket. Det finnes på andre skoler, men da er det lokalisert til en spesiell linje. Vi mener dette passer perfekt i et skolebibliotek. Vi er nøytral grunn. Tilbudet er tilgjengelig for alle. Og her er alltid en av oss til stede for å veilede, sier Dommersnes.

Billig ombygging

Skolen hadde ikke store midler å sette av til oppussing eller innkjøp. Rundt 100.000 kroner ble satt av til formålet. Totalpris ble noe høyere, men heldigvis

trenger ikke et Makerspace koste mye.

– Utstyret, som blant annet 3D-printere, er ikke dyrt, forteller Joakim Lund, avdelingsleder for kunst, design, arkitektur og håndverk.

Før ombyggingen sendte ledelsen en delegasjon, inkludert de to skolebibliotekarene, på inspirasjonstur til Biblo Tøyen i Oslo. De besøkte også Deichmanske bibliotek, og Vitenfabrikken i Sandnes, for å få innblikk i hvordan deres Makerspace ble drevet.

Siden skolen er en yngleplass for kreative linjer, var det naturlig å benytte egne krefter til oppussingen. Både vaktmester og elever trådte til. Vegger ble revet ned for å slå sammen mindre rom til luftigere lokaler. Reolene ble omplassert slik at de ikke virket som stengsler. Den store og gammeldags biblioteksranken ble fjernet og gjenbrukt som elevenes arbeidsbord ved de nyinnkjøpte 3D-printerne.

Elevkrefter fra skolen stod bak dekor og maling av de grå betongsøylene som gikk gjennom rommet.

Flere bruker biblioteket

Offisiell åpning for Makerspace var 20. september. Det føres ikke statistikk over besøk, men både Primberg og Dommersnes merker at flere elever besøker dem nå enn før. De har kontakt med større deler av elevmassen, ikke minst gutter, og elevene bruker biblioteket i andre sammenhenger enn de gjorde før. Det renoverte skolebiblioteket er blitt et rom som inviterer elevene inn i pauser og friminutt.

Mens Bok og Bibliotek er på besøk, setter en gruppe elever seg ved enden av det avlange møtebordet for å filme hver-

andre. I avdelingen for skjønnlitteratur har to jenter satt seg i sofaen for å se film på egen datamaskin. Flere gutter kretser rundt de tre 3D-printerne.

– Jeg var aldri på skolebiblioteket før. Nå er jeg her mye oftere, sier Matvey Rumyantsev, som sammen med klassekamerat Andreas Kinnari i 3. klasse kunst, design og arkitektur, bruker 3D-printerne i undervisningen. Guttene skriver ut deler til skoleprosjekt, men også til egne hobbyprosjekt.

– Makerspace skaper større interesse for biblioteket. Det er ikke lenger bare bøker her. Det er også blitt et sosialt sam-





Nytt klasserom. Makerspace har gitt lærer Brit Iren Hetland Haavik et nytt klasserom i skolebiblioteket. Her sammen med Matvey Rummyantsev (t.v.) og Andreas Kinnari. Delene til barokksmykket, samt figurene på bordet, er skrevet ut med 3D-printer. Tårnet er bygget med kaplaklosser.

lingspunkt på tvers av klassene, legger Kinnari til.

Bibliotekarene merker at Makerspace gir dem bedre kontakt med elevene enn de hadde før. Den fysiske utfoldelsen som Makerspace innbyr til, gjør det enklere å bryte isen og få kontakt.

– Det har gjort oss mer framoverlent i å møte elevene. Skolebiblioteket er rett og slett blitt et triveligere sted å jobbe, sier Dommersnes.

Blir kreative

Brit Iren Hetland Haavik er lærer i kunst,

design og arkitektur, og underviser i bruken av 3D-printerne.

– Et skolebibliotek har en større rolle enn å låne ut bøker. Det skal underbygge elevenes nysgjerrighet. Derfor var det naturlig å legge Makerspace hit siden det gir tilbudet en tverrfaglig ramme. Et Makerspace lærer elevene opp i den viktigste kunnskapen for det 21. århundret: å bli kreative og innovative. For meg er skolebiblioteket blitt en utvidelse av mitt klasserom, sier hun og smiler.

Av hjelpemidlene som er kjøpt inn til Makerspace, er 3D-printerne de mest populære. Elevene lærer opp i å bruke tre

gratisprogram for å designe gjenstandene de skal skrive ut. De bruker «Autodesk Fusion 360» til å lage moduler, «Sculptris» til å lage figurer og «SketchUp» til å lage bygninger.

Skolebibliotekarene veileder elevene i bruken av 3D-printerne, men underviser ikke i de tre designprogrammene. Det er lærernes oppgave. Derimot har de fått opplæring i Cura, et gratisprogram som omgjør filene i designprogrammene til filer som er lesbare for 3D-printerne.

Folk flest forbinder nok 3D-printere med Makerspace, men dette er ikke et heldigitalt tilbud. Også analoge hjelpe- ►

midler stimulerer kreativitet. Kapla, treklusser å bygge med, er også populære.

Læringskurven har vært bratt for Primberg og Dommersnes. Makerspace gir nye oppgaver, uten at det oppleves som en belastning. Tvert i mot er skolebiblioteket styrket med 20 prosent ekstra stilling, slik at de to nå disponerer 170 prosents stillingshjemmel.

– Det er nok lettere for oss som er to å håndtere de nye oppgavene. Det kan bli vanskeligere å rekke over vanlige bibliotekoppgaver der det kun er en skolebibliotekar, så der bør oppgavene i forbindelse med Makerspace tilpasses til en person, sier Primberg.

Ledelsen med på laget

Etter at Makerspace ble etablert, føler Primberg og Dommersnes at biblioteket er trukket mer inn i skolens indre liv. For eksempel er skolebibliotekarene kommet med i skolens digitale styringsgruppe. Det har vært en avgjørende suksessfaktor for Makerspace, at det er forankret i skoleledelsen.

Det er ikke lenge siden Vågen dro på studietur til Oslo. Nå er det de som får besøk.

– Andre skoler og skolebibliotek kan ha like god nytte av et Makerspace som oss. Men de må ta utgangspunkt i behovene på egen skole, avslutter Dommersnes og Primberg som ikke greier å komme på noe negativt ved å ha blitt vertskap for skolens Makerspace. ■



Økt bruk. – Elevene bruker skolebiblioteket mer enn før, sier Henriette Primberg (t.v.) og Lena Dommersnes. I bakgrunnen filmer noen elever hverandre mens de bygger med treklussene Kapla.

Makerspace på Vågen videregående skole har:

3 3D-printere (Prusa), Green Screen, kamera og stativ, Kapla, digitale tegnebrett, 15 VR-briller, 2 smart-tv'er og 2 plasmaskjermer tilknyttet pc m/internett.

Vågen videregående skole har følgende utdanningsprogram:

- Design & Håndverk/Medieproduksjon
- KDA – Kunst, Design og Arkitektur
- Medier og kommunikasjon
- Musikk, dans og drama

Lesevenn

Hver tirsdag er Toril Zakariassen på besøk hos 99 år gamle Marie Carlsen. Toril har gjerne med en bok som hun leser for Marie – hvis ikke de føler for å mimre om gamledager istedenfor da. «Jeg savner Toril hver dag når hun ikke er her», forteller Marie til Smaalenenes Avis (smaalenene.no). Toril har vært lesevenn i over åtte år. Ordningen er et samarbeid mellom biblioteket i Askim og Frivilligsentralen. Bibliotekar Karin Eline Riseng sier dette er et lavterskeltilbud for eldre, svaksynte, blinde, folk med lesevansker, og folk som går på norskopplæring. Per i dag er det seks frivillige som leser høyt for andre, men Riseng ønsker seg flere. ■



Sneiper kastet inn i biblioteket

Jevnaker folkebibliotek måtte stenge innleveringsluka fordi det ble kastet sneiper inn i biblioteket, opplyser biblioteksjef Guro Skretteberg. «Vi valgte å stenge luka fordi vi var redd for at det kunne begynne å brenne. Også tidligere har det vært kastet sneiper der. Luka er plombert nå, sa Skretteberg til Ringerikes Blad (ringblad.no). En ny sneipsikker innleveringsboks skal nå være på plass utenfor biblioteket. ■



Fremmedgjørende. Vi unngikk bevisst begrepet «tolkning», som vi var redd ville virke fremmedgjørende, skriver artikkelforfatterne. Illustrasjon av Lisa Aisato fra boka «En fisk til Luna».

«... vi trenger litt ingenting»:

13-åringers lesninger av to bildebøker

Mange nyere bildebøker utfordrer ved sitt utradisjonelle visuelle uttrykk og ved å kretse om eksistensielle spørsmål. Leseren får dessuten flere innganger til disse spørsmålene, ettersom tekst og bilde sammen gir rom for flere tolkningsmuligheter. Bildebøkene kan være utgangspunkt for samtaler både for unge og eldre lesere, og er en ressurs som kan utnyttes bedre både i skole og bibliotek.



AV TORBJØRG SELNES NIELSEN, SKOLEBIBLIOTEKAR, BÆRUM
OG ÅSE KRISTINE TVEIT, HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS

I en artikkel i *Education Libraries* fra 2008, peker bibliotekaren Mikki Smith på at mange nyere bildebøker, som burde passe godt inn i de, visuelt

sett, erfarne unges liv, i realiteten ikke blir valgt av dette publikum som ville kunne sette mest pris på dem. Hun reiser spørsmål om hvordan bibliotek kan øke

unges tilgang til disse bøkene, og skriver at det trengs studier av hvordan eldre barn leser og forstår bildebøker.



Marvin Halleraker



Lisa Aisato



Frode Grytten

Vi har gjort en undersøkelse som er et bidrag til å skaffe kunnskap om disse spørsmålene. Deler av undersøkelsen er behandlet i Torbjørg Selnes Nielsens bacheloroppgave i Bibliotek- og informasjonsvitenskap, 2015. Noe av materialet ble også presenter på den nordiske forskerkonferansen Med bilden i fokus, 29. august – 1. september, Stockholm 2016.

Utgangspunktet for undersøkelsen var et ønske om å finne ut hvordan eldre barn leser og forstår ei bildebok som vanligvis er å finne i småbarnsavdelingene i

bibliotek og bokhandel og vi jobbet med spørsmålsstillingen: *Hvordan leser og forstår sjuendeklassinger bildebøker i kategorien allalderlitteratur?* Mange av de nyere bildebøkene som kan kalles allalderbøker plasseres i bildebokkassene beregnet på små barn, og er dermed ikke umiddelbart tilgjengelig for eldre lesere som ikke kjenner seg hjemme i småbarnsavdelingene.

Månefisk og hullfabrikk

Vi valgte to svært ulike bøker, med store forskjeller i formspråk, illustrasjonsteknikk, karakterer og miljø for å appellere til ulike interessegrupper og kjønn. Bildebøkene har likevel til felles at de er flertydige og henvender seg til et bredt aldersspekter av lesere.

En fisk til Luna av Lisa Aisato (2014) Luna titter ut av vinduet på rommet sitt en sen kveld hun ikke får sove. Med ett oppdager hun noe som kommer svevende mot henne – en flyvefisk, en ballong eller ...? Hun inviterer den inn til seg og vil både beholde den og hjelpe den siden den ser mistrøstig ut. Hos foreldrene sine oppnår hun ikke særlig forståelse, de vil at hun skal kaste den ut. Hun bestemmer seg for å finne ut hva fisken vil, og de to legger ut på en reise for å finne svaret. Gjennom Lunas reise får leseren

et innblikk i hvordan grunnleggende menneskelige opplevelser av ensomhet og vennskap kan utspille seg, ved Aisatos surrealistisk blikk og hennes bilder i gouache og blekk.

Hull & sønn har tekst av Frode Grytten og bilder av Marvin Halleraker (2004). Her dreier det seg om Hullfabrikken som støper alle slags hull, fine hull, spesialherdede hull, svarte hull. Det er bare ett problem: Fabrikkens eier, direktør Hull, har ingen arvinger. Dermed må direktør Hull selge fabrikken. De nye eierne inspiserer fabrikken, og finner selvfølgelig at den må nedlegges. Den produserer jo ingen ting, og hull er tull. Dermed blir det arbeidsledighet i den lille byen, og i storsamfunnet oppstår det mangel på hull. Julenissen kommer ikke ned gjennom skorsteinen, tannlegene mister arbeidet fordi det ikke er hull i tennene, skiskytterne blir desperate fordi de ikke får hull på blinkene. Men maktmenneskene gjør ingen ting før de nye fabrikkene ikke lenger har hull på golfbane, og statsministeren ikke får hull i sveitserosten. Illustrasjonsteknikken kombinerer fotografi og tegning og gir koblinger til norske industristeder som Odda eller Sauda.

Lesing som transaksjon

Det teoretiske utgangspunktet for undersøkelsen har vi hentet hos den amerikanske litteraturforskeren Louise Rosenblatt og hennes begrep om lesing som transaksjon. Hun mener at leseprosessen består av en samhandling mellom leser og tekst, som hun beskriver i boka *Literature as Exploration*, første gang utgitt i 1938.



Hun er opptatt av hvilken betydning lesing har for elevene og bruker ordet *transaksjon* for å tydeliggjøre at denne prosessen ikke er mekanisk: «The relation between reader and signs on the page proceeds in a to-and-fro-spiral, in which each is continually being affected by what the others has contributed» (Rosenblatt 1995, s. 26). Rosenblatt sier også at unge lesere tar med seg sin religiøse eller ateistiske bakgrunn, sin økonomiske klasse og mer eller mindre urbane oppvekst inn i lesningene, og at uten kobling til egne erfaringer eller interesser vil ikke verket bli levende for leseren, eller hen vil ikke være i stand til å levendegjøre det.

Undersøkelsen baserer seg også på et pedagogisk utgangspunkt, hentet fra Læreplanen i norsk for 7. trinn (udir.no, udatert), der elevenes kunnskapsmål er listet opp. Et av disse målene sier at elevene skal «forstå og tolke opplysninger fra flere uttrykksformer i en sammensatt tekst», noe som er svært relevant for studien vi gjorde. I tillegg heter det at elevene skal kunne «presentere egne tolkninger av personer, handling og tema i et variert utvalg av barne- og ungdomslitteratur». Disse kunnskapsmålene tok vi med til lesningen av sjuendeklassingenes respons på bøkene.

Spørreskjema til sjuendeklassingene

Utvalget av informanter var til sammen 98 elever fordelt på fire klasser på skoler i Oslo og Akershus. To klasser leste *En fisk til Luna*, og de to andre leste *Hull & Sønn*. I hver klasse ble teksten lest høgt, mens bildeoppslagene ble vist på stor-skjerm. Etterpå fikk hver av elevene utdelt et eksemplar av boka og et spørreskjema, som de svarte individuelt på. Spørreskjemaene besto av tolv spørsmål, de fleste åpne spørsmål som dreide seg om hvordan de forsto, reagerte på og fortolket innholdet i de to bøkene og hvordan de reagerte på bildene. Noen avkrysningsspørsmål registrerte hvor ofte de leste tegneserier og hvor ofte de var på kunstutstilling. Vi ville også vite om den som svarte var gutt eller jente.

Hvordan ble bøkene tolket?

Med utgangspunktet i Læreplanenes formuleringer om at sjuendeklassingene skulle kunne «presentere egne tolkninger av personer, handling og tema i et variert utvalg av barne- og ungdomslitteratur», formulerte vi flere spørsmål for å få fram tolkninger. Det ene bad elevene svare på

hva de mente boka handlet om, et annet spurte om boka fikk dem til å tenke på noe. Vi unngikk bevisst begrepet «tolkning», som vi var redd ville virke fremmedgjørende. Med tolkning forstår vi formuleringer om bokas mening ut over det rent handlingsrefererende.

I forhold til Læreplanens mål, fant vi at det sto forholdsvis svakt til med måloppnåelsen. Det var bare en mindre andel (27 %) som var i stand til å uttrykke egne tolkninger ut over handlingsreferat, i alle fall skriftlig. Dette ville antakelig vært annerledes i en samtalsituasjon, noe vi ikke la opp til av tidshensyn. Det var noen flere jenter enn gutter som uttrykte tolkningsformuleringer.

Ser vi på sjuendeklassingenes lesning med teksten, slik Rosenblatt beskriver det i begrepet om transaksjon, finner vi flere interessante utsagn. Et av de mest markante forholdene er hjemmetilhørighet. Leserene av *En fisk til Luna* var svært opptatt av å ha et sted å høre til. Dette kan også leses som at det å være hjemløs forstås som noe av det verste som kan hende. Noe som er med på å underbygge denne tolkningen av sjuendeklassingenes utsagn er at flere uttrykte at de likte minst bildeoppslaget der Luna blir avvist av sine foreldre. I tillegg anså et stort flertall at ho-

vedsaken med fortellingen var at fisken skulle komme hjem. Elevene viste også mye empati og omtanke i og med at de tenkte på hvordan Luna kunne hjelpe fisken med å komme seg hjem. Dette uttrykkes i utsagn som: «At man kanskje burde hjelpe dyr» (Svar 25, Gutt), «Hvis man tar vare på folk blir man glad selv» (Svar 27, Jente). Det å være annerledes var også noe enkelte elever uttrykte seg om: «Jeg tenker på at hvis noen trenger hjelp, men ser litt rare ut så er de vanlige folk allikevel» (Svar 08, Jente).

Det var mindre opplagt hva de unge leserne tok med seg inn i lesningen av den andre boka; *Hull & Sønn*. Ett element er den distansen flere elever uttrykker til fabrikkarbeid. Disse elevenes skole ligger på landsbygda, deres erfaringer er langt unna industrimiljøet, som flere opplevde som skittent og farlig. På spørsmål om de synes boka var trist og alvorlig, glad og humoristisk – eller begge deler, var det tydelig at de fleste synes den var mest trist og alvorlig. Likevel har noen elever fanget humoren i boka og vektlagt det. Boka inneholder jo både det lyse og mørke, men færrest elever valgte å si at den var begge deler. Her er det mulig de mørke illustrasjonene overskygger den tidvis humoristiske tonen i boka. Noen synes

” *Slike bøker både bør og kan formidles til et bredere publikum enn de blir i dag.*



N=93	Tegneserielesning	Kunstutstilling
Gutter	Ofte/Daglig: 15 , 1-3 pr.mnd: 24 , Sjelden/Aldri: 7	Ofte: 0 , 1-5 g. i halvåret: 24 , Sjelden/Aldri: 23
Jenter	Ofte/Daglig: 8 , 1-3 pr. mnd: 18 , Sjelden/Aldri: 22	Ofte: 2 , 1-5 g. i halvåret: 29 , Sjelden/Aldri: 16

boka får dem til å tenke på at man skal sette pris på det vi har: «At man skal ta vare på det man har» (Svar 05, Gutt) og at små ting også kan være viktige: «At den minste ting kan gjøre store forskjeller» (Svar A08, Jente) og svaret vi begge falt for: «At vi trenger litt ingenting» (Svar A03, Gutt).

Kjønnsdelte lesevaner

Vi fant et forventet kjønnsdelt lesemønster når det gjelder tegneserier, med flest gutter som leser ofte eller middels ofte, mens mange av jentene oppgir at de sjelden eller aldri leser tegneserier. Derimot er noen flere av jentene oftere på kunstutstilling enn guttene.

Vi fant ingen klar forskjell i fortolkningsferdigheter mellom elever som ofte leser tegneserier eller er ofte på kunstutstilling og elever som aldri leser serier eller er på kunstutstilling. Det var likevel en tendens til at disse visuelt veltrente elevene hadde noe mer å komme med når det var spørsmål om hva de likte og ikke likte ved bildene.

Det så ut til å være litt ulikt engasjement for de to tekstene mellom gutter og jenter. Aisato er en kvinnelig forfatter, og skriver om ei jente. Det kan oppleves som mer kjent av jentene. På den andre sida, Grytten er mann, skriver om en mann og et mannemiljø, noe som trolig appellerer mer til guttene, selv om de har distanse til fabrikklivet. Rosenblatt skriver at teksten skal berøre leseren, at den skal oppleves å angå leseren, og der kan kjønnsdimensjonen ha betydning.

Bildebøker for et bredt publikum

Erfaringene med formidling til, og tilbakemelding fra sjuendeklasser som leste bildebøker, er at bildebokmediet ikke ble oppfattet som irrelevant, men tvert imot ble tatt imot med interesse. Dette til tross for at bildebøkene vi hadde valgt, er kategorisert som småbarnsbøker i de fleste bibliotek. En konklusjon vi kan trekke er at slike bøker både bør og kan formidles til et bredere publikum enn de blir i dag.

Forlaget Gyldendal, som utgav *En fisk til Luna*, kategoriserte den for alders-

gruppa 3-6 år. Forlaget Spartacus, som utgav *Hull & sønn*, har en mer åpen aldersangivelse, og skriver på sine nettsider at boka «Passer for barn fra 5-8 år – og foreldrene deres».

Vi mener det er god grunn til å frigjøre seg fra alderskategoriseringen som vanligvis er gjort både hos forlag og ved bibliotek. Åse Marie Ommundsen skriver i en artikkel om bildebøker for voksne (2014) at disse bøkene «[...] should not only be defined by publishing houses marketing to different age groups» (s. 32). Dette er et viktig poeng, siden ringvirkningene av denne alderskategoriseringen berører både bokhandlere og bibliotek. ■

Litteratur

Aisato, L. (2014). *En fisk til Luna*. Oslo: Gyldendal.

Grytten, F. & Halleraker, M. (2004). *Hull & Sønn*. Oslo: Spartacus.

Nielsen, T.S. (2015). *Hvordan leser tolvåringer ei allalderbildebok plassert i barneavdelinga på biblioteket?*. Oslo: HIOA. (Bacheloroppgave).

Ommundsen, Å.M. (2014). Picture-books for adults. S. 17-35. I B. Kümmmerling-Meibauer (red.) *Picturebooks: Representation and narration*. New York: Routledge.

Rosenblatt, L. (1995). *Literature as Exploration*. 5. utg. New York: Modern Language Association America.

Smith, M. (2008). Is «E» really for everybody?: Picture books for older readers in public libraries. *Education Libraries: Children's Resources* 31 (3), 5-12.

Utdanningsdirektoratet (2013). *Læreplan i norsk*. <http://www.udir.no/kl06/NOR1-05>



Finnlitt

Nå er det ett år til Finnmark internasjonale litteraturfestival Finnitt 2018. Temaet er «Ærlig talt!». Festivalen vil derfor kunne by på leseres ærlige meninger om utvalgte bøker, ærlige foredrag og samtaler om troverdighet i skjønnlitteratur. Blant annet kommer Barnebokforfatter Bjørn F. Rørvik for å framføre sine fortellinger om Bukkene Bruse. I tillegg vil krimforfatter Jan Mehlum lede en paneldebatt med andre krimforfattere. Temaet «Ærlig talt!» vil kunne omfavne debatten om hva krim er, det kan si noe om den stadig mer aktuelle virkelighetsnære krimen, samt belyse grensen mellom fiksjon og virkelighet. (Pressemelding) ■



Ønsker flere studenter

Helsefaglig bibliotek på Høgskolen i Oslo og Akershus vil at flere helsefag-studenter skal ta dem i bruk. I oktober var det i overkant av 700 brukere daglig, men det er rom for mange flere, forteller seksjonsleder Trine Remvik (bilde) til HiOAs nettavis Journalen. En grunn til at biblioteket ikke brukes, er at mange ikke vet hvor det ligger etter at de flyttet. I tillegg forteller studenter at de foretrekker biblioteket i Pilestredet 48 over Helsefaglig bibliotek. «Det er mye bedre plass i P48. Det er også sofaer og gode stoler som gir det en mye større kosefaktor», forteller Pontus Ågren. ■

Meropent på Stord

No kan ein låsa seg inn og ut av biblioteket på Stord utanom opningstidane. «Det passar jo ikkje for alle å kome i dei ordinære opningstidene. Det er jo til dømes ein del skiftarbeidarar på Stord som vil ha interesse av dette. Og dei utvida opningstidene i helgene vil vere veldig aktuelt for barnefamiliar som ikkje er på kulturhuset ellast», seiar biblioteksjef Bjørnar Withbro til Stord24.no. ■



Ønsker flere studenter

Helsefaglig bibliotek på Høgskolen i Oslo og Akershus vil at flere helsefag-studenter skal ta dem i bruk. I oktober var det i overkant av 700 brukere daglig, men det er rom for mange flere, forteller seksjonsleder Trine Remvik til HiO-As nettavis Journalen. En grunn til at biblioteket ikke brukes, er at mange ikke vet hvor det ligger etter at de flyttet. I tillegg forteller studenter at de foretrekker biblioteket i Pilestredet 48 over Helsefaglig bibliotek. «Det er mye bedre plass i P48. Det er også sofaer og gode stoler som gir det en mye større kosefaktor», forteller Pontus Ågren. ■

800 millioner til skole, idrett og bibliotek

2016 ble et regnskapsmessig jubelår for Haugesund kommune, men rådmann Ole Bernt Thorbjørnsen mener det er for tidlig å friskmelde kommunen helt. «I budsjett og økonomiplan for 2018–2021 er det foreslått betydelige investeringer innenfor blant annet skolebygg, bibliotek og idrett. I tillegg er det lagt inn midler til gjenåpning av Vardafjell sykehjem. Det er krevende å få til dette og samtidig legge et fundament for en bærekraftig økonomi», skriver Thorbjørnsen. ■



Hvorfor betale mer for lånekortene enn nødvendig?

Ta kontakt med EVRY for å få:

- Markedets beste pris på lånekort av bankkortkvalitet
- Rask levering av nasjonale lånekort med standard eller eget design

For pristilbud, ta kontakt:
lanekort@evry.com
Tlf: 911 68 646

EVRY

www.spirendesign.no



Tilgjengelighet. – Små skranker ute i biblioteket gjør det lettere for publikum å spørre bibliotekaren, sier Per Olav Sanner og Rita Skimmeland.

Hamars fleksible møteplass



TEKST: KJETIL S. GRØNNESTAD
FRILANSJOURNALIST

FOTO:
ALF BERGIN

Det nye biblioteket i Hamar får lovord for arkitektur og interiør, og er blitt en populær møteplass ved Mjøsa. Men etter et par års drift kjenner de ansatte på et uventet problem: Plassmangel til papirbøker.

– Selv i dag får vi stadig høre hvor fint biblioteket er blitt, sier biblioteksjef Per Olav Sanner.

Han fikk plass i sjefsstolen i 2016, etter 5 år som biblioteksjef i Stange. Sammen med avdelingssjef Rita Skimmeland, som har lengre fartstid ved biblioteket i Hamar, tar han oss med på en omvisning rundt i byens storstue fra 2014.

Glassvegger åpner bygget opp mot omgivelsene. Sammen med stor takhøyde gjør det biblioteket luftig, romslig og

lyst. Det er lett å forstå at folk trives her. Besøket har også steget fra rundt 140 000 før innflyttingen, til rundt 210 000 i dag. Men som med mange andre kulturbygg, var ikke alle like glade for at Hamar skulle bygge nytt kulturhus til en pris av 700 millioner kroner. – Det var mye diskusjon i forkant, fordi nybygget krevde at det «nye» bygget fra 1980-tallet, der biblioteket var før, måtte rives, forklarer Skimmeland.

Selv etter at bygget stod ferdig, ga ikke den argeste kritikeren seg. Det ble

løst på fiffig vis. – Kulturhusleder Terje Gloppen inviterte ham inn på kaffe og en omvisning. Her fikk han se hvordan kulturhuset ble brukt av barn og unge. Han avsluttet med å si at han syntes det hadde blitt veldig fint og har ikke skrevet leserbrev mot kulturhuset siden, sier Sanner og smiler.

Samarbeid gjør sterk. Kulturhuset består av en todelt bygningsmasse som er bundet sammen med en overbygning over en fotgjengerpassasje. Biblioteket



Trivelig. – Biblioteket er et trivelig sted å være, og besøkstallet har skutt i været.

Hamar bibliotek:

Hamar bibliotek ligger i Hamar kulturhus, som ble offisielt åpnet 14. mars 2014. Utenom biblioteket inneholder kulturhuset: kino, konsert-/teatersal, kulturskole, øvingslokaler for kor, korps, dans og teater, konferansesal, ungdomskulturhus, musikkverksted, café og kontorlokaler. Kulturhuset er hovedbase for Teater Innlandet og Hedmark og Oppland musikkråd.

ligger i den delen som vender mot Stortorget. Samboerskapet med en stor scene gir flere fordeler. Biblioteket får tilgang til arrangementskompetanse og profitt utstyr de ikke har selv. Dette forenkles ved at bibliotekets og kulturhusets administrasjon deler kontorfellesskap. Uformelt samarbeid og felles idéutveksling skjer rundt kaffeautomaten eller over lunsjbordet.

Rommene i det nye huset gir langt bedre muligheter for arrangement. Hamar bibliotek har også flere arrangement enn før. Ikke minst black box-salen «Rolf Jacobsen», med inngang fra bibliotekets første etasje og plass til hundre tilhørere, brukes som litteraturscene. Men litt overraskende er det at ambisjonene på Hamar avviker fra de vi hører fra andre bibliotek: – Vi ønsker å ha færre arrangement. Ikke flere. Etter åpningen slet de ansatte seg ut på for mange arrangement. Nå vil vi rendyrke det som er vår store styrke, nemlig litteraturformidling, forklarer Sanner.

Det skal de gjøre uten å stjele «kunder» fra nabobibliotekene. For eksempel har ikke Hamar behov for noen litteraturfestival, siden det allerede finnes i Lil-

lehammer. Ringsaker har også en litteraturuke Hamar ikke ønsker å konkurrere med. Forfattere som besøker regionen, trenger ikke å besøke andre bibliotek, når han eller hun har opplesning i Hamar. – Vi samarbeider mer og mer om å koordinere dette i mjøsregionen, sier Sanner.

Film og teater er eksempler på arrangement de andre aktørene i kulturhuset gjør bedre. Men biblioteket skal fortsatt være et sted å ha debatter.

Estetikk på bekostning av plass. Sanner og Skimmeland er stolte av biblioteket. Ikke minst synes de det er vakkert. Men de legger ikke skjul på at estetikken har gått på bekostning av det praktiske. Flere reoler uten hjul hemmer fleksibiliteten. Møteplasser, og det at det er åpent fra andre etasje og ned til første, stjeler plass som kunne vært brukt til reoler.

– Biblioteket ble planlagt ut fra at arkitekten trodde det skulle bli færre papirbøker. Men utviklingen går ikke den veien. Vi har stadig vekk ungdommer som foretrekker å stå på venteliste for ei papirbok, framfor å lese den som e-bok. Ikke minst gjelder det lengre tekster, sier Skimmeland.

For å avhjelpe plassmangelen, ikke minst for barne- og ungdomsbøkene, så de seg nødt til å besøke IKEA og kjøpe inn noen ekstra hyller, noe de antar arkitekten neppe ville likt.

– For de som planlegger nytt bibliotek, anbefaler jeg sterkt å stå på kravet om kun å ha reoler med hjul. Moderne bibliotek trenger fleksibiliteten ved å kunne flytte på reolene etter behov. Samtidig må man ha nok plass til samlingen, slår biblioteksjefen fast.

Erfaringene fra Hamar viser at papirboka ikke går mot en snarlig død. Selv om utlånet av e-bøker har steget, lever papirbøkene i beste velgående. Det er lydboka som vekker bekymring. – Hvis vi ikke snart får på plass en god digital utlånsordning, er jeg redd bibliotekene blir irrelevante for lydbøker, sukker Sanner og rister på hodet. ■

Biblioteket som møteplass – viktig for brukerne, men hva med ikke-brukerne?



AV PROFESSOR RAGNAR AUDUNSON
HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS, AVD. ABI

Den første søndagen i november var min kone og jeg på utstillingen *Hode ved hode* i Munchmuseet. På veien dit la vi veien om Deichmanske biblioteks filial på Tøyen. Der var det et yrende liv. Småbarnsfamilier, unge mennesker og brukere som representerte de fleste kulturelle og etniske grupper i bydelen, var representert. Den eneste gruppen vi savnet, var den vi selv tilhører – de på 60 år og mer. Derfra gikk vi til Munchmuseet. Livet der var ikke noe mindre yrende enn på biblioteket. I kafeen var hvert eneste bord og bortimot hver eneste stol opptatt. Det var kø for å kjøpe billetter og lang kø for å komme gjennom sikkerhetskontrollen til utstillingen. Men sammensetningen av de be-

søkende var litt annerledes. Det flerkulturelle innslaget var langt på vei fraværende. Og som 67-åring følte jeg meg nok mindre ensom på Munchmuseet enn jeg gjorde på biblioteket. Men både biblioteket og museet blir åpenbart tatt i bruk av bydelens og byens innbyggere. Jeg tror ikke det kan være tvil om at bibliotekfilialen og museet denne søndagen var de to viktigste møteplassene i bydelen. Det er sikkert tilfellet de fleste andre lørdager og søndager også.

Men hva sier tallene om den betydningen bibliotekene har som møteplasser? I surveyen som nylig er gjennomført i forskningsprosjektet Almpub, ble respondentene bedt om å vurdere viktigheten av

ulike møteplasser i lokalsamfunnet med en skala fra 0 til 10, der 0 betyr svært lite viktig og 10 betyr svært viktig. Møteplassen de ble bedt om å ta standpunkt til, var:

- Parker, torg og andre samlingsplasser.
- Idrettsplasser og andre treningsfasiliteter
- Folkebiblioteket
- Samfunnshus/kulturhus
- Teater/kino
- Puber og kafeer
- Muséer
- Butikker, kjøpesenter
- Kirker og andre religiøse forsamlingshus
- Skolen

I hele materialet fra alle de seks landene i prosjektet er det kjøpesenteret som ses på som den viktigste møteplassen med en gjennomsnittsskåre på 7,1, fulgt av den lokale puben eller kafeen (6.6), skolen (6.4) og idrettsplassen (6.3). Folkebiblioteket, samfunnshus/kulturhus og den lokale kinoen kommer litt etter og har alle nesten identisk skåre på 5,6/5,7. Museene har en skåre på 4,8.

Ser vi på forskjellene mellom landene som inngår i undersøkelsen, er biblioteket viktigere som møteplass i de tre nordiske landene enn i de øvrige. I de nordiske landene varierer gjennomsnittsskåren for bibliotek fra 5,6 (Danmark) til 6,2 (Sverige), mens for eksempel Tyskland og Sveits har ganske like skårer på 4,7/4,8 for bibliotekets betydning som møteplass, altså litt mindre enn middels viktig. Sverige ligger på topp. Der vurderes ikke biblioteket som så mye mindre viktig enn torg og parker (6.4), idrettsplasser (6,5) og den lokale puben (6,7). De norske respondentene gir biblioteket en gjennomsnittsskåre på 5,9. Som



Flerkulturelt. Fra en språkkafé på Deichmanske bibliotek, avdeling Tøyen. (Foto: Deichman)

vi så i forrige nummer av Bok og Bibliotek: Det sterke fokuset vi på fagfeltet og i bibliotekpolitikken har hatt på møteplassfunksjonen, ser ikke uten videre ut til å ha slått ut i folks vurdering av denne funksjonens betydning. Dette endrer seg imidlertid når vi ser på hvordan de som er bibliotekbrukere, vurderer betydningen av biblioteket som møteplass. at viktigheten av alle møteplassene øker når vi bare tar for oss bibliotekbrukerne. Ser vi bare på de tre nordiske landa, har det lokale folkebiblioteket en skåre på 3,7 i Danmark, 4,7 i Sverige og 4,3 i Norge blant ikke-brukerne – dvs. det ses som under middels viktig.

Men om vi bare ser på dem som har brukt biblioteket minst en gang eller oftere siste år, øker vurderingen av bibliotekets betydning som møteplass til 6,3 i Danmark, 6,9 i Sverige og 6,8 i Norge. Det er ganske kraftige utslag. I Sverige ses folkebiblioteket som den sjettede viktigste møteplassen av de ti som respondentene skulle ta standpunkt til når vi ser på hele utvalget. Blant ikke-brukerne kommer biblioteket på åttende plass, mens brukerne rangerer biblioteket som den fjerde viktigste møteplassen, bare marginalt etter den lokale skolen og den lokale puben men foran torg og parker og idrettsanlegg. I Norge slår ikke bruk/ikke-bruk så mye ut i rangeringen av bibliotekets rolle som møteplass. Biblioteket rangeres som den åttende viktigste møteplassen både i materialet som helhet og blant ikke-brukerne. Ser vi bare på brukerne, går biblioteket opp til syvende plass – altså ikke et veldig sterkt utslag. Men gjennomsnittsskåren øker som vi så betydelig, og avstanden i gjennomsnittsskåre opp til torg og parker, idrettsplasser og treningsfasiliteter og kino er marginal. I praksis vurderes disse som omtrent like viktige blant brukerne av bibliotek.

Vi spurte også respondentene våre om hvordan de mener digitaliseringen har påvirket bibliotekenes og museenes betydning som møteplasser. Er de blitt mindre viktige enn før, er betydningen omtrent som den har vært eller er de blitt viktigere? For bibliotekenes vedkommende er det i hele materialet 48 prosent som mener at de er blitt mindre viktige, mens 42 prosent mener bibliotekene har omtrent samme betydning som tidligere. Et mindretall på 10 prosent mener at bibliotekene er blitt viktigere. Museene kommer adskillig bedre ut her. Bare 24 prosent mener at de er blitt mindre vikti-

ge, mens 65 prosent mener de har samme betydning som før og 11 prosent mener de er blitt viktigere. Det er noen forskjeller mellom landa i undersøkelsen. Norge er det landet der bibliotekene kommer best ut. 41 prosent i det norske utvalget mener bibliotekene er blitt mindre viktige mens 15 prosent mener de er blitt viktigere som møteplasser som følge av digitaliseringen.

Sammenligner vi de nordiske landa, er tallene for Danmarks vedkommende omtrent helt identiske med dem vi finner for hele utvalget i alle de seks deltakerlandene. Sverige framstår som mer polarisert: 50 prosent i det svenske utvalget mener bibliotekene er blitt mindre viktige mot 41 i Norge. Samtidig mener en nesten like høy andel som i det norske materialet – 14 prosent – at bibliotekene er blitt en viktigere møteplass som følge av digitaliseringen.

Ser vi bare på brukerne, reduseres andelen i hele materialet som mener biblioteket er blitt mindre viktig fra 48 til 40, mens andelen som mener biblioteket er blitt viktigere, øker fra 10 til 13. I de to landa der vi finner den høyeste andelen som mener at biblioteket er blitt mindre viktig – Ungarn og Sveits – har ikke bruk/ikke-bruk så stor effekt. Andelen som mener at biblioteket er blitt viktigere, er for eksempel 6 prosent i det ungarske materialet både blant brukere og ikke brukere. I Tyskland, Sverige, Norge og Danmark er forskjellen mellom brukere og ikke-brukere sterkere. Igjen er det i det norske utvalget at bibliotekene kommer best ut.

Blant de norske brukerne er det 33 prosent som mener biblioteket er blitt mindre viktig mens 20 prosent mener biblioteket har blitt viktigere som møteplass.

Det kan altså se ut som om møteplassenkningen har festet seg blant de norske bibliotekbrukerne.

Ser vi på hvordan brukerne faktisk tar biblioteket i bruk som møteplass, får vi bekreftet funnene fra PLACE-prosjektet: Folkebiblioteket fungerer som en variert møteplass. Folk går på arrangement, støtter på naboer og venner, kommer i snakk med ukjente osv. Da vi i den første PLACE-surveyen i 2007 fant at nesten hver tredje bruker hadde kommet i snakk med ukjente, tvilte både vi og mange andre på tallene. Kanskje skyldtes det at vi ikke hadde gitt noen tidsavgrensning,

men bare spurt om de kunne huske å ha kommet i snakk med ukjente? I den neste undersøkelsen i 2011 la vi derfor inn en tidsavgrensning. Den høye andelen som oppga å ha kommet i snakk med ukjente holdt seg, og svært mange av disse igjen oppga å ha kommet i snakk med mennesker annerledes enn dem selv med hensyn til for eksempel kulturell og etnisk tilhørighet. Årets survey bekrefter funnene fra 2007 og 2011.

Det er interessant hvor likt biblioteket fungerer som møteplass i de ulike landa. I Norge er det for eksempel 39 prosent av respondentene som oppgir å ha kommet i snakk med ukjente mens 24 prosent har kommet i snakk med mennesker med en annen bakgrunn. I det svenske materialet er tallene henholdsvis 40 og 27, i det danske 35 og 30 og i det tyske 35 og 19. Det samme gjelder de andre typene av møter og bruk av biblioteket som en institusjon for offentlighet. Blant de norske bibliotekbrukerne er det for eksempel 28 prosent som har vært på møter og arrangement i biblioteket – opp fra 14 prosent i 2007. 25 prosent av svenskene har vært på møter i biblioteket, 30 prosent av danskene og 33 prosent av de tyske brukerne. 32 prosent (Norge), 34 prosent (Sverige), 23 prosent (Danmark) og 26 prosent (Tyskland) oppgir at biblioteket har fungert som en kanal til andre aktiviteter og møteplasser i lokalsamfunnet. Andelen som oppgir å ha gått på biblioteket med kolleger, venner eller familie i forbindelse med et felles prosjekt eller en felles interesse ligger rundt 25 prosent i alle landa.

I tillegg til den høye andelen som har vært på møter i biblioteket, er en viktig indikator på biblioteket som offentlighetsinstitusjon de høye andelenene som oppgir at de har brukt biblioteket til å sette seg inn i samfunnsspørsmål de er interessert i. Det gjelder hver femte bruker i Norge og Danmark, hver fjerde i Tyskland og hver tredje i Sverige. Slik kunne vi fortsette.

Tallene bekrefter at for brukerne fungerer biblioteket som en viktig og variert møteplass for både høyintensive og lavintensive møter. Men det er utfordringer. At vurderingen av bibliotekets betydning som møteplass synker så vidt kraftig når vi går fra brukere til ikke brukere, kan tyde på at ikke-bruksverdien – verdien av selve det å ha et bibliotek i lokalsamfunnet – ikke er så høy. ■

Biblioteket sett ovenfra

– Toppledere i britiske universitet intervjuet
om bibliotek og bibliotekledere



AV LARS EGELAND
DIREKTØR FOR LÆRINGSSENTERET
VED HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS

– Biblioteket er ikke noe jeg prioriterer oppmerksomhet til, selv om de nærmest tigger om det. Biblioteket er veldrevet, med små problemer, og jeg har mange andre presserende oppgaver som krever min oppmerksomhet.

Dette er et sitat fra en toppleder på et britisk universitet som er intervjuet i rapporten «Leading Libraries: The View From Above» som ble gitt ut av det britiske Society of College, National and University Libraries (SCONUL) i oktober. Toppledene som er intervjuet mener at det er få risikofaktorer knyttet til biblioteket, fordi det ikke er alvorlige klager til toppledelsen. Men har de klare forventninger til biblioteket og bibliotekledelsen? Hva er toppledernes råd til bibliotekarar som vil ha innflytelse på institusjonens strategiske kurs og selv bli toppledere?

Forfatterne av rapporten er selv bibliotekledere som har tatt skrittet oppover. David Baker har vært rektor på Plymouth Marjon University. Alison Allden ble nylig pensjonert fra jobben som sjef for Higher Education Statistics Agency. De har hatt dybdeintervju med 12 universitetsledere. Selv om de setter pris på biblioteket og dets ledelse, er det ikke udelt gledelige meldinger de kommer med. Men det er noe å lære av det. Rapporten skal følges opp med intervjuer med utenlandske ledere – the view from beyond. Her kunne vi kanskje selv ta initiativ til en norsk rapport?

SCONUL (<https://www.sconul.ac.uk/>) representerer alle universitetsbibliotek i UK og Irland samt nasjonalbibliotekene og college-bibliotekene. En viktig oppgave for SCONUL er lederut-

vikling hvor de i 2016 etablerte en «Leadership task & Finish Group».

Times Higher Education har spurt SCONULs direktør Ann Rossiter om å oppsummere hva som er hovedbudskapet, og hun svarer med å oppmuntre bibliotekarar til å vise hvordan biblioteket kan levere på universitetets kjerneoppgaver, læring og forskning. «Biblioteklederne må mestre biblioteket uten å være kostbare på bibliotekets vegne, det vil si forstå andres perspektiver og vise hvordan biblioteket kan hjelpe dem til å levere. Bibliotekarar har den fordel at de er erfarne med informasjon og data, så de må gripe enhver anledning for at institusjonene skal kunne maksimere fordelene ved teknologi på vegne av studenter og forskere.»

Bibliotekarar og bibliotekledere er forskjellig, akkurat som deres ledere. Det betyr at lederne har erfaring med ulike bibliotekledere, det betyr at det finnes både gode og dårlige erfaringer. Toppledene er også forskjellige: Noen er f.eks. mer interessert i bibliotek enn andre. Dette gjør at det er et visst sprik i tilbakemeldingene fra topplederne. Likevel går det an å oppsummere noen tydelige beskjeder.

Tenk hele institusjonen. En toppleder fra Russell Group University sa det slik: «En årsrapport som viser hva biblioteket har utført, med kvantifiserbare data som fremmer suksess, er bra. Men å vise og formidle bibliotekets innflytelse på universitetets strategi, er bedre».

En annen kritiserte biblioteket ved egen institusjon for å «bokse under sin egen vektklasse» ved at den forrige biblioteksjefen var mer opptatt av indre ar-

beid og system, enn å promotere biblioteket og få strategisk innflytelse.»

Endringsledelse og innovasjon. Høyere utdanning i Storbritannia er som i Norge i stor endring. Det er fokus på kostnader, og på effektivt produksjon. Hva skal bibliotekledere gjøre for å sørge for at biblioteket er relevant i en slik situasjon? En tydelig tilbakemelding fra topplederne er at biblioteklederne må sette pris på behovet for endring. Ikke minst må biblioteklederne forstå omgivelsene og konteksten de er i. De må aktivt ta til orde for endring, både internt og eksternt.

Fleire av topplederne mener at det ikke er viktig at biblioteklederne er bibliotekarar. Lederen må ha lederegenskaper og det er tilstrekkelig at det finnes bibliotek-ekspertise i staben. En av topplederne sier at «i økende grad vil det ikke være bibliotekarar som leder biblioteket.» Et avgjørende spørsmål for biblioteklederen, sier en av lederne, er om det vil ha noen betydning om biblioteklederen ikke er der, hva ville eller kunne da vært annerledes?

Kom dere ut av det koselige biblioteket! Det er også en entydig tilbakemelding fra topplederne at biblioteklederen må prioritere strategiarbeid. Bibliotekets rolle vil endre seg i framtida, ikke minst som følge av økt bruk av læringsteknologi. Biblioteklederen må utvikle en strategi for denne endringen. «Kom dere ut av det koselige biblioteket», sier en av topplederne. Gode bibliotekledere snakker ikke hele tida om biblioteket, men har fokus på universitets formål. En av topplederne sier: «Det er selvtilitt i bibliote-

kledelsen på bakgrunn av måten de tilnærmer seg endringer. De har levert varene. De forsyner en kritisk del av biblioteket, ikke bare et stille-område. De vet hva de gjør: De er forutseende, et skritt foran deg. Men i sektoren for øvrig er erfaringene mer blandet: Jeg har sett bibliotek-team som er mer reaktive enn proaktive, de har vært fokusert på studentenes erfaringer, men kan ikke se det større bildet!»

Topplederne mener i stor grad at biblioteket har mye å bidra med: «Informasjon og bibliotek-tjenester har en enorm betydning for institusjonen. Fra student-perspektiv er det helt avgjørende. Det driver hele stemningen i institusjonen. Universitetet er i ferd med å omfavne «digital-først-tilnærmingen, men det er langt igjen til dit vi bør være. Her har biblioteket muligheter, samtidig som det alltid vil være behov for et fysisk sted – lærings-senteret.» Mange nevner at biblioteket er den del av universitetet som har nærmest kontakt med studentene og kjenner deres hverdag. Dette er en fordel som kan brukes inn mot toppledelsen, men det betinger at man beveger seg ut av egen komfortsone – ut av det koselige biblioteket!

Bibliotekets plass i organisasjonen.

Tradisjonelt har bibliotekene i Storbritannia vært en del av den akademiske ledelsen. Som i Norge har det vært en trend med omorganisering som har gjort at bibliotekene ofte har blitt plassert et par nivåer under toppledelsen. Biblioteket har ofte blitt plassert inn i konvergente nye strukturer, ofte sammen med IT eller sammen med andre student-rettede tjenester, ofte media-tjenester og lærings-teknologi. Men det er også eksempler på at slike sammenslutninger oppløses og at biblioteket igjen får en mer selvstendig rolle. Men rapporten oppsummerer at det ser ut som om sentralisering av tjenester er en tydelig trend.

Bibliotekets grenser blir mindre skarpe, sier en av topplerne. Han viser til at mange institusjoner har etablert Lærings-

sentra eller Læringsressurssentra med bredere oppgaveportefølje enn det tradisjonelle biblioteket. Dette er gamle nyheter for oss på HiOA som har hatt et lærings-senter i mange år, noe også mange andre norske høyskoler etter hvert har fått.

Men bibliotekenes nye plass i organisasjonen utfordrer bibliotekledelsen. Biblioteket blir mindre viktig, men fokuset må rettes på tjenestene. Et sitat: «Biblioteket er i det store og hele usynlig for toppledelsen. Det har vedlikeholdt gode relasjoner på forskjellige nivåer med fakultetene, og biblioteket har veldrevne brukertjenester, som får gode tilbakemeldinger. Biblioteket har til og med fått ekstern berømmelse for brukertjenestene. Men det mangler profil i institusjonen og på et strategisk nivå er det ikke noe felles syn på hva biblioteket prøver å gjøre eller være».

Mange av topplerne mener at biblioteket har et stort potensiale som de må synliggjøre: «Dette er en mulighet for biblioteket. Biblioteket kommer ikke med problemer, men heller ikke med noen løsninger. Biblioteket er biblioteket. Brukertilbakemeldingene er OK.

Men biblioteket må se å komme seg ut av sine koselige omgivelser.»

Råd til de som vil bli bibliotekledere og bibliotekledere som vil høyere opp.

Det er alt for få bibliotekledere som avanserer opp i andre stillinger i akademien. I Norge skyldes det ofte at faglige stillinger krever doktorgrad, men det er få bibliotekledere som har det. Et alternativ er avansement opp i andre administrative stillinger. Også her etterspør topplerne først og fremst en forståelse for hele institusjonens virksomhet, og at man ikke er nærsynt opptatt av biblioteket. De oppfordrer folk med lederambisjoner om å være på hugget, stille mange spørsmål, gripe de mulighetene som byr seg, fremme utvikling av hele personalet, lære seg hvordan man kan respondere på utfordringer ved bruk av sin egen tjeneste framfor å respondere personlig.

Noen av topplerne har lite tro på formalutdanning i ledelse, hvis man skal ta slik utdanning bør man lete etter programmer utenfor biblioteksektoren. En toppler sier: «Uansett hvor mye lederutdanning man tar, vil det ikke hjelpe i forhold til de jobbene vi nå snakker om. Det er alltid et element av hva individet kan bringe med seg fremfor opplæring. Det kan ikke bli overvurdert eller planlagt for. Bare husk på: Biblioteket er ikke universets sentrum, og det vil aldri bli det... Og bibliotekledere trenger ikke mer kunnskap om personalutvikling...»

Jeg har oversatt sitatene fra Times Higher Education og fra sjølve rapporten. ■

Kilder

Career advice: librarians 'must defy stereotypes' to climb ladder. I: Times higher Education: <https://www.times-highereducation.com/news/career-advice-librarians-must-defy-stereotypes-climb-ladder>
Baker, D and Allden, A (2017) Leading libraries: The view from above, London: SCONUL
<https://www.sconul.ac.uk/publication/the-view-from-above>



Leading libraries
The view from above

Prepared by
David Baker and Alison Allden
October 2017

” *Det er også en entydig tilbakemelding fra topplerne at biblioteklederen må prioritere strategiarbeid.*

SCONUL 

Klassifikation som kommunikativ handling

Klassifikation er tit og ofte udlagt som en keredisciplin i informationsvidenskaben og som en bibliotekarisk kernekompetence. Og det er det stadigvæk. Men i disse år sker der også noget andet med klassifikation.



AV JACK ANDERSEN, LEKTOR, PHD
IVA, KØBENHAVNS UNIVERSITET

I den digitale kultur kan vi observere udtryk som at tagge, arkivere, friende, like osv. På én måde er disse handlinger et udtryk for klassifikation. På en anden måde er disse handlinger i den digitale kultur en måde at kommunikere på. De er kommunikativ handlinger. Den engelske kultur- og medieforsker David Beer har i sin bog *Popular Culture and New Media* (Beer, 2013) kaldt dette for 'the classificatory imagination'. Med dette begreber forsøger Beer at afdække de processer, hvormed individer møder, læser og skaber nye klassifikationer og klassifikationssystemer i en decentraliseret digital kultur, hvor arkiver som fx YouTube spiller en stor rolle. 'The classificatory imagination' er altså et udtryk for, hvordan moderne individer kommunikativt agerer i en kultur, der inviterer til at tale klassifikationens sprog.

Med klassifikation som kommunikativ handling flyttes perspektiverne og spørgsmålene til og om klassifikation fra at være et anliggende for regler, standarder og principper til et anliggende om, hvordan kommunikation foregår i en digital kultur. Og hvad betyder det så?

Først og fremmest betyder det rent forskningsmæssigt, at andre discipliner (fx kulturstudier og medie- og kommunikationsforskningen) end informationsvidenskaben nu taler klassifikationens sprog, fordi klassifikation nu breder ud til menneskers hverdagsliv og deres medie-interaktioner og dermed også er et udtryk for samfundsmæssige og kulturelle antagelser. Dette betyder, at man anerkender det faktum, at klassifikationsvirksomheden og -praksis er noget de fleste af os gør på daglig basis: vi tagger, organi-

serer, arkiverer eller søger i strukturerede digitale samlinger indlejret i forskellige former for digitale medier. Vi kan sige at klassificere er en måde få digitale infrastrukturer til at give mening i tilværelsen og dermed en måde at tilskrive digitale infrastrukturer betydning. Kultur- og medieforskere (som fx Beer, 2013; Hallinan & Striphos, 2016; Gillespie, 2014) arbejder med klassifikation på denne måde, fordi klassifikationspraksissen har flyttet sig ud i den kulturelle sfære.

For det andet betyder klassifikation som kommunikativ handling i form af fx algoritmer, at det har betydning for, hvordan vi som individer bliver algoritmisk beskrevet, hvordan kulturprodukter bliver præsenteret og bragt i omløb, og ikke mindst hvordan den offentlige mening formes af bl.a. kodninger, data og algoritmer – alt sammen træk ved software der indtil fornylig ikke spillede den store rolle i offentlige anliggender. Men det gør de nu på grund af software og digitale mediers allestedsnærværelse og den deraf afledte netværkskommunikation.

For det tredje på grund af klassifikationens indlejring i moderne digitale infrastrukturer betyder det også, at det politiske aspekt i enhver klassifikationshandling endnu engang bliver understreget. Men hvor den informationsvidenskabelige klassifikationsforskning har studeret, hvordan mennesker og emner blev beskrevet i forhold til hegemoniske ideologier (fx Sanford Berman og Hope Olson), bliver vores nuværende hverdagspraksisser og handlinger klassificeret og registreret på grund af vores interaktioner med digitale medier. Dette

forhold formindsker ikke spørgsmålene om ideologier i klassifikation. Det bliver spørgsmål der vedrører os alle, fordi en stor del af vores digitale kommunikationshandling bliver arkiveret, kalkuleret på, og klassificeret. Men nu ikke kun af staten, som i Foucaults biopolitik, men også af private virksomheder og organisationer. Det vil altså sige, at klassifikationsspørgsmål bliver spørgsmål, der er flettet sammen med spørgsmål om handel, overvågning, identitet, kulturel smag, eller politiske præferencer – områder der er langt bredere en biblioteksklassifikation og med direkte sociale, kulturelle og politiske konsekvenser.

Denne omstændighed sætter for det fjerde klassifikationsforskning ind i centrum i digitale kulturer. Det klassiske spørgsmål i klassifikationsteori om forholdet mellem den klassificerende og det klassificerede bliver ikke kun artikulert på ny. Det bliver også én måde at forstå og beskrive digitale kulturer på, som David Beer formulerer det: «...tagging is central in understanding the organisation and ordering of contemporary culture» (Beer, 2013, p. 54).

For den informationsvidenskabelige klassifikationsforskning betyder dette, at klassifikation nu har muligheden for at re-positionere sig som et middel og ikke et mål. Det er en invitation til at træde i tidens samtale og informere og forme moderne opfattelser af fx tagging og arkivering og være med til at pege på, hvad faldgruberne er og hvad vi allerede ved om de sociale, politiske og ideologiske konsekvenser af klassifikation.

Her er der en stærk tradition at trække på indenfor informationsvidenskaben (fx Wilson, 1968; Olson, 2002; Bowker

& Star, 1999; Mai, 2013). Vi skal tilbyde andre forskningsfelter denne tænkning og dens relevans i nutidens kontekster. Lad det være et incitament for den informationsvidenskabelige klassifikationsforskning til at række ud og være med til at forme en dagsorden om, hvilke retninger vores digitale infrastrukturer skal og burde tage. ■

Litteratur:

Beer, D. (2013). *Popular Culture and New Media. The Politics of Circulation*. New York: Palgrave Macmillan

Berman, S. (1971). *Prejudices and Antipathies: A Tract on the LC Subject Heads Concerning People*. Metuchen, NJ: Scarecrow.

Bowker, G., & Star, S. L. (1999). *Sorting things out. Classification and its consequences*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Foucault, M. (2008) *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France*,

1978-1979. New York: Palgrave Macmillan.

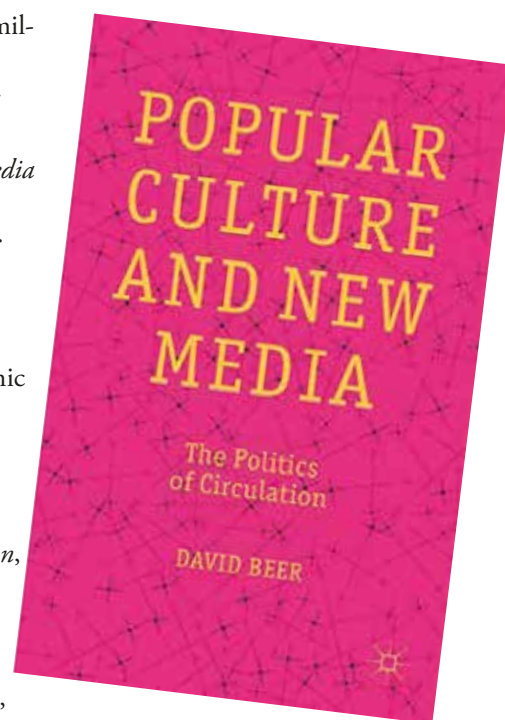
Gillespie, T. (2014). The relevance of algorithms. In T. Gillespie, P. J. Boczkowski, & K. A. Foot (Eds.), *Media technologies: Essays on communication, materiality, and society* (pp. 167–193). Cambridge, Mass.: MIT Press.

Hallinan, B., & Striplas, T. (2016). Recommended for you: The Netflix Prize and the production of algorithmic culture. *New Media & Society*, 18(1), 117–137.

Mai, J. E. (2013). Ethics, values and morality in contemporary library classifications. *Knowledge Organization*, 40(3), pp. 242–253

Olson, H. A. (2002). *The Power to Name: Locating the Limits of Subject Representation in Libraries*. Dordrecht, the Netherlands: Kluwer

Wilson, P. (1968). *Two Kinds of Power. An Essay on Bibliographical Control*. Los Angeles: University of California Press



Vil legge ned Tune bibliotek

Rådmann Unni Skaar har lagt fram forslag om å legge ned Tune bibliotek i bydelen Grålum i Sarpsborg. Grunnen er at det skal bygges nytt bibliotek i sentrum, sier Skaar ifølge Sarpsborg Arbeiderblad (sa.no). Ved å legge ned Tune og samtidig styrke bemanningen i sentrumsbiblioteket, vil kommunen spare 1,55 millioner kroner i året. Ikke alle er så fornøyde med rådmannens forslag. «Dersom utlånstilbudet på Grålum forsvinner må en ta seg til byen enten med buss eller bil», skriver sarpingen Erling Bakken i et leserinnlegg. Han fortsetter: «Dagens bibliotektilbud er med på å komplettere Grålum som et godt bomiljø. Ikke minst for barn og unge». ■

Kreativiteten blomstret

I høst fikk unge, lokale kunstnerspirer utfolde seg på bok-workshop på Biblo Tøyen i Oslo. Suleyman (10) var blant de kreative barna – han lagde sin egen Pokémon-bok av papir i ulike farger. Bibliotekar på Biblo Tøyen, Christian Bermudez, synes det er viktig at barna får utfolde seg kreativt og bli kjent med nye verktøy. Han understreker betydningen av å gjennomføre verkstedet akkurat på Tøyen, i et miljø hvor man ofte er ventet å velge en tradisjonell yrkesvei. «Spør du disse barna hva de vil bli når de blir store, er et typisk svar at de kunne tenke seg å bli lege eller advokat. Vi vil vise frem hvilke andre yrker som finnes», sier Bermudez til VårtOslo (vartoslo.no). ■

DAG OG TID

TIPS ein typisk Dag og Tid-lesar som ikkje les Dag og Tid om Dag og Tid

Send SMS med kodeordet **TYPISK** til **2007** og vent på svarmelding for å tilby tre gratis prøvenummer med automatisk stopp til folk du trur vil ha glede av avisa. Eller sjå www.dagogtid.no/TYPISK





DET ANDRE BILDE



ODDMUND KÅREVIK
BIBLIOTEKAR OG SKRIBENT

I ei noko bisarr scene frå første sesong i tv-serien *Girls* oppsøker hovudpersonen Hannah Horvath foreldra sine på eit hotell i New York for å be dei om å halda fram å støtta henne økonomisk slik at ho kan få realisert skrivedraumen. Om ikkje anna så i alle fall nok til å dekkja ein

månads husleige. I scena seier Lena Dunhams karakter «I think I may be the voice of my generation». Då foreldra ikkje ser ut til å la seg imponere over dette modererer ho det til «or at least *a* voice of *a* generation», ei generell og ganske komisk utsegn.

Olaug Nilssen er «the voice of my generation». Det er ingen forfattarar som har følgt meg i alle mine livsfasar som henne, frå tidleg 20-års alder til snart 40. Det har vore givande å vera med på ferda. Nilssen har alltid fanga noko eg kan relatera til og ho har aldri

” Her står livet
sjølv på spel.



Foto: Bent R. Synnevåg

keia meg. Før skreiv ho om desperate karakterar på leit etter noko inderleg. Så blei det stille. Lenge. Det er 12 år sidan siste roman frå Nilssens hand, men teaterstykket *Stort og stygt* frå 2013 gav tydelege hint om at forfatterskapen hadde teke ei vending.

Eg tenkjer på eit bilde eg såg for ein del år tilbake. Olaug Nilssen framfor Stortinget. Det var eit oppstilt bilde, der stylistar kom inn frå sidene. Alt stemte. Fotoobjektet lyser på ein måte ut av bildet. Ho ser glad ut, ho smiler. Så tenkjer eg på pressefotoet til *Tung tids tale*. Det er ein mørk skog, som like fullt skimrar i grønt. Olaug Nilssen er kledd i ein gul regnfrakk. Den er open. Eg trur ikkje det

regnar, men det kan ha regna. Håret ser ut som det har vore vått av regn. Håret er ikkje spesielt velstelt, det ligg der det ligg. Ho smiler eit tilbakehalde smil. Samstundes er haldninga rak og trygg. Rota fast mellom trerøtene.

I boka *Tung tids tale* følgjer me forfattaren i prosessen der sonen Daniel får ein autisme-diagnose. Ei fornektning eller det forfattaren skildrar som «ønsketenking», som etter kvart blir erkjenning, men også små bilde av den guten som fanst der før. Kan han kome tilbake? Er han der også no?

Språket har teke ei vending sidan første bok. Innimellom er det små glimt tilbake til den gamle Olaug Nilssen eg huskar, som i scena der eg-personen køyrer og ropar ut til dei ho passerer kor godt ho meistar ting no, og koret av forbipasserande som svarar oppmuntrande tilbake. Likevel er språket på ein anna frekvens enn før. Det er meir dempa og nedpå. Det er enklare, kan hende. Stilla har fått ein plass. Det er fleire gjentakingar og rommet mellom det som blir sagt og det som er usagt er større enn tidlegare.

– Sjølv om eg kan tale vår sak [...]

– Eg kan ikkje tale vår sak [...]

– Eg orkar ikkje tale vår sak (Nilssen 2017: 24 fl.)

Slik står tre setningar og dirrar mot kvarandre spreidd ut over tre sider. Her er friksjon, det er definitivt mindre plass til fjas.

Det har heilt sikkert ikkje vore enkelt å skriva denne forteljinga. Nilssen har alltid hatt eit tvisyn, men denne gongen er det personleg. Det blir ofte sagt at i god litteratur skal noko stå på spel. Her står livet sjølv på spel. Det er spesielt å lesa om eg-personens møte med psykologen. Alt psykologen kan seie er «dette er tøffe erfaringer». Kva kan eg seie? Eg kan ikkje seie «eg veit korleis du har det», for eg veit ikkje det. Eg veit ikkje i det heile teke. Så tenkjer eg på dei som veit korleis eg-personen har det, dei som lev i det same spennet. Viss eg var ein av dei ville eg vore glad at denne boka fanst.

Dette kjennest nemleg ut som mykje meir enn ei bok. På 150 knappe sider er dette også eit politisk kampskrift som

handlar om korleis ein familie kjempar om tilrettelegging for barnet sitt. Og møte med eit veldig tungrodd system. Dei får melding om at dei har fått innfridd fleire avlastingsdøgn tidleg i boka. Men det hjelper ikkje, for den etaten som innfrir ønske er ikkje den same som bevilgar pengane slik at vedtaket skal bli iverksett. Og dei som kan iverksette tiltaket vil ikkje gjere noko før foreldra har gått med på å gi barnet sitt ei PU-diagnose.

Scena som sit aller sterkast i for denne lesaren kjem mot slutten. Ei scene der ingenting går slik eg-personen eigenleg har tenkt. Eit do-stell som endar i kaos. Likevel er det som ho ikkje lar seg affisere. Det er som ho aksepterer at nokre dagar går ting på tvers og dette er ein av dei. Ut av ingenting seier sonen plutsleg:

– Englane fanns.

Men det er utydeleg, så eg ser oppfordrande på deg og spør kva du sa.

– Trodde englane fanns bare i himmelen, seier du, og eg begynner straks å synge:

– Jag trodde änglarna fanns, bara, bara i himmelen.

Du svarer:

– Bare i himmelen

– Jag trodde Daniel fanns, bara, bara i himmelen.

Du ler og klatrar ned frå vasken, går bort til spegelen og dansar til min enkle song, stirer deg sjølv inn i auga, smiler til deg sjølv. (Nilssen 2017: 150 fl)

Dette enkle og uventa samspelet får meg til å grine. For dette er også ei kjærleiksforteljing. Det er langt frå rosenrødt. Det er akutt og det er hardt og når det er fint, så blir det ekstra sterkt.

Eg tenkjer på det andre bilde, det tilbakehaldne smilet. Eg skjønar det betre no. ■

Kjelder

Nilssen, Olaug (2017): *Tung tids tale*; roman. Oslo: Samlaget.

Andre kjelder:

Dunham, Lena (2012) «Pilot»; Girls. New York: Apatow productions.

Bibliofil er med overalt

Bibliofil i ny drakt – utvikles med nytt brukergrensesnitt tilpasset alle typer skjermer for smarttelefon, nettbrett og vanlige arbeidsstasjoner.

Bibliofil har alltid vært ledende i utviklingen av nye løsninger for bibliotekene i Norge. Dette har vi fått til bl.a. fordi vi har kreative kunder som utfordrer oss, kunder som stadig er på jakt etter løsninger som kan forenkle arbeidshverdagen. Vi lager løsninger som sparer tid og ressurser og gjør bibliotekene i stand til å gi bedre service til lånerne.

Ta med deg Bibliofil rundt i biblioteket, på bussen eller i et foreningsbesøk!

2018 byr på spenstige nye løsninger i Bibliofil.



**BIBLIOTEK
SYSTEMER**

Bibliotek-Systemer As | Postboks 2093 | 3255 Larvik
Tlf: 33 11 68 00 | firmapost@bibsyst.no | www.bibsyst.no

Medlemssider fra
**NORSK
BIBLIOTEK-
FORENING**
Et bilag til Bok og Bibliotek

6/17

Leiar.....	1
Vi gler oss til Bibliotekmøtet.....	2-3
Medlemsintervju: Siri H. Torgersen.....	4
Invitasjon til Bibliotekmøtet.....	5
Invitasjon til Mobilis-seminar.....	5
En av disse blir Årets bibliotek.....	6-7
NBF Tidsskriftformidlingen.....	8

Leiar VI SJÅAST I SANDEFJORD

Då kulturministeren hadde vore på leiarkonferansen til Nasjonalbiblioteket, spurte ho Facebook-følgjarane sine om dei hadde boktips for haustmørket. Ho fekk berre eitt svar. Det var ei bok med tittelen «Ansvar».

**Vi kjemper
alltid for
biblioteket
og bibliotek-
brukarane**

Linda Hofstad Helleland sa på konferansen at dei nære banda mellom kommunen og folkebiblioteka skal styrkast, ikkje svekkast. Ein meir fantasifull måte å seie at det ikkje er aktuelt å gå inn med øymerking skal ein leite lenge etter. Etter at ho var ferdig med den obligatoriske forteljinga om barndommens bibliotek og den sjølvsagt sterke kjærleiken til bøker, snakka ho om det lokale eigarskapet.

Norsk Bibliotekforening vil fortsette å bruke utestemma si overfor politikarane, og vi har invitert ministeren til Det 76. norske bibliotekmøte i Sandefjord.

jord. Vi får sjå om ho kjem, men vi veit at kulturbyråden i Oslo, Rina Mariann Hansen, kjem. Kanskje kan du få inspirasjon av Dokk1, Norsk Publikumsutvikling eller Samstat til korleis du kan forme bibliotekas oppdrag og korleis dei vil vere viktige i framtida?

Vi er ein politisk organisasjon. Vi er partipolitisk uavhengige, men vi kjemper alltid for biblioteket og bibliotekbrukarane. I skrivande stund har vi nett vore på budsjettøyringer for stortingsbudsjettet, og framheva folke-, skole- og forskningsbiblioteka. Det er viktig at bibliotekfolket engasjerer seg i bibliotekpolitikken. Vi kan til dømes sjå til Sverige, der 750 millionar kroner er lova til folkebiblioteka over tre år. Det er for å gi biblioteka gode rammetilskot, og med friske pengar ein avkorta periode kan dei satse og områ seg. Sjølv om staten går inn, vert det ikkje rein statleg drift. Med disse pengane vert biblioteka sett inn i ein politisk ramme.

På Det 76. norske bibliotekmøte i Sandefjord får du ny skyts til møta med politikarane og eigarane. Biblioteka skal ikkje elskast berre for å vere bibliotek, men fordi dei har ein instrumentell funksjon. Vi skal syne beslutningstakarane at det løner seg å investere i myndiggjorte borgarar. Om du vil vere med å forme framtidas bibliotekpolitikk, melder du deg rett og slett på bibliotekmøte.no. Vi sjåast i Sandefjord!

Mariann Schjeide

Mariann Schjeide



Bilde:
Opning av det første
Bibliotekmøtet

Rydd veg for DET 76. NORSKE BIBLIOTEKMØTE

Veka etter at dørene hadde lukka seg etter Det 75. norske bibliotekmøte, var vi i gang med planlegginga av det søttisjette.

TEKST: KRISTIN STORRUSTEN

Bibliotekmøta har vore arrangert sidan 1908. Då Sandefjord vart vertskapsby, trudde vi det var første gongen eit bibliotekmøte skulle arrangerast i Vestfold. Vi tok feil. Nokre nysgjerrige arkivarar kom på banen og fann annalar som tydar på noko anna. Uansett har vi vårt på det reine når vi ønskjer velkomen til Bibliotekmøtet og Vestfold for første gong – etter krigen!

Dette vert det fjerde Bibliotekmøtet eg arbeidar med. No byrjar eg også å forstå litt av kva eg held på med... Norsk Bibliotekforening er arrangør, og vi har aldri hatt eit særleg stort sekretariat. I det daglege klarar vi oss greitt, men særleg før Bibliotekmøta er alle nøyddle til å leggje frå seg det dei held på med. Vi må brette papir, førebu og dele informasjonen folk treng.

Det vert kanskje litt enklare i år, no skal vi nemleg ha ein egen app. I førekant og undervegs kan du sjå programmet, lage ditt eige seminarprogram og få den praktiske informasjonen du treng. Minst

**Vi håper
at vi ser
deg der**

ein skrivar og minst ein Kristin er glad for det. Deltakarmappar er noko som har tatt mykje tid og energi i førebuingane tidlegare. Eg hugsar særleg den gongen eg laga eit seksten siders hefte om alle utstillarane. Det vart to strevsame dagar for den stakkars skrivaren. Eg måtte stadig bortom, mate han med papir og gje oppmuntrande klaps på ryggen.

Sjolv om skrivaren får det enklare i år, vert det sikkert nok å ta seg til over nyttår. Men for at dette strevet skal vere verdt det, håper vi at vi ser deg



der. Om du bur på Austlandet, som mange av oss gjer, burde ikkje reisa vere altfor kostbar, og du kan til og med kome berre ein dag. Kvart år seier nokre at det er for dyrt å delta, men eg sver, vi jobbar så mykje med sponsorar og gode dealer så det ikkje skal verte umogeleg. Sjølv sagt kostar det berre å vere på eit hotell, men det er rimeleg samanlikna med andre konferansar. Hugs også at du støtter det største tiltaket som Norsk Bibliotekforening har.

Bibliotekmøta har som mål å få fleire på landsmøtet vårt. Landsmøtet arrangerast annakvart år, og er høgste mynda i Norsk Bibliotekforening. For at vi skal ha ein levande organisasjon er det viktig at de kjem. Det er her de bestemmer politikken og dei tillitsvalde i hovudstyret dei neste åra. Kvart år leverer hovudstyret forslag til fråsegn. Desse vert diskutert til dei enten er borte, eller verkeleg seier noko om bibliotekpolitikken akkurat då. Eg synest det er vakkert. Og etter ein gong som sekretær for eit redaksjonsutval som skulle prøve å



få alle innspela til å stemme og levere eit fråsegn på kort tid, prøver eg å halde meg langt unna redaksjonsutvalsrommet. Fy søren som nokon må arbeide for at eit landsmøte skal vere nøgd!

Bibliotekmøtet skal ikkje berre vere fagleg innhald. Eg innrømmer at noko av det eg hugsar best, er dei gongene vi ikkje fann ut korleis vi skulle dele taxireikninga eller dei gode samtalene eg hadde på festmiddagen det året vi ikkje fekk desserten før det nærma seg soloppgang. Trass i at det er mykje å henge fingrane i, vert det tid til det sosiale også for meg. Det er ein fryd å få kjenne energien frå mange hundre deltakarar.

I skrivande stund legg vi marsipanlokket på det faglege programmet. Det er eit luksusproblem at fleire enn vi har plass til vil ha seminar. Det er arbeidsutvalet til hovudstyret som saman med meg, generalsekretær Ann Berit Hulthin og leiar for lokalkomiteen Siri Haga Torgersen bestemmer programmet på Bibliotekmøtet. I min jobb har eg

mykje kontakt med tillitsvalde og medlemar, så eg prøver å fange opp kva de tenker og formidle det vidare.

Og apropos fagleg innhald, er det fleire enn meg som hugsar då vi plutsleg høyrte latterbrøl frå ein

av dei små konferansesalane? Vi sjekka programmet etter standup-show, men det viste seg å "berre" vere eit seminar om det mobile biblioteket. Eg luska inn og klemte meg inn på bakarste rad, og rakk å sjå Cathrine Undhjem fortrylle ein sal frå noko som må seiast å vere ein nisjesak. Det vart eit bevis for meg på bibliotekmøtemagi.

Det som synes keisamt, kan vere det som kan flytte fjell. Eg er spent på kva det blir på Det 76. norske bibliotekmøte. Eg veit om fleire ting eg berre MÅ få med meg, og eg gler meg til å finne ut kva eg skal verte overraska av.

Eg opplevde
eit bevis på at
bibliotek-
møtemagi
finnast



Medlemsintervjuet

SIRI HAGA TORGERSEN

Hvilket bibliotek føler du er ditt bibliotek?

Det er selvfølgelig Tønsberg og Nøtterøy bibliotek, der jeg jobber. Men jeg har også et nært forhold til andre bibliotek i det lille fylket mitt, Vestfold.

Hva leser du akkurat nå?

Jeg holder egentlig på med to bøker av Jonathan Safran Foer, hans nyeste og en som jeg har lest tidligere. Denne leser jeg på nytt fordi vi skal bruke den i lesesirkelen på biblioteket, og jeg er spent på hva deltakerne synes. Foer har en helt spesiell skrivestil som jeg liker veldig godt!

Hva slags bibliotekpolitiske saker opptar deg?

Det aller, aller viktigste må være gode rammevilkår. Årevis med budsjettkutt har ført til at mange bibliotek går på sparebluss. Og selv om bibliotekarere er mestere på å lage gode bibliotekstjenester for en slikk og ingenting, er det en grense for hvor lenge det går. Derfor er det ekstra viktig at vi synliggjør hvor stor betydning biblioteket har, og hvor mye vi faktisk kan bidra med, dersom vi får tilstrekkelig med ressurser.

Hvorfor er det viktig å være medlem av Norsk Bibliotekforening?

For å støtte opp om den viktige jobben Norsk Bibliotekforening gjør! Vi trenger en sterk og tydelig organisasjon som taler bibliotekenes sak og setter bibliotekpolitikk på dagsorden, både lokalt og sentralt. Som tillitsvalgt har jeg fått muligheten til å jobbe sammen med flinke, engasjerte NBF-ere fra hele landet – det er utrolig gøy!

NAV
Siri Haga Torgersen
STILLING
Bibliotekar på
Tønsberg Nøtterøy
bibliotek
MEDLEM SIDEN
2004
AKTUELL
Leder lokal-
komiteen for
Det 76. norske
bibliotekmøte

Hvordan tror du fremtidens bibliotek ser ut?

Jeg tror møteplassfunksjonen kommer til å bli enda viktigere enn den er i dag, og forhåpentligvis kommer bibliotekene til å få en enda sterkere posisjon i lokalsamfunnet de betjener. Når alt er på nett, og andre møteplasser i lokalsamfunnet ikke er der lenger, blir bibliotekene enda viktigere som arena for kulturelle opplevelser, kunnskap og læring.

Hva har du lyst til å lese mer om på medlemssidene våre?

Gjerne mer om hva som skjer på innsiden av foreningen og hvilke politiske saker de forskjellige delene av organisasjonen jobber med. Det gjøres så utrolig mye bra arbeid i Norsk Bibliotekforening, både lokalt, sentralt og i ulike spesialgrupper og utvalg.



14. MARS

starter Det 76. norske bibliotekmøte i

SANDEFJORD

og selvfølgelig regner vi da med å se

DEG

der. Det løser du enklest ved å gå til

BIBLIOTEKMØTE.NO

SEMINARARRANGØRER

Bokbasen	NBF Flerkult
Bibliotekarforbundet	NBF Skole
Deichmanske bibliotek	NBFs ytringsfrihetsutvalg
Fagforbundet	NOLUG
Foreningen !les	NORLA
Høgskolen i Oslo og Akershus	Norsk Barnebokinstitutt
Høgskolen i Sørøst-Norge	Norsk Musikkbibliotekforening
Kulturforbundet i Delta	Norsk Oversetterforening
Kulturrådet	Norsk Publikumsutvikling
Mette Heimtun	SAMSTAT
Nasjonalbiblioteket	Tønsberg og Færder bibliotek
NBF Fjernlån og referanse	Vestfold fylkeskommune

DET 76. NORSKE BIBLIOTEKMØTE

BIBLIOTEK I FARTA JOHTTI GIRJERÁJUS

Tromsø 25.01.2018 Romssas

Velkommen til dagsseminar om bibliotekbuss. Det blir skråblikk bakover og fremover, og anledning til å oppleve Norges nyeste bibliotekbuss. Arrangør er Mobilis, Norsk Bibliotekforenings spesialgruppe for mobil bibliotekvirksomhet.

Norgga Girjerájussearvi ossodat Mobilis – erenomášjoavku mobiila girjerájusdoaimma váras lágida seminára. Mobilis bovde buohkaid geat beroštit mobiila girjerádjosiin seminárii gos geahčastit sihke vássán ja boahhte áigái. Lea maid vejolašvuhta vásihit Norgga ođđaseamos girjerájusbusse.

Se hele programmet på mobilis.norskbibliotekforening.no

09:30 Registrering og mingling

10:30 Laurits Rasmussen: De rullende biblioteker – gør de en forskel?

10:50 Anne Grethe Lauritzen: Bibliotek på hjul i 50 år til?

11:05 Birgit Larsen: Folkebibliotekenes mobile tjenester i Troms

11:30 Besøk og informasjon om den nye bibliotekbussen i Tromsø

12:30 Lunsj

13:00 Abazar Hamid: Bibliotekbussen som verktøy for inkludering

13:15 Tone Elvebakk og Janne Olsby: De samiske dukkene Elle og Ánda på bibliotekbussur

13:40 Arne Steinnes: Lohkanmiella – Leselyst. Samisk bibliotekbuss-lesekampanje

13:45 Kristian Nilsen og Karina Bording Halgunset: En bursdagsfeiring for Harry Potter på turné

14:00 Ordet fritt. Vi deler gleder og gremmelser i bibliotekbussverdenen

14:45 Årsmøte i Mobilis

15:30 Slutt

Tid: 25. januar 2018

Sted: Tromsø bibliotek og byarkiv

Deltakeravgift:

- 400 kroner for medlemmer
- 600 kroner for ikke-medlemmer

Påmelding til Anne Gerd Lehn

- kulturbussen@tromsfylke.no

Påmeldingsfrist: 10. desember 2017

**DU ER VELKOMMEN
TIL PRISUTDELING
11. JANUAR 2018
I FRITT ORDS LOKALER**

Årets bibliotek 2017

DE TRE NOMINERTE

Blir det et fyrtårn av et folkebibliotek, et solid skolebibliotek eller et ujålete ungdomsbibliotek som vinner Årets bibliotek 2017? Disse tilfører på hver sin måte et unikt bidrag til bibliotekutviklingen i Norge, samtidig som de alle har nærhet og samspill med sine brukere. Vi oppfordrer alle til å gjøre krus på sin favoritt. Kanskje blir det til og med vanskelig å velge? De utmerker seg nemlig ved å inspirere på tvers av bibliotektyper og størrelse. Juryen består av Geir Bekkevold (KrF), Bjørnar Moxnes (Rødt), Tom Egeland (forfatter), Live Rasmussen (Realfagsbiblioteket, fjorårets vinner) og Mariann Schjeide (Norsk Bibliotekforening, juryens leder).

GULSKOGEN SKOLEBIBLIOTEK

Barne- og ungdomsskole
Drammen
Åpnet 2001
600 elever



Foto: Kristin Storrusten

Det er ikke så lett å se utenfra hva som er et godt skolebibliotek. Det er elevene og de ansatte som virkelig får kjenne hva en fantastisk skolebibliotekar kan utrette. Gulskogen skole viser oss hvordan et skolebibliotek kan være aktivt og integrert i skolens pedagogiske planer. Alle elevene, helt fra første klasse til tiende klasse, har faste møter med skolebibliotekaren. Med iver og varme bokprater hun for alle sammen. Disse møtene er planlagt og lagt opp for å følge skoleåret. Dette gjør at lesing og bokformidling møter elevene hele tiden. Skolebiblioteket har stadig besøk, enten

det er ungdomsskoleelevene som skal ha valgfag lesing eller en nysgjerrig åtteåring som bare må lese litt mer.

Skoleledelsen har satset på skolebibliotek, og gitt bibliotekar Marit Gautneb rammer til å bygge opp en leseoase. Dette har overføringsverdi til bibliotek over hele landet, og bør inspirere flere enn sitt eget nærmiljø til hvordan et skolebibliotek kan være. Biblioteket er ikke bare et værested, men er blitt et arbeidssted og et lested. På skolebiblioteket kan elevene og lærerne hente faglig kunnskap, og finne god og aktuell litteratur.

BIBLO TØYEN

Folkebibliotekfilial
Oslo
Åpnet 2016
40 000 osloboere 10–15 år

Alle som tenker på sitt barndoms bibliotek når de tenker på bibliotek, vil få seg en overraskelse hvis de besøker Biblo Tøyen. Hvis de får besøke da, Biblo Tøyen har nemlig besøksforbud for alle som er under 10 eller over 15 år. På dette biblioteket har leder Reinert Mithassel skapt noe helt nytt. Biblioteket har satt seg inn i hva nettopp dette stedet trenger. Med sitt spennende tilbud viser de hvordan en institusjon som bibliotek kan være aktivt med i lokalsamfunnet.

Et bibliotek er ikke bare bøker, men på Biblo Tøyen trekker de ungdom inn til bøkene sammen med leksehjelp, matkurs og dataspill. Biblo Tøyen er også et sted



Foto: Marco Heyda

å bare slappe av. I fred for småsøsken og foreldre kan ungdommene ikke bare tilegne seg kunnskap, men også selv skape og bidra til kunnskapssamfunnet. Det er spesielt viktig å gi ungdom et handlingsrom og kreative muligheter i et område som har sosiale utfordringer og

økende fattigdomsproblematikk. Samtidig som Biblo Tøyen er ment spesielt for nærmiljøet, brukes det også av ungdom fra hele byen. Det gjør at biblioteket kan vises fram som et vellykket integreringsprosjekt. Biblo Tøyen gir lokalsamfunnet identitet og noe å være stolte av.

STORMEN BIBLIOTEK

Folkebibliotek
Bodø
Nyåpnet 2014
50 000 innbyggere i Bodø

Som et fyrtårn lyser Stormen bibliotek ikke bare opp Bodø, men også regionen rundt seg. Et stort bibliotek kan selvfølgelig satse mer enn et lite bibliotek i havgapet, men Stormen utmerker

seg med sin evne til å inspirere andre til å drive by- og bygdeutvikling. Helt siden åpningen for tre år siden har de etablert seg som en dagsaktuell møteplass for menneskene i og rundt Bodø. Besøkstallet er faktisk firedoblet sammenlignet med det tidligere Bodø bibliotek.

Biblioteket ligger i kulturkvartalet Stormen, og samarbeid ligger i bibliotekets ryggmarg. På en eksemplarisk måte knytter de til seg samarbeidspartnere fra det offentlige og det private. Disse er med på å lage et godt program på sine interesse- og kunnskapsfelt. Noen er inne ukentlig, andre månedlig og noen med årlige festivaler. Stormen bibliotek har satsset på prosjekter for barn og unge. Biblioteket har en egen koordinator for arrangementer og aktiviteter, som planlegger, utvikler og gjennomfører sammen med ungdommene selv. Biblioteksjef Trud Berg har arbeidet målrettet for å utvikle et moderne bibliotek med mange funksjoner, som tar på alvor rollen som et lokalt litteraturhus.



Foto: Stormen bibliotek

ANSVARLIG FOR BILAGET
Mariann Schjeide
REDAKTØR
Kristin Storrusten
AD OG LAYOUT
Kristin Storrusten

HOVEDSTYRE
Mariann Schjeide, Lars Egeland,
Heidi Hovemoen, Heikki Knutsen,
Anette Kure, Ane Landøy, Ole Ivar
Burås Storø, Anne Kristin Undlien,
Nina Ødegaard

SEKRETARIAT
Ann Berit Hulthin, Anne-Hilde
Tvenge, Kristin Storrusten,
Amund Pedersen, Espen Iversen,
Evelyn Skolemestra Bjerke,
Hilde Fredriksen

NORSK BIBLIOTEKFORENING
Universitetsgata 14
0164 Oslo
nbf@norskbiibliotekforening.no
23243430

NBF Tidsskriftformidlingen HILS PÅ HILDE

Entusiastisk og dyktig er hun, men nå er det slutt på at andre i sekretariatet kan ta med hjem alle kryssord-magasinene vi formidler.

TEKST: AMUND PEDERSEN

Du har kanskje rukket å snakke med Hilde Fredriksen allerede? Hun forsterket NBF Tidsskriftformidlingen da hun begynte hos oss i mai. Hun er utdannet diplommarkedsfører fra BI, og har bakgrunn fra Lidl, Plan Norge, Oslo kommune og Statens Pensjonskasse. Muligheten til å jobbe for biblioteksaken var avgjørende.

– Jeg har alltid vært glad i bibliotek. Nå er jeg ganske sur fordi fjernlånet ikke fungerer ordentlig i Oslo, men jeg låner og leser mye. Nå skal jeg begynne på *Luridiumstyven* av Bobbie Peers. Jeg har hørt mye bra om den, sier hun.

Hun har erfaring med regnskap, faktura og



sekretæroppgaver, og er glad for å nå også få ha kontakt med kunder og videreselge spennende

Flaks at NBFT har et såpass bra tilbud

produkter. Det er ikke sjelden vi ser henne låne med seg tidsskrifter hjem for å løse kryssord eller rett og slett lese. Flaks at NBF Tidsskriftformidlingen har et såpass bra tilbud!

– **NBF Tidsskriftformidlingen** er småskala, som gjør at vi har nære relasjoner til kundene våre. Vi har et mer personlig kundeforhold enn de større konkurrentene. Vi gjør ting enkelt. Samtidig har vi et godt nettverk, og tilbyr et stort sortiment. Til en god pris!

DET ER IKKJE FOR SEINT Å BESTILLE NYE ABONNEMENT FOR 2018



Visste du at det no kjem ei avis for barn på nynorsk? Framtida Junior er ei abonnementsavis som kjem ut kvar 14. dag, med nyhende, faktaartiklar, kultursaker, boktips, teikneseriar, kvissar og meir.

Gjennom NBF Tidsskriftformidlingen kan dine lånarar vere blant dei første som får lese. Eit abonnement kostar 975 kr, og vi kan også ordne prisar på klassesett.

Anten du allereie er kunde hjå oss eller ei, sender du ei melding til tidsskrift@norskbiibliotekforening.no, så ordnar vi alle detaljar.

” *Samarbetet Bibliotek Familien Helsingborg bygger på en gemensam struktur och ett gemensamt utvecklingsarbete. Genom samarbetet stärks bibliotekens möjlighet att inspirera och främja läsandet, ge tillgång till information och digitala mötesplatser. Detta gör vi för alla med särskilt fokus på bibliotekslagens prioriterade målgrupper. Därigenom skapas förutsättningar för lärande, upplevelser och delaktighet i det demokratiska samhället.*

(Fra «Verksamhetsplan 2017-2019»)



Sentralt. Stadsbiblioteket i Helsingborg ligger sentralt til i byparken.

Vellykket kommune-samarbeid i Skåne



AV ODD LETNES
REDAKTØR

Samarbeidet mellom de 55 folkebibliotekene i de 11 kommunene i nordvestre Skåne startet allerede i 2012. Bibliotekene ble da en del av samarbeidet *Nordvästra Skåne*, som var etablert for å styrke næringsliv, turisme og kultur i regionen. For bibliotekenes del handlet mye til å begynne med om å få til et felles biblioteksystem og en felles låneordning over kommunegrensene.

– Etter hvert har samarbeidet resultert i en felles strategi og et kompetanseløft, som til sammen gir bibliotekene styrke til blant annet en mer utadrettet virksomhet. Det gir brukerne et tidsriktig bibliotektilbud, en samlet sett bedre utnyttelse av ressursene og et bredere tilbud av medier og tjenester, sier biblioteksjef Catharina Isberg.

– Nordvästra Skåne skiftet i 2016 navn til *Familjen Helsingborg*, og i

2017, da vi hadde på plass ny web og et nytt biblioteksystem. Med felles lånekort kunne brukerne låne og levere materiale på hvilket som helst bibliotek. Selv om familien rommer 55 folkebibliotek og enda flere skolebibliotek, er ikke de fysiske avstandene større enn at materialet kan sendes mellom bibliotekene i løpet av et døgn eller kortere, sier Isberg.



Vellykket. Biblioteksamarbeidet innenfor Familien Helsingborg er en suksess, mener Catharina Isberg (t.v.) og Tina Haglund.

Hun legger til at når man stilte materialet fra alle bibliotekene til rådighet for brukerne, fikk man en betydelig økning i både titler og eksemplarer – og dertil sterk vekst i utlånet. Det er ventet at det årlige utlånet av bøker, lydbøker, filmer, dataspill og liknende vil nå opp til 2 400 000 eksemplarer.

– Dette er et tydelig tegn på at samarbeidet har vært en suksess, sier Isberg.

– *Men alt er kanskje ikke like enkelt innenfor et kommunalt samarbeid?*

– Der det kan være vanskelig å harmonisere, er på de områdene hvor det kreves politiske beslutninger i hver kommune. Det gjelder for eksempel overdagssenger. Disse vil derfor kunne variere fra kommune til kommune.

Et felles biblioteksystem er nødvendig for et godt samarbeid, mener avdelingssjef Tina Haglund.

– Det er viktig å ha en god infrastruktur på plass. Et biblioteksystem er selve sentralnervesystemet i et så bredt biblioteksamarbeid. Da samarbeidet startet, lå det i kortene at vi skulle videreutvikle vår informasjonsteknologi og – våre systemer. Vi kjørte derfor en vanlig anbudsrunde i 2016, og endte opp med

BiblioteksCentrum som leverandør, sier Haglund.

– Hva var det som gjorde at dere valgte akkurat denne leverandøren?

– De leverandørene som deltok i anbudet oppfylte i og for seg alle kravspesifikasjonen vår. Men flere av kravene våre ble faktisk til utviklingsprosjekter hos BiblioteksCentrum, for eksempel punktene om reservasjonshåndtering og plukklister, som de gjennomførte for at dette skulle fungere optimalt hos oss. Dessuten hadde leverandøren valgt et gunstig prisnivå, sier Haglund. ■

Fakta om bibliotekene i Familien Helsingborg

- 11 kommuner deltar
- 55 folkebibliotek, over 150 medregnet skolebibliotek
- Over 300 årsverk
- 337.000 innbyggere
- 235.000 lånere
- Forventet årlig utlån: 2.400.000
- Antall titler i databasen: 380.000
- Antall eksemplarer: Over 2.100.000
- Biblioteksystemet ble levert av BiblioteksCentrum, som er et heleid datterselskap av Bibliotekenes IT-senter



– Det som først og fremst er interessant er størrelsen på samarbeidet i Familien Helsingborg, mener Kjetil Hillestad, adm. dir. i Bibliotekenes IT-senter. – At så mange kommuner slår seg sammen i felles database, med alt det bringer med seg er interessant i norsk sammenheng også, spesielt i forbindelse med kommunesammenslåingen. Måten de organiserer reservasjons- og det interne fjernlånssamarbeidet på er spennende. For meg personlig er det selvsagt også et poeng at de valgte **Mikromarc** til å styre alt dette, og at Mikromarc ble valgt etter vurdering av brukervennlighet.

Navn: Mariann Schjeide

Stilling: Leder for Norges Bibliotekforening

Født: i Ålesund i 1965

Sivilstand: Skilt, tre barn

Utdannelse: storfag (høgskolekandidat) i nordisk språk og litteratur ved Høgskolen i Volda, Statens bibliotek- og informasjonshøgskole, deltidsstudium lederutdanning på NTNU

Karriere: 11 år som biblioteksjef ved Ålesund bibliotek



Dagdrømmer og dikter på 20-bussen

Jeg er veldig flink til å dagdrømme, sier Mariann Schjeide. Jeg liker å iaktta andre på bussen. Leve meg helt inn i samtalene deres og gråter nesten fordi jeg vil vite fortsettelsen.



TEKST: NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Lederen for Norsk Bibliotekforening har nettopp benektet at hun sitter med skuffer fulle av dikt – en av stereotypene om bibliotekarere er jo at de er mislykkede forfattere. Nei, ikke et eneste dikt i skuffen har hun. Men kreativ er hun – både på sosiale medier og inne i hodet. Noen ganger går det fra hodet til Facebook på en-to-tre, og da kan hun bli misoppfattet.

– Jeg er observant. En venninne sa om meg at «du opplever mer på 20-bus-

sen enn andre på jordomseiling», sier Mariann Schjeide. Hun begynner sporenstreks å fortelle om en busstur for omtrent et år siden. Hun satt rett bak en ung mann som chattet med kjæresten sin, og han hadde en stor skjerm og holdt den slik at hun ikke kunne unngå å se den. Dermed fikk hun med seg hele forløpet: Hvordan han fortalte henne at han var så glad i henne, men allikevel ville avslutte forholdet. Hvor fortvilet kjæresten ble – og hvordan hun stadig spurte

om hvorfor. Alt unntatt hvordan det gikk til slutt.

– Jeg var så oppslukt at jeg satt på bussen en ekstra holdeplass, helt oppslukt av dette kjæresteforholdet som jeg hadde fått et lite blikk inn i. Hvordan tar hun dette, tenkte jeg. Begynner hun å gråte? Hvor sitter hun når hun får denne meldingen? Er hun på jobb?

Schjeide la ut historien på Facebook. Så begynte stormen.

– Jeg fikk så mye pepper for dette! ►

Og ble så lei meg. Er du sånn som åpner andres post, var det en som ville vite. Men det var jo ikke sensasjonsmarkeri! Det handlet ikke om grafing. Jeg er bare interessert i mennesker, sier hun.

– *Det er vel sånn mange forfattere gjør også, observerer mennesker, det har de i hvert fall fortalt meg...*

– Hadde f eks Lars Saabye Christensen observert noen på bussen, hadde det vel vært regnet som research.

Vil bli likt

Jeg lurar på hva fortellingen om bussturen sier om Schjeides personlighet og spør et enkelt spørsmål:

– *Hvem er du egentlig, kan du beskrive deg selv?*

– Jeg er en som gjerne vil bli likt, sier hun. Svaret kommer superraskt, som alle Schjeides replikker. Hun unngår ikke vanskelige spørsmål og maler intet rosa-rødt bilde av seg selv.

– Jeg gjør det ikke alltid enkelt for meg selv, og mange synes nok at jeg bare turer frem. Sånn er det ikke, men jeg er nok en person som ingen forholder seg nøytralt til. De fleste har nok en mening om meg. Det synes jeg er fint.

– *Hva slags mening har de, tror du?*

– Jeg kan godt tenke meg at det er som hun der eplekjenke. En besserwisser. Arrogant, en kultursnobb til og med. Men av farmoren min lærte jeg noe som det er godt å ta med seg i livet, og det er å le av seg selv. Jeg tar meg ikke så himla høytidelig. Jeg driter meg ut og går videre. Jeg er ikke en sånn Polyanna-type som tror at det bare er å tenke positivt så ordner alt seg, men jeg tror jeg er født med et lyst sinn.

– *Men alt er ikke lyst i livet ditt heller?*

– Jeg har mine mørke punkter. Mange sier: «Å, du er så åpen og direkte», men jeg er selektiv. Jeg forteller ikke alt, og ikke til alle. De sosiale mediene er min navlestreng, der er jeg personlig, men ikke privat. Jeg deler ikke vanskelige ting. Jeg skriver ikke visdomsord på glosy bakgrunn

Savnet

Mariann Schjeide forteller at hun mistet moren sin tidlig. Hun hadde nettopp fylt 20, og moren var bare 41 da hun døde av kreft. Hun beskriver en glad

oppvekst i Ålesund, hvor hun og de to yngre søstrene fikk en for den tiden fri oppdragelse. Men det var alltid mørke skyer i horisonten. Hun fikk tidlig ansvar, faren var selger og reiset mye og moren var stadig inne på Radiumshospitalet i Oslo. Fellesskapet mellom søstrene var sterkt. Nærheten til moren også, skjønt de var ifølge Mariann helt motsatt som typer. Moren var høy og mørk, stille og beskjeden.

– Av og til lurar på om mor hadde likt den jeg er blitt hvis hun hadde fått leve. Kanskje hun hadde syntes jeg er litt brautende.

– *Hun hadde vel vært stolt, tror du ikke?*

– Jo, det også. Hun var feminist. Selv sto hun i skobutikk. Hun hadde evner til mer utdannelse, men fikk aldri muligheten. Hun ville så mye, og leste og leste for å lære seg engelsk og ta maskinskrivingskurs. Jeg husker og at hun satt og øvde og øvde på en elektrisk skrivemaskin som laget slike lyder – takk – takk – takk. Hun hadde en drøm om noe mer. Det er et av mine fineste og såreste minner. Så ble hun syk da hun var 36.

Alenebehov

Moren het Åse og hun døde en pinseaften, Marianns eldste datter, som nå er 23, heter Åsa og ble født pinseaften ni år etter. I tillegg har hun tvillinger på snart atten, Ragnhild og Tarjei. Ragnhild ringer mens jeg er hos Mariann i Bibliotekforeningens hyggelige lokaler, som ligger i en tidligere stall i en bakgård i Universitetsgata i Oslo. Mor lytter oppmerksomt på datteren og gir henne råd – tydeligvis om hvordan hun skal komme frem til Grünerløkka – Ragnhild er på besøk i hovedstaden. Schjeide selv pendler mellom Skodje i nærheten av Ålesund og Oslo, noen uker her, noen der.

Vi snakker om livets oppturer og nedture. Det beste av alt var at hun fikk barn, forteller Mariann. Hun og hennes mann (de er nå skilt og har delt omsorg for de to yngste) strevde lenge, og tvillingene kom til ved IVF. Hun ville så gjerne at datteren skulle få oppleve søsterfellesskapet som har vært så viktig for henne gjennom livet – de tre søstrene er fremdeles hverandres beste venninner. Det verste hun vet? Ved siden av rasisme, homofobi og muslimsskeptikeren Hege Storhaug? Jo, og familierelasjoner som blir vanskelige.

Samvittighet

– Jeg har stadig dårlig samvittighet. Jeg er

sikker på at menn ikke får dårlig samvittighet på samme måte. «Du må vel ofre en god del,» er det noen kvinner som sier, ofte de som er litt eldre enn meg. Med et lite smil. Som for å si at jeg nok ikke er nok der for barna mine. Det treffer midt i hjertet, for jeg tenker det jo selv. Den dårlige samvittigheten min får næring.

– Hva jeg gjør når jeg er trist? Jeg murer meg inne. Folk tror jeg er så himla sosial, det er jeg ikke. Jeg har et enormt stort alenebehov. Jeg er ikke redd for å kjenne meg alene. Det kan ofte bli ensomt i en pendlerleilighet, og da er det en gave å kunne trives i sitt eget selskap. Jeg vet at jeg har mulighet til å komme ut og møte folk igjen.

– *Og når du er glad?*

– Da spiller jeg musikk! Høyt, veldig høyt. Jeg har 4000 sanger på Spotify. Soul, rap, house, 60-talls Motown. Det meste. Klassisk. Jeg er ikke så glad i rock, men har laget en nostalgiliste med låter som kom på ønskekonserten, da jeg var liten og lå under det store radioapparatet til besteforeldrene mine og lyttet til «Sussebass du er så søt, som en stor karamell!». Edelweiss fra The Sound of Music var en av favorittene. Når den kom, var jeg komplett lykkelig. Når den var ferdig, begynte jeg å gråte, for jeg visste ikke når de skulle spille den igjen, de spilte den ikke hver uke. Alt med Erik Bye også. «Vår herres klinkekule» og «Hildringstimen» er jo nydelige.

Unnskylder

– *Mange vil si at du har et sterkt temperament. Er det en forutsetning for å være en god NBF-leder?*

– Nei. Men jeg tror temperament henger sammen med lidenskap. Temperament handler ikke bare om sinne, men om å ha med deg følelsene i det du gjør. Det kan være en stor fordel, og det kan medføre store ulemper. Impulsivitet er ikke alltid en god ting. Jeg gjør ting jeg angrer på. Jeg kan ha en tendens til å gå over ting med harelabb, jobber lett og fort, innrømmer hun og medgir også at hun ikke er noen systematiker. Når det ikke er så uryddig på kontoret hennes i dag, kommer det av at hun ikke har vært i Oslo så lenge nå, så det har ikke vært nok tid til å rote. Jeg skulle bare ha sett pulten hennes da hun var biblioteksjef i Ålesund.

– *Sier du ting til andre som du angrer på, og unnskylder du deg da?*

– Ofte. Jeg kan rødme av skam. Når jeg har vært for raskt ute og slengt med leppa, kan man visst se det på meg. Jeg blir jeg stiv i kjevepartiet når jeg blir sint. Her, sier barna mine. Hun peker på et punkt på halsen.

– Da ber jeg om unnskyldning. Det er viktig å kunne gjøre det, når jeg har gjort en feil. Jeg kan fare opp, men det går fort over.

Fanatiker

Et tema som Schjeide føler sterkt for – og her ber hun overhode ikke om unnskyldning – er nynorsk. Hun begynte ikke å bruke nynorsk før hun var omtrent 35 – hun er 52 nå. Da konverterte hun til gangs.

– Jeg er en fanatisk konvertitt, sier hun og forteller om en oppvekst med by mot land, mål mot mål. Ålesund var inn-til nylig en bokmålsøy i et nynorskfylke. Hun som vokste opp midt i Ålesund, var selvsagt på bokmålsiden. Byungdommen i vestlandsbyen følte seg skyhøyt hevet over befolkningen i nabokommunene. På skolen utstyrte hun seg i likhet med de andre elevene, Nynorsk ordliste med ekstra bokstaver, slik at det ble «spynorsk mordliste». Hun rister på hodet av det nå og er glad for at hun aldri har forsøkt å kvitte seg med dialekten sin.

– Men jeg syns ikke dialekten min er noe fin. Barna mine, som er vokst opp i en liten bygd rett ved Ålesund, snakker sunnmøredialekt som mye finere. De sier «ej he» for «jeg har», mens jeg sier «e har». Jeg bestakk eldstedatteren min for at hun skulle holde på nynorsk som skriftspråk på videregående, hun fikk en dyr håndveske da hun var nitten. Det er noe nasalt ved Ålesundsdialekten, jeg håper jeg ikke har så mye av det. Men det er noen ord jeg unngår her i Oslo fordi de er helt annerledes, slik som «fole».

– «Fole» hva?

– Fole fint eller fole bra, det er en forsterkelse, som «veldig».

– Fortell om ditt forhold til foreldreaksjonen 1951-53? Den fant jo sted i dette huset hvor du har arbeidsstedet ditt nå?

– Ja, er det ikke morsomt! Vil du ta et bilde av meg sammen med Sofie Helene Wigert-bysten utenfor her? Det var hun som organiserte lærerne mot samnorsk, som egentlig var et opprør mot nynorsk. Jeg får skaffe meg et bilde av Ivar Aasen og henge det opp som en motvekt. En ting jeg er lei for, er at siden jeg hadde bokmål som skriftlig hovedmål i så mange år, blir jeg aldri like god i nynorsk. Jeg trener mye, men det handler ikke bare om viljen. Så sent som i dag skrev jeg noe feil og noen måtte korrigere meg.

Vestlandsånden

– Jeg skal ikke gjengi deg på nynorsk, for det kommer ikke til å gå bra. Hvilke nynorskspråklige diktere er du mest glad i?

– Å gud! Edvard Hoem. Ingen over, ingen ved siden. Nå sist «Slåttekar i himmelen.» Vakkert. Når jeg leser Hoem kjenner jeg at jeg forsvinner inn i det. Jeg kjenner vestlandsånden. Jeg er vestlending i humor og lynne og måten å kommunisere på. Vestlendinger har mer vidd, synes jeg, en rå fortellertradisjon. Her på Østlandet er man så redd for å støte.

– Leser du ikke typiske riksmålsdiktere eller forfattere som holdt på den halvdanske språknormen som var vanlig i deres tid – av typen Hamsun – eller riksmålsdiktere som André Bjerke?

– Jo, absolutt. Språket deres er nydelig. Sigrid Undsets «Kristin Lavransdatter» er også en nytelse å lese. Jeg blir aldri ferdig med Kristin Lavransdatter, som jeg leste første gang da jeg var tretten.

– Hvilke bøker tar du frem igjen og igjen?

– «The remains of the day», av nylig Nobelprisvinner Kazuo Ishiguro, Marie Takvams samlede dikt, Undset og «Svar på brev frå Helga» av Bergsveinn Birgisson. Den siste er en brevroman om en mann som svarer på brevet fra sin elskerinne, Helga, etter at hun er død. Den er oversatt til arkaisk nynorsk. Jeg leser den høyt for meg selv for å nyte språket. Lena Anderssons «Rettstridig forføyning» er en nyere favoritt. Nå holder jeg på med Paul Auster, han er fantastisk. Gabriel García Márquez og Toni Morrison er gamle favoritter.

– *Du leser e-bøker, har du fortalt i sosiale medier. Bør vi alle gjøre det?*

– Jeg leser ebøker i blant, men foretrekker papir. Jeg er glad i å lese med en blyant i hånden.

– *Da du var sjef på Ålesund bibliotek, hva satte du i hyllen for anbefalt litteratur?*

– Lyrikk og en del fagbøker. Ikke det som sto på bestselgerlistene.

– *Hvilke bøker var med på å forme deg som barn?*

– «Putte i blåbæreskogen» av Elsa Beskow og en italiensk bok av Leo Lionni, som motbeviser påstanden om at barn er så konservative og bare liker tradisjonelle tegninger. «Lille Blå og lille Gul» het den, og handlet om to prikker, en gul og en blå. Når de blandet seg med hverandre, ble de til en grønn prikk, og foreldrene deres kunne ikke finne dem.

Streng om sosiale medier

Selv om Schjeide leser mest skjønnlitteratur på papir, er hun svært aktiv på facebook og twitter, snapchat og instagram. Det forventer hun at alle bibliotekarer skal være. Hun har skrevet: «Eg er svært, svært skeptisk til bibliotekarer som ikkje er på Facebook. Eg stoler ikkje på bibliotekarer som ikkje er på Facebook! Når nokon søkte jobb hos meg, var Facebook-profilen det første eg sjekka. Hadde dei ikkje ein FB-konto eller ein Twitter-profil blei dei straks mindre interessante. Det handlar om vilje til synlegheit, det handlar om å vere eksponentar og ambassadørar for ein delingskultur og det handlar rett og slett om å følgje med på det som skjer rundt deg.»

– *Blir ikke dette konformt? Vil du at alle du ansetter skal være av samme type og ha samme interesser?*

– Jeg snakker om bibliotekarer, ikke butikkdamer. Vi må være på de plattformene som brukerne våre er på. Det er vi som lærer opp bestemor i å chatte med barnebarnet sitt i Australia. Delingssamfunnet har fallgruver, de må vi kunne. Vi må vite hvilke medier som er etterrettelige og hvilke som ikke er. Hvis ikke vi er formidlingsagenter, hvem da? Jeg synes det er mye snobberi i utenforskapet. «Nei, hva skal jeg på Facebook å gjøre? Det er der den gemene hop er.»

– *Tillegger du ikke nå folk motiver som de kanskje ikke har?*

– Jo, sikkert. Jeg er god til å spissformulere meg.

– *Facebook, Amazon, Netflix og YouTube vet stadig mer om våre søk etter informasjon, kunnskap og opplevelser. Hvordan kan biblioteket hindre at vi forblir i hvert vår lille ekkokammer?*

– Det er åpenbart et problem, jeg får sikkert flere meldinger som jeg er enig i enn uenig i fra mine 1700 Facebook-kontakter. Men fordelene ved å dele er større enn ulempe.

– *Frykter du ikke at et fritt og demokratisk internett, slik det en gang var påtenkt, nå er i ferd med å bli spist opp av lukkede kretsløp som for eksempel Facebook?*

– Det er helt klart en utvikling og et tankekors.

– *Du har sagt opp jobben som biblioteksjef i Ålesund. Hva gjør du om ett år, dersom du ikke blir gjenvalgt som leder for NBF på bibliotekmøtet i Sandefjord i mars?*

– Det vet jeg ikke, men det er ikke noe som bekymrer meg. Jeg har opparbeidet meg en stor kontaktflate og får nok ny jobb. Det jeg engster meg litt for er tvillingene mine, som har halvannet år igjen på videregående i Ålesund. Jeg er heller ikke helt klar for å flytte fra Sunnmøre og selge huset mitt. Men jeg håper jo at jeg vil bli gjenvalgt, sier Schjeide.

Øremerking

Jeg har hittil vært så fascinert av hennes familiehistorie, språkbakgrunn, litteraturpreferanser og syn på nye medier at jeg ikke har spurt stort om bibliotekpolitikk, så det synes jeg at jeg bør gjøre på tampen. Sammen med generalsekretær i Norges Bibliotekforening, Ann Berit Hulthin har hun nylig skrevet en kronikk der hun ber politikerne om en milliard til bibliotekene, det er et sted å begynne.



– *Hvis dere får en bibliotekmilliard og den ikke blir øremerket, kan jo lokalpolitikerne bruke den til andre formål. Bør den øremerkes?*

– Ja, absolutt. Hvis politikerne synes bibliotekene er så viktig i kunnskapssamfunnet som de hevder at de gjør, må de lære seg at biblioteker er mer enn hygge og kos. I Sverige har de en annen forståelse av bibliotekenes rolle som en demografisk aktør som bidrar til at velgere får den kunnskapen de trenger i et demokrati.

– *Deichmans nye hovedbibliotek i Bjørvi-ka blir storslagent, men også dyrt å drifte. Frykter du at hovedbibliotekets budsjett i framtiden vil kunne gå på bekostning av*



” *Vi er blant velferdssamfunnets mest vellykkede institusjoner.*

filialene, de bibliotekene som ligger der folk i Oslo tross alt bor?

– Ja, det er jeg redd for. Samtidig var det 30 år på overtid at vi fikk et hovedbibliotek tilpasset moderne bibliotekdrift. Og når det bygges et nytt kulturbygg, synes jeg det er fint at blir en del av byfornyelsen i et område som trenger et løft. Jeg forventer et tipptopp moderne bygg, som biblioteket i Århus, som er kåret til verdens beste – hvorfor ser du når du er der. Det bygges flere biblioteker som får arkitekturpriser, som Vennesla fikk nettopp, men hvor man ikke kan flytte på en hylle.

– *Hva er ditt inntrykk av bibliotekarut-*

danningen i Norge, er den oppdatert og klar for å møte en krevende framtid?

– Nei. Det er farlig å si det, men skal jeg være ærlig, har jeg inntrykk av at de har for lite ledelsesfag og for liten vekt på formidling, som jeg tror blir stadig viktigere. Da tiltrekker ikke utdanningen til seg de rekruttene vi trenger. Det er for mange bibliotekarere som ikke vil bli ledere.

– *Du mener tiden for de stille bibliotekene er forbi. Hvor skal vi finne stilhet og ro til ettertanke i samfunnet vårt?*

– Stillheten er blitt en luksusvarer, derfor har vi fått stillerom på Gardermoen og på toget. Men jeg synes ikke biblioteker-

nes primæroppgaver skal måtte vike for å møte det behovet. Bibliotekloven sier at bibliotekene skal være en aktiv møteplass og debattarena. I det nye hoved-Deichman i Bjørvika skal det bli stillere og stillere oppover i de fem etasjene, og i større biblioteker finnes det stille lesesaler, men i små bibliotek kan dette ikke prioriteres. Noen savner stillepåbudet, andre er glad for mer liv. Vi må ta pulsen på den tiden vi lever i. Alle venter at alle institusjoner skal være tilpasningsdyktige, og det er virkelig bibliotekene. Vi er blant velferdssamfunnets mest vellykkede institusjoner. Men vi skal ikke gå duknakket med bøyde hode og gjøre som vi alltid har gjort. Det mener jeg virkelig. ■



359 Bergen, Bibliotheket og Jernbanestasjonen
Eneberettiget C. A. Erichsen

Signalbygg. Bergens Jernbanestasjonen og Hovedbiblioteket står som to klassiske byporter fra en tid med tro på kommunikasjon og kunnskap. Det er to signalbygg som fortsatt gir et solid preg til bybildet. (Alle foto: Bergen Offentlige Bibliotek)

Glør i gammel ved

– hundre år med Hovedbiblioteket i Bergen

I Oslo tømmes de gamle kulturbyggene. I stedet kommer nye, store og kanskje mer effektive signalbygg? Ellers i Europa er det ikke slik. Her blir de gamle byggene rustet opp og tilpasset nye behov. Slik gjør de det i Bergen også.



AV ØIVIND FRISVOLD
FØRSTEAMANUENSIS VED HØGSKOLEN
I OSLO OG AKERSHUS, AVD. ABI

Bergens fire «Kodegallerier» gir publikum et godt tilbud i rammer som passer for kunst fra ulike perioder. Byens folkebibliotek, Bergen Offentlige, er også rustet opp til en ny tid. Her ble det nettopp feiret – og det kan de i denne byen – at Hovedbiblioteket var

100 år. Tre hele dager til ende. Det var over 40 arrangementer.

Hver dag ga nye dypdykk i hvert av årene 1917, 2017 og 2117. «Kunnskapens tempel» kalte stolte bergensere biblioteket i 1917, og i 1993 ble det freddet. Likevel har det vært mulig å gi inn-

byggerne et bibliotek som er vesentlig større og som dekker helt andre behov enn for hundre år siden.

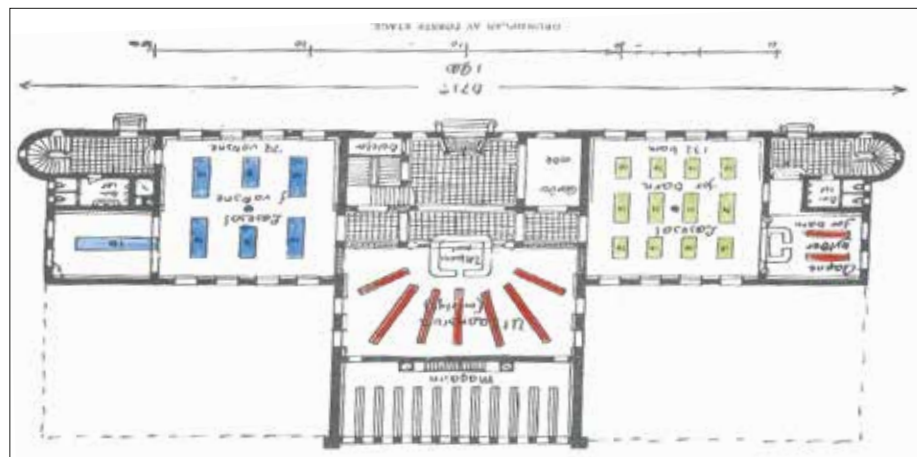
Fra gamle kilder vet vi at Bergen har hatt bibliotek siden 1317. Men dagens jublant, byens hovedbibliotek, kom ikke



Gammelt og nytt. Bibliotekets «bakside» med det gamle boktårnet i midten. Ellers ser vi innpassede nye arealer, som kafeen og ny inngang til høyre.



Hugget i stein. Domkirkearkitekt Olaf Nordhagen ga inngangspartiet en høytdsstemt innramming. Innfelt relieffet over døra med solskinn og planter i vekst. Grundtvigs motto for sann folkeopplysning er hugget i stein!



Harmoni. Biblioteksjef Arne Kildal laget en planløsningen etter mønster av de amerikanske Carnegiebibliotekene. Skranke («utlaanspult»), utlaansrum over to etasjer og magasintårn er i midten. På hver side er det like store avdelinger for barn og voksne. Stiplet linje viser senere byggetrinn.

av seg selv. Etter mange år i kummerlige lokaler lyktes det å samle inn nok kapital til å starte arbeidet. Den legendariske bibliotekaren, Valborg Platou, drev inn penger og utfordret dem som ikke ga.

Arkitektkonkurransen ble vunnet av professor Olaf Nordhagen. Han er kjent for å ha tegnet kraft-

stasjoner som Vemork, og han ledet omfattende restaureringer i Nidarosdomen.

I Bergen fikk biblioteket byens nye jernbanestasjon som nærmeste nabo. I samtiden ble nok begge bygningene oppfattet som moderne og tidsmessige. Men de har også tydelige preg av romansk middelalder med fasader i blåsvart gneis.

Stasjon og bibliotek ligger der som to klassiske byporter, den ene for person- og varetransport mellom by og land, og den andre som en port inn til kunnskapens klassereiser. NSB har riksvåpenet i gavlen, biblioteket smykker seg med byvåpen og sagakonger. Ellers er likheten stor, og det hender at reisende med kofferter har kommet inn på biblioteket og spurt: «Kvar er spor 4 til Voss?».

Begge bygningene har tydelige markerte innganger. Bibliotekets tunge dør kronas av et lite relieff med solskinn over planter som strekker seg etter lyset. Det er Grundtvigs motto som er hugget i stein. På samme måte som sollyset skaper god vekst i planteriket, vil «sann opplysning» foredle den som stiger inn. Det er riktig nok mørkt i trappegangen. Men så snart du kommer inn i utlånsalen møtes du av bøkene og av et sterkt overlys.

Vi kan ikke si at det skapes en religiøs stemning, men domkirkearkitekten løfter oss ut av det trivielt hverdagslige. ►

Biblioteket regnes som et av Nordhagens viktige bygg, og det er tydelig at han hadde et godt grep på så vel helhet som detaljer. Arkitekten fikk god hjelp med romfordeling og tilretteleggingen av husets funksjoner. Arne Kildal var bare 24 år da han ble ansatt som biblioteksjef i Bergen. Selv om han var en 'meget ung mann', som forgjengeren kalte ham, hadde Kildal solid bibliotekutdannelse fra USA. I tillegg hadde han praksis fra flere bibliotek.

Til Bergen kom han fra selveste Kongressbiblioteket. Planløsningen har Kildal hatt med seg fra USA. Stålmagnaten Carnegie hadde finansiert folkebibliotek over hele USA. De var gjerne utformet over samme lest og såpass like at vi nesten kan snakke om standardtegninger.

I Bergen ble denne oppskriften fulgt til punkt og prikke: I utlånssalen er hylleoppstillingen i vifteform. Denne «panoptiske oppstillingen» var inspirert av fengselsarkitektur som ga full kontroll fra ett punkt i lokalet. Fra bibliotekets skranke hadde derfor betjeningen innsyn i det som skjedde mellom hyllene og i tilstøtende rom! Magasinet er i flere etasjer og lagt like bak slik at det skulle være greit å hente frem etterspurt materiale. I første etasje var det ellers to lesesaler, like store for hver av brukergruppene, barn og voksne. I etasjen over var det foredragsal med kinoutstyr, studierom og plass til musikkksamling.

Det første Carnegie-biblioteket hadde kommet til Norge noen år tidligere, i 1914. Det er derfor Deichmanske biblioteks filial på Grünerløkka som kan kalles Norges første bygning laget for folkebibliotek. Dette bygget var planlagt av Haakon Nyhuus som startet sin bibliotekrevolusjon i hovedstaden allerede i 1898. Det er de samme ideene som ble videreført i Bergen under ledelse av Arne Kildal. Men Hovedbiblioteket i Bergen var større og med flere funksjoner enn det man hadde behov for på en filial som Grünerløkka.

Biblioteket i Bergen hadde eksperimentert med åpne hyller i årene før flyttingen. Dette var vellykket, og etterspørselen økte. I det nye biblioteket ble det likevel ikke slik at utlån fra åpne hyller opptok mest av arealene. Det ble også satt av plass til foredrag og arrangementer for barn. For oss er det mest påfallende å se hvor mye plass de brukte på lesesaler. De fleste bodde i overfylte leiligheter. Mange barn hadde rett og slett ikke muligheter til å lese lekser hjemme. Derfor var bibliotekets lesesaler et tiltrengt sted for fred og ro.

Dagens bibliotekpublikum har andre ønsker og behov. Fra 1990-årene fikk biblioteksjef Trine Kolderup Flaten gjennomført nye byggetrinn, ombygginger og restaureringer. 100-åringen er pusset opp og innredet på nytt. Det er gitt plass til helt nye aktiviteter som debatter og

Stinn brakke. Fra et arrangement i kafeen, «Amalies have». Amalie Skram med ektemann på veggen til høyre. Malt av Harald Slott-Møller, 1895



dataspill – og som slektsforskning og språkkafe. Men byggets særpreg har overlevd. Det er fortsatt et møtested med historisk sjel og særpreg.

Kafé har de også fått, og det er ikke bare et hjørne med pappbegre, kjeks og



Alle rettigheter. En skikkelig kafé har de også fått, med alle rettigheter.



pulverkaffé. Det er en ordentlig kafé med noe som var utenkelig i forbudstiden i 1917: alle rettigheter – med egen inngang fra glassfasaden på baksiden av bygget ved Thons store kjøpesenter. Det ser ut som publikum har vendt ryggen til forsiden, de har fått et lavterskeltilbud, uten mørke trapper, nå føres de rett inn i tempelet.

Ikke så rart at nettopp Bergen Offentlige Bibliotek stadig prises for å være et godt møtested! ■



Innsikt. Utlånsrommet over to etasjer med galleri og overlys. Skråstilte hyller gir god innsikt fra skranken!

Modell fra 3D Warehouse.

NPU-prisen 2017

Formidler best-prisen til Bergen Offentlige Bibliotek

Norsk Publikumsutvikling (NPU) hadde sin årlige konferanse i begynnelsen av november. 385 personer deltok fra 14 land. Fire ettertraktede priser ble utdelt: «Øker mest» til Henie Onstad Kunstsenter, «Neste praksis» til Nordnorsk Kunstmuseum, «Inkluderer flest» til Festspillene i Nord-Norge og «Formidler best» til Bergen Offentlige Bibliotek.

Bergen Offentlige Bibliotek har økende besøk, og i begrunnelsen heter det at de «har lyktes bemerkelsesverdig godt med å inkludere underrepresenterte grupper.» Juryen berømmet biblioteket som «lar brukerne få innflytelse over eget bibliotek» og at dette sikrer «engasjement, legitimitet og relevans i et stort mangfold av grupper.»

Biblioteket berømmes også for å ha endret seg innenfor eksisterende rammer og forvandlet seg fra «å være et tradisjo-



Prisvinnere. Fra utdelingen av Publikumsprisen. Fra venstre litteraturformidler Trine Dale, biblioteksjef Haga Indergaard og bibliotekar Per Vold som er ansvarlig for UROM.

nelt bibliotek til å bli et åpent kulturhus med et stort antall inkluderende arrangement». En viktig grunn til at biblioteket fikk prisen var tilbudet til unge «i forbin-

delse med utviklingen og etableringen av UROM; en egen sone for unge, og en hel vifte av arrangementer kuratert av og med unge, for unge mennesker.» ■

Et åpent kulturhus for alle

Hovedbiblioteket i Bergen er for lengst sprengt. Det skjer noe i hver eneste krok i det gamle huset, som var beregnet på helt andre aktiviteter. Vi spør biblioteksjef **Leikny Haga Indergaard** (bilde) om det ikke er på tide å tenke nytt og få reist et tidsmessig og mer effektivt bibliotek?

Indergaard: Bergenserne er glade i biblioteket sitt. Huset er vakkert, det er mange fine rom. Atmosfæren er god og bidrar til at folk trives. Plasseringen er også ideell. Bergens tidende beskriver oss som et

kommunikasjonsmessig «nav» som holder byen sammen og som gir rom til den offentlige samtalen. Huset eigner seg faktisk bedre til arrangementer og som møteplass enn til tradisjonell bibliotekvirksomhet. Det er bokhåndteringen som er tungvint i de trange lokalene. Ny bygning skal utredes, kanskje blir politikerne inspirert av Nye Deichman?

Bok og Bibliotek (BoB): Bygningen er utvidet flere ganger. Publikumsarealene er mer enn fordoblet, det virker som alle

ytte rammer er sprengt – eller er det mulig å få til enda en utvidelse?

Indergaard: I tilfelle må vi gå under jorda! Men først skal vi utbedre rømningsveiene slik at vi skal slippe å avvise publikum som vil inn. Vi må også utnytte plassen bedre. Vi kan gjøre som museene og satse mer på tematiske presentasjoner og utstillinger. Mediesamlingen vår er redusert fra 802 til 650 tusen i løpet av mine 6 år i Bergen. Vi bruker mye ressurser på kassering, det er et arbeid som krever god kompetanse.

BoB: Til Bergens tidende sier du at de gamle magasinene nå bør innredes og brukes til andre formål. Hvordan skal dere få til det i en fredet bygning der bokhyllene er en del av bygningens konstruksjon?

Indergaard: Vi har fått nye magasiner til de verdifulle spesialsamlingene våre. De gamle magasinene inneholder i dag litteratur som vi burde hatt i åpne hyller. Vi

jobber med saken, men fredningen gjør at det er vanskelig å bygge om. Men det ville vært kjekt om vi kunne ha invitert de pasjonerte bokelskerne inn i de fredede magasinene.

BoB: Om noen få år skal dere feire at det er 150 år siden «Bergen Offentlige» ble grunnlagt. Hva er biblioteksjefens neste jubileumsønske? ■

Indergaard: Vår hovedoppgave er å være et klassisk bibliotek, med solide kultur- og læringstilbud for alle i byen. Dette gjør vi best ved å skape nettverk og ved å invitere publikum til medvirkning og samarbeid. Dette vakre, gamle huset skal være kjent som byens landemerke for litteratur og læring, opplevelser og gode møter mellom mennesker!

Fremtiden trenger data

Fremtiden er alltid av interesse for bibliotekene. I november feiret Bergen offentlige bibliotek sitt hundreårsjubileum tre fulle dager til ende ved å betrakte, og tenke over, fortiden og nåtiden, men også fremtiden.



AV AUD GJERSDAL,
FRILANSJOURNALIST

En av foreleserne på det tettepakkeprogrammet var den kjente teknologikritikeren Evgeny Morozov, og han peker på en pågående omforming av samfunnet, som skjer utenfor borgerne og politikernes kontroll. Det handler om betydningen av data i tiden fremover.

Sårbar vinn-vinn situasjon

Store amerikanske teknologifirmaer som Microsoft, Facebook, Amazon og Google har den siste tiden hatt betydelig vekst i aksjeverdien. Dette kan være en boble, men Morozov tror heller at denne er berettiget, og at disse firmaene og digitale plattformene holder på å erobre sektor etter sektor, og vårt daglige liv.

– Denne industrien kontrollerer en verdifull ressurs, hvorpå resten av den digitale økonomien bygger, nemlig data, sier han og forteller videre at mange produkter er utviklet ved hjelp av data, inklusiv produkter forbundet med AI-tjenester. Google har nå gått over til nye markeder. Selvkjørende biler er et av de nye produktene, og her må teknologien kunne skjelve mellom biler, mennesker og trafikklys. Google har lært dette av brukerne. Dersom en bruker Google Scholar ofte, så vil systemet sjekke om du er en robot. Programmet viser da et foto delt i tolv ruter og ber deg velge de rutene som inneholder f. eks en bil. Opp-

gaven utføres av flere personer, og ved at de klarer testen blir systemet smartere, og tjenesten mer effektiv.

– Vi begynner å forstå hvordan verdi produseres i den digitale økonomien, sier han. Samtidig blir tjenester subsidiert, ofte av annonsører, slik at de er gratis. En undersøkelse har vist at en måtte betale brukerne 16 000 Euro for at de ikke skulle bruke Google et år. – Vi må tenke over hva som skjer dersom annonsørene går i en annen retning og blir frakoblet plattformene og tjenestene, understreker han.

Avgjørende dataekstrahering

Disse teknologifirmaene innsamler mest mulig informasjon om digitale brukere, og gjør derved brukerne mer tiltrekkende for annonsører, og kan da selge mer relevant reklame til dem. De innsamler data fra telefoner, nettleser og i økende grad også i hjemmet. Google vet etter hvert så mye om våre behov at informasjonen når oss før vi vet at vi trenger den.

– Google gir informasjonstjenester som mater deg med data som du kanskje trenger, basert på sin modell av deg. Både Google og Amazon vil forutsi hvilken informasjon du trenger i dag og hvilken du trenger i fremtiden, sier han. Dataekstrahering muliggjør personifisering av for eksempel reklame, men gjør det også

ifølge Morozov mulig å bygge AI¹-produkter. Flere og flere tjenester integrerer en AI-komponent for å fungere bedre.

– Flere og flere aktiviteter som tidligere ble gjort av mennesker eller enkle rudimentære algoritmer, får i økende grad en AI-komponent, sier han. Morozov understreker viktigheten av å vite hvem som eier og kontrollerer tilgangen til denne, og at dette er et viktig politisk spørsmål. Det å bruke akkumulerte data til å lage mer effektive AI-produkter, og tjene penger på tjenestene som bygger på disse, blir en ny forretningsmodell. Det kommer flere og flere tjenester basert på AI.

– Problemet er at beslutningstakere ser på digitalisering som en midlertidig løsning på problemer som ikke er løst gjennom globalisering og ved å gi finanssektoren mer innflytelse, sier han. Uber er et firma hvor kunden betaler mindre, samtidig som sjåføren får jobb. Ved å ha tilgang til svært mye kapital, kan det bli den dominerende plattform i verden for transporttjenester.

– Plattformene eier ikke noe, alt de eier er en algoritme og evne til å tilpasse tilbud og etterspørsel, og evne til å gjøre det globalt slik at de kan trekke ut verdi fra den lokale økonomien og overføre til de som har investert i dem, sier han. For

1 Kunstig intelligens

at dette kan skje må noen betingelser innfris, og det handler ikke bare om digitalisering og nettverk.

Fri flyt av informasjon

– Jeg snakker også om evnen til å mer eller mindre tilintetgjøre barrierer som kunne krevd at Uber lagrer data lokalt, og viser eller deler algoritmene med lokale myndigheter, sier han, og peker på at slike barrierer allerede er eliminert i mange land.

– Digitale plattformer trekker ut verdier fra lokale økonomier til fond som ikke har noe å gjøre med landene de opererer i. Dette er en av hovedfarene som vi ikke vet å takle, sier han. Amerikanske bedrifter ønsker fri flyt av informasjon, og dette er riktignok i samsvar med både menneskerettigheter og demokrati.

– Men i realiteten betyr det fri flyt av informasjon og data til USA, for det er de som bygger de fleste slike tjenester og plattformer, sier han. Morozov forestiller seg imidlertid en alternativ fremtid, der avhengigheten av plattformene som leverandører av velferd og infrastruktur er mindre. Data er viktig i den digitale økonomien, samtidig som Europa er borte fra scenen. Vi har ikke store teknologifirmaer som kan konkurrere med Amazon. Ingen firmaer her investerer så mye i forskning og utvikling, og AI, som kinesiske Alibaba.

– Dette er en farlig utvikling, fordi den eneste plassen for Europa er som konsument, sier han. Byene har mange sensorer, og genererer mye data når de blir digitale.

– Det er ikke åpenbart hvorfor dataene skal tilhøre private operatører av tjenester, og ikke til byen og nabolaget, sier han. Morozov mener at en må lage regler for hvem som skal eie dataene, for eksempel ved å etablere kollektive rettigheter



Egne systemer. – Vi må bygge våre egne robuste offentlige systemer, sa Evgeny Morozov på ett av arrangementene ved 100-årsjubileet i Bergen. (Foto: Privat)

ter til dem. Og en må løse problemer med personvern.

Offentlige systemer og infrastruktur

Dette kan gi alternative datakilder, men det er også nødvendig å stimulere til å bygge tjenester på toppen av data, til nytte for lokalsamfunnet.

– Hvorfor er det bedre å få tjenestene fra et amerikansk firma fra California som aldri har vært i byen, enn et lokalt som kan dukke ned i data generert av innbyggerne, og motta tilskudd fra stat eller kommune for å bygge en tjeneste?, spør han. Nå er det bare store firmaer som Google og Amazon som kan utvikle ambisiøse, interessante innovasjoner, fordi de kontrollerer AI, sensorene og den grunnleggende infrastrukturen. Morozov vil likestille tilgang til infrastrukturen ved å gjøre det enklere for kommunen og lokale aktører å få tilgang. Private teknologiskapere har riktignok brukt penger for å gjøre data til noe verdifullt. Men de har også brukt offentlige midler i arbeidet.

– Selv ting som presenteres for oss som høydepunkter i private firmaers innovasjon, er i virkeligheten offentlig innovasjon i forkledning, der vi har finansiert mange av systemene, sier han. Vi trenger å inkludere nye deltakere. Vi ønsker ikke at tjenestetilbyderne også skal eie infrastrukturen, for da kan de ekskludere andre. Morozov forteller videre at Google tidligere kjøpte ITA Software, som var et bestillingssystem for flybilletter. Nyetablerte foretak hadde da tilgang til systemets data, og bygde tjenester på toppen av det. Google lot dette fortsette som før. Nå har de imidlertid bestemt seg for å stenge av tilgangen for tredjeparter, og har i stedet bygd sitt eget system.

– Hvis Google bestemmer seg for å stenge av Google Scholar i morgen, fordi de har innhentet nok data fra oss, så vil de gjøre det. Vi må bygge våre egne robuste offentlige systemer og infrastruktur som blir her uavhengig av om det er lønnsomt for et firma eller ikke, avslutter Morozov. ■

Fagforbundet for deg som jobber i bibliotek



Fagforbundet kjemper for lønna di og for å forbedre og forsvare medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår. Skal vi få gjennomslag, er det viktig at vi er mange.



Vi forsvarer rettighetene dine. Med rundt 17 000 godt skolerte og dyktige tillitsvalgte kan du få hjelp når du trenger det.



Norges beste innboforsikring. Når du melder deg inn i Fagforbundet får du Kollektiv hjem som er landets beste innboforsikring.



Stipend til videreutdanning. Fagforbundet har gode stipendordninger for medlemmene. Som medlem kan du få stipend til grunn-, etter- og videreutdanning og kortere yrkesfaglige kurs.



Juridisk bistand. Som medlem i Fagforbundet får du juridisk hjelp til saker knyttet til arbeidsforholdet ditt.



FAGFORBUNDET

fagforbundet.no

Velkommen som medlem! Send SMS Fagforbundet medlem til 1980.



Utstillinger. Hvert år arrangerer Redd Barna Forstyringsuka, hvor de setter ekstra fokus på vold og seksuelle overgrep mot barn. Flere bibliotek er med og lager utstillinger, her Stjørdal bibliotek.

#JegErHer

– Med fokus på seksuelle overgrep mot barn



TEKST: MAI SIMONSEN OG INES VUJICIC, REDD BARNA

Seksuelle overgrep skjer nærmere og oftere enn vi tror. Mer enn hver femte jente (21,2 %) og nesten hver tiende gutt (8,7 %) forteller at de har blitt utsatt for uønsket seksuell adferd før de har fylt 18 år. ►

Seksuelle overgrep kan skje på alle arenaer der barn er: på skolen, på fritidsarenaer, i hjemmet eller på besøk hos venner og familie. De aller fleste overgrep begås av noen som i utgangspunktet har en tillitsrelasjon til barnet. Allikevel er temaet omgitt av taushet. Det tar i gjennomsnitt 17 år før en som er utsatt for overgrep, forteller om det. Mange barn forteller ikke, fordi de ikke vet at det de utsettes for er ulovlig, de vet ikke at de kan få hjelp, eller de føler at det er deres egen skyld.

Derfor er det så viktig å bryte tausheten, og gi barn kunnskap om hva seksuelle overgrep er, at det er ulovlig, at det aldri er deres skyld at overgrep skjer, og at de kan få hjelp. Slik kunnskap bidrar til å forebygge overgrep og gjør barn bedre i stand til å beskytte seg selv og til å si ifra.

Slik kunnskap gjør også at barn vokser opp med en bedre forståelse og respekt for *andres* grenser, noe som bidrar til å forebygge overgrep blant jevnaldrende og ungdommer.

I år som i fjor, har vi med oss flere av landets bibliotek i kampen om å bryte tausheten. Bøker som omhandler tematikken blir løftet frem sammen med ønsker som barn har skrevet til voksne. Vi kan **alle** bidra til at barn er trygge der de bor, der de leker og der de lærer.

Bibliotekarere, takk for at dere sier **#JegErHer!**

10 ønsker til voksne fra barn og unge

for å bekjempe seksuelle overgrep mot barn

- Vær snill mot alle barn rundt deg, uansett om det er dine egne eller ikke.**
- Ta barn på alvor og vis dem like mye respekt som du viser voksne.**
- Snakk med barn om retten til å sette grenser og om seksuelle overgrep.**
- Vær ekte, og vær glad i barn for den de er.**
- Spør barn om hvordan de egentlig har det. Slutt aldri å spørre.**
- Lytt til barn, selv om de bruker litt andre ord enn deg.**
- Tro på det barn sier, selv om det kan være vondt eller ekkelt å tro på.**
- Vær tøff nok til å gjøre noe når et barn har det vanskelig, selv om det kan føles ubehagelig overfor andre voksne.**
- Si til barn at du tror på dem og vil hjelpe. De trenger å høre det.**
- Gi aldri opp et barn!**

JEG ER HER, Redd Barna sin nasjonale kampanje mot seksuelle overgrep mot barn.

Barn og unge fra hele Norge har kommet frem til 10 konkrete ønsker til hvordan voksne kan si JEG ER HER og vise at de bryr seg på ekte. Lytt til barnas ønsker. **Bli med, si #JegErHer!**

Redd Barna www.reddbarna.no/jegerher **#JegErHer**

Jeg er her.

Tips til bøker som kan løftes frem

Titler for barn og unge

- Filiokus og Blåmann-Klåmann – Marit Hoem Kvam
- Så lenge ingen ser oss – Anders Totland
- Kongene på haugen – Øivind Aschjem
- Blekkspruten – Gro Dahle
- Jeg er meg! Min meg – Margrete Wiede Aasland og Eli Rygg

Titler for voksne

- Seksuelle overgrep og vold; forebyggende undervisning i skolen – Magne Raundalen
- Avdekking av seksuelle overgrep: veier ut av fortelsen – Siri Søftestad
- Seksuelle overgrep mot barn – Marit Hoem Kvam
- Du ser det ikke før du tror det – Inga Marte Thorkildsen

Gratis materiell kan bestilles gratis på www.reddbarna.no/skole



Dmitry Levin og Ryan James demonstrerer hvordan VR-utstyret fungerer. Det som vises på skjermen kan Ryan James se i 3D og han kan «ta» på modellen, blant annet snu den rundt og forstørre den.

Nå kan man øve på hjerteoperasjoner i biblioteket

Med jevne mellomrom skal biblioteket omorganiseres og spørsmålet er hva all plassen skal brukes til når vi ikke lenger har bøker på hyllene. Trenger vi egentlig et bibliotekrom, eller?



AV MARGRETHE BAKSTAD SØVIK, FØRSTEBIBLIOTEKAR, VID VITENSKAPELIGE HØGSKOLE OG FULBRIGHTSTIPENDIAT VED HEALTH SCIENCES LIBRARY, UNIVERSITY OF WASHINGTON (2017-2018) OG NFR-STIPENDIAT

Joda, selvsagt gjør vi det. Både fordi det jo fremdeles er bøker i biblioteket og fordi rommet kan brukes til så mye annet. Mange har arbeidsplasser og møteplasser som en del av biblioteket, skrivesentre og forskningsservice, IT og andre tjenester flytter inn i bibliotek rundt omkring.

Dette skoleåret er jeg Fulbrightstipendiat ved Health Sciences Library (HSL), University of Washington (UW)

i Seattle, USA. HSL er et stort medisinsk bibliotek med nærmere 40 ansatte og tilbyr tjenester til studenter ved sosialt arbeid, folkehelse og innen sykepleie-, tannlege-, farmasi- og medisinstudiene. De dekker også større geografiske områder enn delstaten Washington.

Noen av de ansatte jobber innenfor *National Network of Libraries of Medicine* som dekker Pacific Northwest-regionen, mens andre utarbeider tjenester for lege-

utdanningen som går over de fem såkalte WWAMI-statene i det nordvestre hjørnet av USA. De har over 250 000 brukere innom dørene i løpet av et år, men de har like fullt tenkt mye på hvordan de kan gjøre bibliotekrommet til en ettertraktet møteplass for flere enn studenter og bibliotekarer. Som andre steder er mye av den medisinske litteraturen digital og de har sett behovet for andre tjenester som kan få klinikere og forskere ►



Biblioteket kan romme så mangt: bøker, anatomiske modeller eller hjerteroperasjoner i virtuell virkelighet.

tilbake inn i bibliotekrommet. Den nyeste tjenesten som er under utvikling er et VR-studio (Virtual Reality Studio) for klinikere og forskere knyttet til UW Medicine. Det er i første rekke hjertekirurgene som ønsker å prøve ut virtuell virkelighet for å øve seg på og forberede seg til hjerteroperasjoner.

Det Forskningsrådsfinansierte prosjektet jeg er involvert i handler om simulering, aktiv læring og informasjonssøking i sykepleierutdanningen, og selv om det kan sies være på den andre siden av den tekniske skalaen, så var det spennende å få invitasjon til kick off-samling 27. oktober. Der fikk vi demonstrert hvordan VR-studioet kan brukes, fikk høre om den pågående utvikling av software og følge diskusjonen om videre utvikling av rommet.

Å skape rom for nye partnerskap

Tania P. Baryn, prodekan ved universitetsbibliotekene ved UW og direktør for HSL, forklarer at prosjektet begynte med at HSL ønsket å samle ulike støttefunksjoner for forskerne. Erfaringene var at støttefunksjoner som litteratursøk, ressurser, datahåndtering og teknisk støtte er spredd på mange steder og at det var vanskelig å samles for tverrfaglig samarbeid.

Resultatet ble TRAIL (Translational Research and Information Lab), et samarbeid mellom Institute of Translational Health Sciences, University of Washington Health Sciences Library, UW Medicine Research Information Technology og National Network of Libraries of Medicine i Pacific Northwest-regionen. Et helt konkret resultat av dette samarbeidet er TRAIL-rommet som åpnet for

rundt et år siden. Rommet inneholder blant annet en storskjerm som kan brukes for å visualisere og analysere data, og utover å ha plass for selve rommet er bibliotekets bidrag at de har IT-ekspertise, forskningsdataekspertise og kan være en støttespiller i utvikling av tverrfaglige prosjekt.

En videreutvikling av dette ser man nå altså i prosjektet rundt utarbeidelsen av VR-studioet. Emily Patridge, assisterende leder for klinisk forskning og dataservice ved HSL og programansvarlig for TRAIL, forteller at hun en dag ble kontaktet av hjertekirurg Dmitry Levin (Center for Cardiovascular Innovation, UW) og radiograf Beth Ripley. De var ute etter et sted å ha VR-utstyret sitt og hadde oppdaget at TRAIL-rommet i biblioteket kunne være helt utmerket. Med seg har de Ryan James som er PhD-student ved UW og grunnlegger av Pear Medical, som utvikler software for bruk i VR-studioet. Sammen skal de lage 3D-modeller av hjerter basert på bilder av faktiske hjerter, slik at kirurgene har mulighet for å gå inn og se på hjertet de skal operere i detalj. De kan forstørre, plukke bort unødvendig informasjon, se det fra ulike vinkler i realtid, og jobbe sammen i team for å øve seg på kompliserte operasjoner. VR-studioet kan også brukes for mengdetrening, noe man ikke får i medisinerutdanningen nå som tidligere. Koblingen til andre måter å lære på, som simulering i helsefag, er åpenbar og dette er noe man også ønsker å se videre på. Blant annet var det nevnt at dette kan være en måte å jobbe med katastrofescenarioer på, der man kan teste teamet og øve på slikt som man tross alt håper aldri skal skje.

Biblioteket – en naturlig plass for nye tjenester i medisin

Nylig tildelte The Institute of Museum and Library Services midler til HSL for å designe og utvikle et VR-studio og utarbeide en «primer», en oppskriftsbok for andre bibliotek om de ønsker å gjøre det samme.

«Noe av oppgaven her er å vise hvordan man kan bruke tilgjengelig plass og utforme det slik at det kan brukes til ulike formål. Det er ikke sikkert at et VR-studio er noe biblioteket vil drive med om 10 år og da vil vi ikke bygge et permanent studio bare for dette» sier Tania P. Baryn. Derimot er det stor interesse for VR akkurat nå, også i tråd med at The Center for the Future of Li-

baries nevner VR som en av flere trender for alle typer bibliotek. Teamet ved HSL undersøkte 140 medisinske bibliotek over hele USA for å finne ut hvilken interesse det er for VR-studioer, og fant ut at 7 andre universitetsbibliotek enten har bygget eller holder på å bygge studio. Flere andre uttrykte interesse for en slik oppskriftsbok som Bardyn og de andre ved HSL har fått midler til å utarbeide.

Emily Patridge og Tania P. Bardyn understreker at en grunn til at HSL kan gå inn og ta en lederrolle i utviklingen av VR-studioet er at dette handler om ulike måter å jobbe med informasjon på. Biblioteket blir en naturlig støttespiller siden de ansatte også har ekspertise når det gjelder spørsmål om lagring og deling av data. Et VR-studio kan altså være enda en måte biblioteket kan få en sentral plass hos klinikere, tverrfaglige team og innen utvikling av nye måter å lære på. Flere ganger i løpet av workshopen ble det nevnt at VR-studioet må brukes til ikke bare å utvikle, men også evaluere nye måter å lære på. Ikke minst er det snakk om å forsøke å forstå hvordan vi lærer med og i et interaktivt miljø. Det siste trakk en av kirurgene frem som en viktig grunn for å forklare hvorfor nettopp biblioteket er en sentral partner. Prosjektgruppen inkluderer også en arkitekt, Gili Meerovitch, som er spesialisert i å jobbe med planlegging og utvik-

University of Washington (UW), Seattle: Statlig universitet, ranket som nr. 2 blant statlige universitet i USA, og på 10. plass på verdensbasis etter US News Best Global Universities ranking (oktober 2017). 56 000 studenter [2016]. 291 spesialiserte forsknings-sentre, der helse er det største forskningsfeltet.

UW har 16 campus/instituttbibliotek spesialisert innen fag som drama, østasiatiske studier, business og helse. UW har også en iSchool med utdanning innen bibliotek- og informasjonsvitenskap fra bachelor til Ph.d.-nivå.

Fulbrightstipend kan søkes av studenter på Master og Ph.d.-nivå og forskere for utveksling mellom USA og en rekke land i verden. Søknadsfristen er 1. oktober hvert år. Se <https://fulbright.no> for informasjon om mulighet for å søke stipend for å dra til USA.



TRAIL-rommet er åpent for alle som trenger et rom å møtes i. Health Sciences Library stiller med personale og støttefunksjoner. Emily Patridge, ansvarlig for TRAIL-programmet, og Adam Garrett, systemansvarlig eller «the computer guy», begge fra HSL.

ling av rom for aktiv læring, og som har bred erfaring fra å jobbe med bibliotek. I året som kommer skal prosjektgruppen jobbe med utformingen av VR-studioet ut fra de ønsker og behov kirurgene har, og så skal erfaringer, konkrete råd om tekniske løsninger og hvordan man kan sette opp studioet samles i oppskriftsboken som skal være klar til presentasjon før sommeren 2018.

Les mer:

TRAIL: <https://hsl.uw.edu/trail/>
Bardyn, Tania P. (2017). This university's interactive lab is revolutionizing research. *eCampus News*. 7. juni 2017. <https://www.ecampusnews.com/featured/featured-on-ecampus-news/university-of-washington-lab/>

VR-studioet:

Why Medical Libraries for VR Services? <https://hsl.uw.edu/vr-studio/>
UW Health Sciences Library awarded grant for Virtual Reality Lab for cardiac surgical teams. 5. oktober 2017. <http://www.lib.washington.edu/about/news/announcements/uw-health-sciences-library-awarded-grant-for-virtual-reality-lab-for-cardiac-surgical-teams>
Blume, Michael (2017). Health Sciences Library invests in new virtual reality lab. *The Daily* 16. oktober 2017. http://www.dailyuw.com/science/article_871b-ca2c-b225-11e7-a494-379cdccf1e1f.html ■

VR i bibliotek: <http://www.ala.org/tools/future/trends/virtualreality>



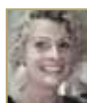
VR-demonstrasjon på biblioteket.



Kunstneren. Katie Paterson. Foto: Giorgia Polizzi

Et litterært frøhvelv

På et papir, i en boks, i et rom, i et bibliotek, i en by, i et land langt nord skal verdens litterære hukkommelse kapsles inn. Gjennom hundre år skal kunstprosjektet *Future Library – Framtidsbiblioteket* – vokse. Hvert år lagres et nytt hemmelig manuskript i hvelvet, sakte blir en antologi til. Ordhvelvet vil åpne seg for framtidens leser, i år 2114.



AV ANN-MARI BUGGE
FRILANSJOURNALIST

Hundre år før det litterære frøhvelvet åpner seg, i år 2014, vandrer den skotske kunstneren Katie Paterson i en skog, i en by, i et land langt nord. Hun er på Vettakollen i Nordmarka, nord for Oslo. Fuglene kvi-

trer og kunstneren tvitrer. Hun har fått en skog!

Future Library – skogen

Her, på 59°59'10.0» N10°41'48.6» E, hugger den visjonære og handlekraftige

kunstneren ned 1000 gamle grantrær, og planter 1000 nye. Med trevirke fra de gamle skal det bygges et hvelv. Med trevirke fra de nye skal det lages papir. Mens trærne gror, årring for årring, skrives en antologi, side for side. Det er en organisk



prosess, og det tar tid, hundre år tar det. Kunstnerens visjoner og ambisjoner for *Future Library* er som konsentriske sirkler i Patersons forestilling: – I imagine the tree rings as chapters in a book. The unwritten words, year by year, activated, materialized. The visitor's experience of being in the forest, changing over decades, being aware of the slow growth of the trees containing the writers' ideas like an unseen energy – that something has to come into being.

Future Library er et vidtspennende kunstverk med mange komponenter; steder, mennesker, aktiviteter, ritualer og tid. Hundreårsskogen er én av dem. Oslo kommune har stilt dette skogholtet til disposisjon. Av trevirke som ble tatt ut her – i skogen inni skogen – bygges det nå et hvelv på 15m2 som skal settes opp på det nye hovedbiblioteket i Oslo. Paterson har respekt for den gutenbergs-

ke trykkekunst og insisterer på at antologien skal trykkes. Men, er altting glemt om hundrede år? Kan vi trykke i 2114? De tusen granstiklingene som kom i jorda i 2014 blir til det papiret antologien skal trykkes på. Inntil videre, mens stiklingene gror, skriver forfatterne på hundreårsfortellingene sine.

Future Library – forfatteren

«It is like a family tree, and I love it» tvitret *Future Library* den 27. oktober i år, akkompagnert med kunngjøringen av antologiens fjerde forfatteren: tyrkiske Elif Safak. Slektstreet har tre sterke grener fra før: canadiske Margaret Atwood, britiske David Mitchell og islandske Sjón. Alle har de kapslet inn sine fortellinger og sendt dem til framtiden, til en leser de tror finnes, men aldri får møte. Elif Safak møter utfordringen med samme undring, tvil og håp som sin slektninger i *Future Library*:

– This entire idea of writing a manuscript that will, hopefully, be read in the future is to me like writing a letter now and leaving it in a river. You don't know where it will go or who will read it – you just believe in the flow of time. Kulturrådets direktør, Kristin Danielsen kommenterte annonseringen av ny framtidsbibliotekforfatter slik på sin facebookside:

– Fjerde forfatter er valgt til et av de fineste prosjektene jeg vet om. I 2018 er det Elif Shafak som skal skrive for fremtiden. Hvorfor liker jeg dette så? Fordi det insisterer på håp. Jeg tror vi trenger det.

Tid er definitivt en komponent i *Future Library*. Mens Danielsen var biblioteksjef for Deichmanske uttalte hun også at kunstverket var «en nydelig iscenesettelse av tid». Det er også en konfronterende iscenesettelse av tid. Stiftelsen, som finner forfatterne til antologien, er ute etter litterater som har «the ability to capture the imagination of this and future generations». At «forestillingsevne» og «tid» er nøkkelord i utvelgelsesprosessen er forståelig. Katie Paterson har arbeidet med disse størrelsene i flere av sine kunstverk, som lyden av smeltende isbre, synet av universets mørke og kart over døende stjerner. Tidligere kunstverk har utforsket *kosmiske* tidsspenn på millioener av år, det synes likevel som om *Future Library*s århundre er det mest utfordrende tidsaspektet. Kanskje akkurat fordi en blir konfrontert med egen *menneskelig* mortalitet? For verkene vil

forbli ulest, upublisert og ukommentert i forfatternes levetid. Atwood reflekterer over hvordan mennesker i framtiden vil komme til å ønske å forstå sin fortid, og at den fortiden, ja, det er meg, min tekst, nå. Mitchell beskriver prosjektet som «antidote to dystopia», et slags motgift mot den dystopiske verdensanskuelsen. Mens Sjón, som skrev sitt verk på islandsk, stiller spørsmålet: vil noen forstå meg?

Future Library, et memento mori. Lillehammer, som er blitt en UNESCO litteraturby, har invitert årets *Future Library*-forfatter til Norsk Litteraturfestival. Vanen tro, både Atwood, Michelle og Sjón har gjestet festivalen i forbindelse med sine Norgesopphold. Men det er lørdag 2. juni det skjer: overrekkelsesremonien i skogen, hvor Elif Safak gir verket til kunstneren, for aldri å lese det igjen. Hun kan dog få se det igjen, i *Future Library*s hvelv i byen. Manuskriptene lagres for øvrig dypt nedi kryptene i Oslo kommunes byarkiv i påvente av at hovedbiblioteket skal ferdigstilles i 2020.

Future Library – byen

Fjordbyplanen er en strategisk plan for å utvikle hovedstaden langs fjorden, og Bjørvika er én av prosjektområdene. Bjørvika Utvikling har fått ansvar for å utvikle infrastrukturen i denne nye bydelen, inkludert de offentlige rommene. Firmaet vedtok tilbake i 2008 å bruke 1 % av investeringsbudsjettet på kunst i de offentlige rom, og kunststrategien favnet både permanente og temporære kunstverk. Anne Beate Hovind, prosjektleder for kunst i Bjørvika Utvikling og styreleder i Stiftelsen Framtidsbiblioteket, er på saken:

– Det er ingen tilfeldighet at Patersons kunstverk har resonans over hele verden nå, det rører folk. Ved å åpne for samtidkunst, åpner du for folks forestillingsevne.

Det er i et slikt visjonært jordsmonn ideene til kunstverk som «Losæter» og «Future Library» er blitt sådd. Prosjektene spenner vidt. Begge tar tid. Begge tar plass. Begge er organiske, jordnære og stille. Begge ivaretar ur; urkorn, urspråk. Begge har en kime av uro i seg, og, et framtidshåp. Kunstneren sammenfatter kompleksiteten slik:

– *Future Library* has nature, the environment at its core – and involves ecology, the interconnectedness of things, those living now and still to come. Det er noe helt annet enn å plassere en ►



Fra skogen. Kunstneren Katie Paterson i «Hundreårsskogen» i Nordmarka. Foto: Giorgia Polizzi

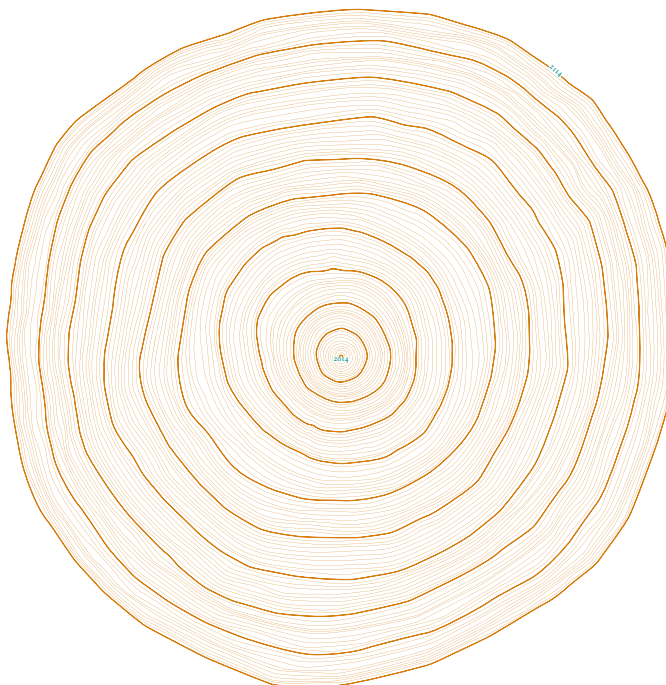
bronseskulptur permanent på en sokkel. At det er mer arbeidskrevende enn å plassere en bronse-skulptur permanent på en sokkel, vet Hovind også nå:

– Bare se hva som kan skje om man gir en kunstner av Katie Patersons kaliber frie tøyler: «Jeg trenger et rom», «Jeg trenger en skog», «Jeg trenger hundre år».

Future Library – biblioteket

Oslo kommunes bibliotek er Deichmanske som består av et hovedbibliotek og 18 filialer rundt omkring i hovedstaden. Biblioteket er landets største og eldste folkebibliotek, grunnlagt i 1785. Et nytt moderne hovedbibliotek reiser seg nå i fjordbyen, Deichman Bjørvika. Bygget er designet av Atelier Oslo og Lund Hagem Arkitekter, designduoen bak *Future Library*s eget rom – det litterære frøhvelvet.

En gang for lenge siden hadde en visjonær bibliotekar sett for seg et slikt stille rom i biblioteket. I møte med kunstprosjektet ble gamle planer nye realiteter, fullbrakt i stillerommet «Silent Room» i Dronning Eufemias gate. Det er et sær-



gent rom – et rom inni rommet – vesensforskjellig fra bibliotekets øvrige interiør, i form, farge og formål. Inni i hvelvet er det 100 forseglede luker til 100 manuskripter fra 100 forfattere i 100 år. Forfatterens navn og verkets tittel vil vises, og lukene lyssettes etter hvert som de fylles med ord. Slik skal publikum ikke glemme, men

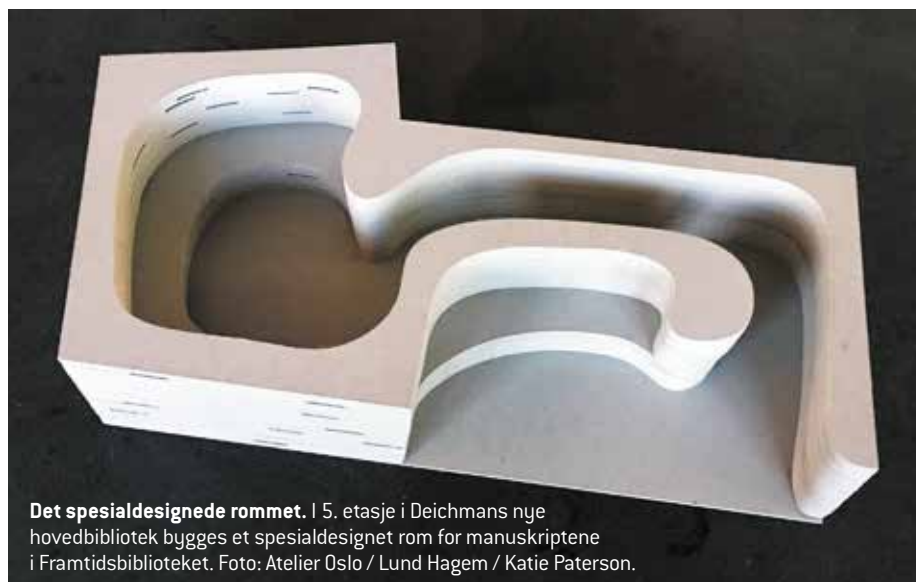
kunne forestille seg tekstenes iboende egenskaper, for *lese* får de ikke. Det frittstående lille bygget på kun 15 kvadratmeter kles i trevirke fra Vettakollen. Designet inviterer til at bare en eller to skal benytte rommet ad gangen:

– The atmosphere is key in our design, aiming to create a sense of quietude, peacefulness, a contemplative space which can allow the imagination to journey to the forest, the trees, the writing, the deep time, the invisible connections, the mystery.

Det er altså akkurat her i et land langt nord, i en by, i et bibliotek, i et rom, i en boks på et papir at Katie Patersons *Future Library* – *Framtidsbiblioteket* skal huse fortellingene

til framtidens leser. Stemmene til Atwood, Mitchell, Sjón, Safak og 96 andre forfattere skal bære bud fra bibliotekets øverste etasje, med Nordmarka-gløtt. Med teleskop kunne en faktisk ha sett helt til Framtidsbibliotekskogen, og litt lenger.

Paterson! Teleskop! ■



Det spesialdesignede rommet. I 5. etasje i Deichmans nye hovedbibliotek bygges et spesialdesignet rom for manuskriptene i Framtidsbiblioteket. Foto: Atelier Oslo / Lund Hagem / Katie Paterson.

Future Library – Framtidsbiblioteket

Kunstverket heter «Future Library», på norsk «Framtidsbiblioteket»

Kunstneren er Katie Paterson, Skottland

Inngår i Slow Space-programmet for kunst i offentlige rom, produsert av Situations på oppdrag av Bjørvika Utvikling

Støttes av Oslo kommune ved Kulturretaten (med rommet) og Bymiljøetaten (med skogen)

Forvaltes av Future Library Trust, som fornyes hvert 4.-8. år. Stiftelsen velger forfatterne

Rommet i Deichmanske bibliotek (åpner 2020) er designet av Atelier Oslo og Lund Hagem Arkitekter i samarbeid med kunstneren

Et sertifikat som garanterer antologien ved publisering i 2114 kan kjøpes allerede, hos James Cohan Gallery, New York og Ingelby Gallery, Edinburgh/London

<https://www.futurelibrary.no/>

<https://twitter.com/futurelibraryno>

<https://www.instagram.com/futurelibraryno/>

<https://www.facebook.com/Futurelibrary.no/>

Future Library

- er et hundreårsprosjekt, 2014-2114
 - er 100 forfattere, som leverer 100 dokumenter, over 100 år
 - er 100 forseglede, uleste og upubliserte manuskripter (inntil 2114)
 - er 1000 håndlagde kjøps sertifikater for antologien (utgis 2114)
 - er 3 hemmelige dokumenter, som allerede er levert
 - er 97 hemmelige dokumenter, som ennå ikke er levert
 - er et skogholt på Vettakollen i Nordmarka, Oslo
 - er 1000 felte trær, som ble til papir til sertifikatene og panel til rommet/hvelvet
 - er 1000 nyplantete trær, som skal vokse, og bli papir, i 2114
 - er en overrekkelses-seremoni i skogen hver sommer
 - er en forfattersamtale på folkebiblioteket hver sommer
 - er et rom/hvelv i 5. etasje på Deichman Bjørvika, Oslo
 - er en utstilling av forseglede manuskripter
 - er en trykkpresse lagret i Oslo
 - er en antologi som trykkes i 2114
- m.m.

KILDER

<https://www.futurelibrary.no/>

<http://www.framtidsbiblioteket.no/>

Future Library_PR_pressemedling_Margaret_Atwood_norsk.pdf

<http://katiepaterson.org/>

<http://www.bjorvikautvikling.no/>

<http://blogg.deichman.no/nyedeichman/>

<https://amp.theguardian.com/>

books/2017/oct/27/elif-shafak-joins-future-library-writing-piece-to-be-unveiled-in-2114

https://www.youtube.com/watch?v=a_2nIkMww-Q

Larsen, LB: (2017) The Manuscripts Stored in Oslo

Larssen, K. (2014, 5. september).

Hundreårsskogen. D2, s. 40

Framtidsbibliotekets forfattere (4/100)

2018

Elif Shafak (Tyrkia)

Manuskriptets tittel: Ukjent (Offentliggjøres 2. juni 2018)

<http://www.elifsafak.com.tr/home>

2017

Sjón (Sigurjón Birgir Sigurðsson) (Island)

Manuskriptets tittel: VII

Pegar enni mitt strýkst við kjólfald engla eða Nokkuð um fallturninn, rússíbanann, snúningsbollana og önnur tilbeiðslutæki frá tímum síð-iðnvæðingarinnar

VII As My Brow Brushes On The Tunics Of Angels or The Drop Tower, the Roller Coaster, the Whirling Cups and other Instruments of Worship from the Post-Industrial Age

<https://sjon.siberia.is/>

2016

David Mitchell (England)

From Me Flows What You Call Time

<http://www.davidmitchellbooks.com/>

2015

Margaret Atwood (Canada)

Scribbler Moon

<http://margaretatwood.ca/>

Professor Carol Tenopir fra University of Tennessee der hun i mange år har forsket på hvordan forskere finner, bruker og leser akademiske tekster.



Ny rolle for fagbibliotek

Professor Carol Tenopir fra University of Tennessee ser på forskernes tilgang til forskningsmateriale og hva de får ut av det de leser. Også deling og lagring av forskningsdata vil bli mer viktig fremover, og Fagbibliotekenes kan spille en nøkkelrolle i begge disse tilfellene.



TEKST: CAROLINE M. SVENSEN
JOURNALIST



FOTO: ANETTE ANDRESEN

Og i en tid der fagbibliotekene må håndtere andre leservaner enn før og der mye av informasjonen lett kan finnes på nett, viser forskningen at fagbibliotekene fortsatt blir mye brukt. Men de er i ferd med å bli brukt annerledes. På invitasjon fra Nolog gjestet Carol Tenopir i midten av oktober Høgskolen i Oslo og Akershus der hun presenterte den nyeste forskningen sin.

Carol Tenopir har inngående studert hvordan forskere bruker fagbiblioteker

og faglitteratur i sitt arbeid, hvordan teknologien har endret forskernes lese- og forskningsvaner, og hvilke mekanismer som påvirker informasjons- og kunnskapsdeling både innad i forskningsmiljøene og utad mot offentligheten.

– Den samme personen som vil ha tilgang på materiale, har ulike behov som lesere og forfattere, og husk at alle forfattere er også lesere, sier Carol Tenopir.

Hun var gjesteprofessor ved Hanken Universitet i Finland fra 2016 til 2017 og

hennes nyeste forskning er gjort her. Ifølge Tenopir er det få forskjeller når det gjelder hvordan fagbibliotekene blir brukt i Europa og USA. Ikke uventet blir elektroniske artikler mer og mer brukt, og mange av disse finnes også på fagbibliotekene.

Lesevaner i endring

Den nyeste forskningen hennes viser at akademiske artikler er viktige for forskere, og at de fleste av disse artiklene kom-

mer fra fagbibliotekene. Forskningen til Tenopir viste blant annet at de finske forskerne leste i snitt 20 artikler per måned, noe som tilsvarer 240 artikler i året. I snitt brukte forskerne 42 minutter på å lese hver artikkel. Og hele 68 prosent av artiklene ble brukt enten til forskning eller skriving. Derfor er det også viktig å være bevisst på den type tekst man leser

– Merkelapper er viktig her, hvis en tekst blir kalt en artikkel, vet også forskerne hva de skal vente seg, sier hun.

Ikke overraskende er lesevanene i endring, for selv om de fleste forskere fremdeles faktisk leser bøker på fagbibliotekene, øker lesingen av elektroniske artikler mye. Forskningen fra Finland viser at 26,8 prosent av den akademiske lesningen kommer som følge av bibliotekenes abonnement på elektroniske artikler. Lesingen av slike elektroniske artikler har økt fra 180 elektroniske artikler per år i 2007 til 204 elektroniske artikler i 2017, og utgjør i dag 83 prosent av det totale antall artikler som forskere leser per år.

Selv om forskere selv kan finne de elektroniske artiklene de trenger på internett, viser Tenopirs forskning at de fortsatt oppsøker fagbibliotekene for å få tilgang på artiklene, siden mange av artiklene har lesebegrensninger og fordi de gjerne er gratis å lese der.

Tenopir tror forøvrig at trenden med «open-access» der de elektroniske artiklene gjøres fritt tilgjengelig vil akselerere i løpet av de neste ti årene.

– Det skyldes at mange av de institu-

sjonene som finansierer forskningen vil at den skal deles åpent, og det ønsker også leserne, men det vil nok ikke bli sånn at hundre prosent av artiklene blir fritt tilgjengelig, fordi de likevel må finansieres på en eller annen måte. Vi er nødt til å finne ut hvem som skal betale for forskningen fremover og det kan finnes flere ulike løsninger her, sier hun.

Lagring og deling

Den største endringen for fagbibliotekene fremover ser Carol Tenopir innen datalagring. Flere og flere forskningsprosjekter som får offentlig støtte må også legge frem en plan for hvordan forskningsdataene skal deles. Ifølge en definisjon fra Forskningsrådet er forskningsdata alle data som forskningen genererer. De er nyttige for den forskningen som gjennomføres, men kan bli enda nyttigere dersom de deles med annen forskning.

Forskningen til Tenopir viser at mange forskere fortsatt er usikre på hvordan slik data skal deles, og at de ofte ikke får tilgang til den dataen de trenger.

– Denne manglende datatilgangen kan være et stort hinder for forskningen, forklarer hun.

Og på dette feltet mener Tenopir at fagbibliotekene har en viktig rolle å spille fremover. De fleste forskere ønsker nemlig å dele sine egne forskningsdata, og å bruke andres hvis det kan gjøres på en enkel måte.

– Her kan fagbibliotekene ha flere

NOLUG

Nolug (Norwegian Online User Group) er en interesseorganisasjon for bibliotekarer og andre informasjons-spesialister. Foreningen tilbyr aktuelle seminarer innenfor informasjons- og dokumentasjonsområdet. Vi ønsker å ha en erfaringsutveksling på tvers av fagområder og bransjer i vår møtevirksomhet. Temaene varierer, og kan være det meste i krysningsfeltet mellom IKT, informasjonskompetanse og kunnskapsforvaltning.

roller, forklarer hun. Hun nevner at bibliotekene for eksempel kan ta ansvaret for å bygge lagringssystemer for forskningsdata, og at de kan tilby kurs og veiledning til forskere slik at de lærer hvordan data skal lagres og deles.

– Mange forskere trenger hjelp til å lete etter å finne data, og her kunne for eksempel fagbibliotekene lage webguider som hjelper forskerne med dette.

For å lage slike lagringssystemer tror Tenopir at flere yrkesgrupper, slik som IT-rådgivere, må samarbeide med bibliotekarene. Og pedagoger kan være behjelpelig med hvordan treningsprogram og kurs utformes.

– Slik kan fagbibliotekene bli en trygg plass for forskningsdata, sier Carol Tenopir.

Viktig om forskeres informasjonsatferd

– Nolug fyller 30 år i år, og vi ønsket å markere det med et foredrag av en person som er sentral for det fagfeltet vi er engasjert i, sier Heidi Kristin Olsen, som leder Nolugs arbeidsutvalg.



AV ODD LETNES
REDAKTØR

Hun legger til at Nolug har lang tradisjon i å arrangere seminarer med sentrale fagpersoner med ujevne mellomrom, for eksempel holdt Mary Ellen Bates et seminar for Nolug i 2016.

– Når Norsk fagbibliotekforening avd. Trondheim fortalte at de hadde engasjert Carol Tenopir, og lurte på om vi ville arrangere noe med henne i Oslo var det naturlige svaret ja!

Carol Tenopir har vært en sentral person i forskningen rundt forskeres informasjonsatferd og faglige lesing i flere tiår, og er dermed en av forskerne med svært grundig kunnskap både til feltet og ikke minst til utviklingen siden 70-tallet, mener Olsen. Artikler av henne finnes for eksempel på pensumlisten i flere av fagene på Avdeling for arkiv, bibliotek og informasjon, ved HiOA, hvor

Olsen selv er ansatt, både på bachelor- og masternivå.

– For oss i Nolug er det ekstra interessant at hun nylig har ledet en omfattende studie av forskeres tilgang til, lesing av og bruk av litteratur i Finland, til dels en replika av en undersøkelse fra 2007. Vi har ingen tilsvarende studie i Norge, og vil opplagt kunne hente viktig kunnskap fra de to finske undersøkelsene. To slike un-



Heidi Kristin Olsen er leder for arbeidsutvalget i Nolug, her i samtale med Carol Tenopir.

dersøkelser med ca 10 års mellomrom gir også et innblikk i utviklingen.

Et av funnene Tenopir presenterte er hva som kjennetegner lesingen til forskeren med svært mye publisering i løpet av de siste to årene. Man fant at de leser mer variert type materiale og bruker mer tid per lesing enn gjennomsnittet, de bruker biblioteket som kilde for artiklene som leses – og anser i større grad enn andre sosiale nettverk, skytjenester og samarbeid på nett som vesentlig, forteller Olsen.

– I tillegg til at forskere som Tenopir er viktige for at vi skal vite mer om en av de viktigste brukergruppene for bibliotekene i UH-sektoren, vil for eksempel hennes liste over hva forskerne ønsker seg av utvikling videre være noe å merke seg for bibliotekene! Jo mer de ansatte i bibliotekene vet om brukernes atferd, ønsker og behov, jo bedre bibliotekjeneste er de i stand til å levere.

Annen del av seminaret med Carol Tenopir handlet om deling av forsknings-

data, også et svært aktuelt tema nå. Hun deltar i et samarbeid med å kartlegge forskeres syn på deling av forskningsdata, og har mange interessante funn og betraktninger rundt både deling av data og bibliotekenes mulige rolle i dette omfattende feltet, mener Heidi Kristin Olsen.

Begge presentasjonene til Tenopir fra Oslo møtet, og presentasjonene hun holdt i Trondheim, er tilgjengelig på Nolugs hjemmeside: www.nolug.no ■



Synssjekk på biblioteket

Norges Blindeforbund har reist land og strand med tilbud om gratis synstest for alle over 60. Blant annet tok optikerne turen innom Porsgrunn bibliotek, skriver TA.no. Der kunne de slå fast at mange utsetter øyeundersøkelser til det lengste – kanskje fordi de frykter dårlige nyheter eller kanskje fordi det føles som et nederlag å måtte begynne med briller. Optikerne opplyser at det er viktig å undersøke de eldre for grønn stær. Her er det nemlig avgjørende å komme i gang med behandlingen så fort som mulig. ■

” *Jeg er opptatt av
det å stå i livet.*

KETIL BJØRNSTAD:

Å minnes med
KJÆRLIGHET.



– Prosjektet mitt går ut på å minnes livet mitt og de andre i det med kjærlighet, sier Ketil Bjørnstad. Han er halvveis i det han håper skal bli et erindringsverk på seks bind om tiårene vi har bak oss fra sekstitallet og utover. Hittil har han skrevet tre bind.



TEKST: NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST



FOTO: TROND ISAKSEN

Hjemme hos Ketil Bjørnstad teller jeg minst ti Buddhafigurer, med smått og stort, særlig stort. Fra hvor jeg sitter i sofaen i stuen, ser jeg utover fjorden. Utsikten er fabelaktig, Bjørnstad bor bare noen meter fra fjorden på nedsiden av Mosseveien, et sted man ikke regner med at det er noe hus. Det slår meg at han bor like nær havet og nesten like isolert her som da han bodde på Sandøya utenfor Tvedestrand, vest for Lyngør, hvor han bodde i mange år, som han beskriver i bok to og tre av seksbindsverket. Bortsett fra at han bor rett ved byen samtidig. Kanskje har han oppnådd det beste av begge verdener?

Uansett: Han virker harmonisk. Mild, genuint hyggelig, tilsynelatende like interessert i meg som jeg er i ham. Nei, buddhist er han ikke, sier han smilende, men han er ofte i Bangladesh, for hans kone Catharina Jacobsen kommer fra en familie som stiftet Norsk Bangladeshforening etter krigen med Pakistan. Kanskje trives han bedre i dette tiåret vi er inne i nå, enn han gjorde på jappetiden på åttitallet, som det fremgår av bok nummer tre at han ikke var helt på linje med, tenker jeg. Åttitallet var gult, hevder han i boken om samme tiår – for han ser tiårene i farger. Jeg spør hvilken farge

den tiden vi er inne i nå er, og han svarer at den er en slags ubestemmelig rødfarge.

– Jeg ser all tid i farger. Tirsdag er grå, sier han. Jeg intervjuer ham på en torsdag, som er lys og lett gylden. Jeg får fruktte, som er rød, og kake i en ubestemmelig lysebrun farge, torsdagsfarge – selv spiser han ikke noe, som jeg kan se. Han er slank, men ikke radmager. I yngre år led han av spiseforstyrrelser (bortsatt fra at han ikke visste hva det var, for diagnoser som bulimi og anoreksi var ikke kjent da), men ikke nå lenger, forteller han. Han er veldig høy, en nittifire ifølge en av de selvbiografiske bøkene, men litt mindre nå, påstår han – man krymper med alderen. Jeg ser i så fall ikke noe til krympingen, han er fremdeles kjempehøy.

Minner og skriving

– Jeg vet ikke om jeg lever lenge nok til å bli ferdig med alle bøkene jeg planlegger, sier han. Bjørnstad er født i 1952, og da har man, som han sier, levd lenger enn man kan vente å leve.

– Et unødvendig spørsmål sikkert, men er det en sammenheng mellom å ha kommet til skjels år og alder og å skrive sitt liv?

– Jeg tror det. Jeg begynte på den første

boken da mor døde, og så døde far ni måneder etterpå. Da er man den eldste. Det startet også litt med at jeg skrev om Mozart i «Veien til Mozart». Da ble det naturlig å se linjene tilbake i mitt eget liv. I Mozartboken skriver jeg om broren min og faren min, og oppdaget hvor lystbetont det var å skrive om dem.

– Har denne gravingen i 60-, 70- og 80-tallet vært en selv-oppdagelse?

– Absolutt. Når du begynner å erindre bevisst, kommer du på mennesker du nesten hadde glemt. I boken om sekstitallet er min barndomsvenn Mads en sentral person. Vi var begge glødende opptatt av politikk, skeptisk til USA og beundret Krustsjov, som jeg syntes lignet på min onkel Birger. Mads døde omtrent da jeg begynte å skrive den første boken, jeg så ham bare noen få ganger etter barndomsvennskapet. Men han lå der, i erindringen, og var en del av det som ble min personlighet. Menneskehjernen er gåtefull. Fortellingen er blitt styrt av hvilke minner som var de mest intense da jeg skrev.

– Du kaller det en roman?

– Det er en roman. Jeg forteller ut fra min erindring, ut fra det som var viktig

for meg i hver tidsepoke. Det er ikke noe forsøk på objektiv historieskriving. Det skal være selvopplevd, men ikke selvopptatt. Filosofen Peter Wessel Zapffe skrev en bok med en selvironisk tittel: «Hvordan jeg blev så flink». Å rose seg selv, *dét* hadde vært selvopptatt! Selv går jeg motsatt vei. Jeg leter etter alle svake punkter. Min hensikt er å undersøke hvordan mikrokosmos – det lille mennesket, jeg selv – forholder seg til makrokosmos, samfunnet.

– *Men hvorfor oppdelingen etter tiår? Først en bok om sekstitallet, en om syttitallet, den som nettopp kom ut dreier seg om åttitallet, og etter har jeg forstått at du planlegger tre bøker til. Ens egne svingninger i livet går da ikke etter kalenderen?*

– Det virker som media hjelper oss til å huske i skuffer. Vi har tenkt i tiår lenge før min tid, vi har alle forstillinger om tyvetallet, tredvetallet og førtitallet. Men det er viktig for meg å få sagt at jeg er subjektiv historieskriver. Bøkene er sannferdige fordi de er sannferdige for meg. Jeg har alltid hatt notisbøker. Ikke dagbøker i egentlig forstand, men når jeg ser i de gamle notisbøkene mine, husker jeg. I tillegg kommer research, på nettet, i bøker, gamle avisarkiver. Jeg tar med de nyhetene som har preget mitt eget liv. Det er klart jeg ikke kunne skrive bøkene før internett var oppfunnet. Da jeg skrev biografien om Oda Lasson Krogh, måtte jeg gå på Nasjonalbiblioteket og lete og lete. Det kunne ta en halv dag å finne et brev. Men jeg er ikke – understreker han, og nå er han alvorlig – noen Wikipedia-forfatter, slik Morgenbladets Marius Lien påsto, uten å komme med et eneste konkret eksempel. Jeg er altfor glad i papirer og bøker til det. Og til å forme alt i mitt eget språk, selv om jeg selvsagt også kan sample historiske hendelser. Det skulle bare mangle om man ikke kunne gjøre det, i en bok som for øvrig er gjennomgående personlig.

Bohemen

Bjørnstads bakgrunn er så mangfoldig at man nesten må lese alle de nærmere femti bøkene hans og lytte til de over seksti platene hans for å få et overblikk, men her er en kortversjon: Han var vidunderbarn på klassisk piano, kjent i hele Norge, så begynte han å komponere sin egen musikk i sin egen pop-jazz-vise-sjanger. Den mest kjente av de tidlige platene hans er trolig «Leve Patagonia», som alle

kjøpte i 1978, og lyttet igjen og igjen på Ole Paus, Radka Toneff, Cornelis Vreeswijk, Lill Lindfors og en masse andre store navn som tolket Kristiania-bohemens persongalleri: Hans Jæger, Oda Krogh, Bokken Lasson og Edvard Munch. Og Jahn Teigen som Ibsen! Musikk, tekst og piano: Ketil Bjørnstad. Bjørnstad skrev romaner, biografier, noe lyrikk, opptredte med klassiske konserter, ikke-klassiske konserter med eget materiale, tett i tett. Men bohemen slapp han aldri taket i.

– *Jeg kan ikke forestille meg at du følger Kristiania-bohemens ni bud selv, med unntak av det første, «Du skal skrive dit liv.» Bud som «Man kann seine Eltern nicht schlecht genug behandeln» ser ut til å passe veldig dårlig. Og det siste, i Hans Jægers pussige rettskrivning, «Du skal ta live a dei», håper jeg passer enda mindre...*

– Det niende er ikke noe jeg kommer til å etterape, nei. Skjønt Jæger skrev ikke disse budene selv. Det var Oda og venner som skrev dem som en parodi, i bladet «Impressionisten». Men det er så tatt på kornet at det lyder som om det hadde vært Jæger. Jæger hadde ikke denne formen for humor, han hadde overhode ingen humor, han var dødsens alvorlig. «For sannferdig til å bli en god journalist,» skrev Fernanda Nissen.

– *Kan man skrive sitt liv, er det mulig? Hva tenker du om «falske minner» – eller at man kanskje skaper seg en personlighet og selvbilde ved å gi noe av det man ha opplevd spesiell vekt? Alle redigerer vel fortiden sin litt?*

– Jeg ikke er så opptatt av identitet som mange andre ser ut til å være. Jeg er opptatt av det å stå i livet. Knausgårds romanverk er langt mer introspektivt enn mitt. Jeg undersøker hvordan samfunnet har vært med på å forme meg, derfor disse stadig påminnelsen av hva som foregikk i norsk og internasjonalt samfunn og politikk i hver periode jeg skriver om. Men jeg synes også at et element som gjorde Knausgård så god, var hans absolutte sannferdighet. Jeg har ingen grunn til å redusere eller forstørre ham. Knausgård er en veldig begavet forfatter som har hatt en eventyrlig suksess – som jeg tror alle andre forfattere unner ham. Men hans fullstendig hensynsløse utlevering av sine nærmeste er uansett problematisk for meg. Og det skremmer meg at så mange forfattere følger i hans spor.

Man kan være sannferdig uten å måtte utlevere så direkte og rått.

– *Du begynner bok nummer én, den om sekstitallet, med et frampek hvor din mor dør. Knausgård begynner sitt verk med at faren hans dør. Er det en forbindelse?*

– Jæger har vært et større forbilde. Jeg leste Hans Jæger første gang tidlig på syttitallet, både «Fra Kristianiabohemen» og triologien som begynner med «Syk Kiærlighet». Han skrev den kanskje beste be-kjennelseslitteraturen i Norge, og han er fremdeles sterkt underkjent. Munchs hemmelige notater har også vært en viktig inspirasjonskilde for meg. Munch skrev mer enn 20 000 sider. Skisser, dikt, betraktninger, romanutkast. Kun «frisin-nede menn» skulle få lov til å lese etter hans død, sto det i testamentet hans.

Skammen

Et av de mest påfallende trekkene i Bjørnstads bekjennelseslitteratur er hvilken plass han lar følelsen *skam* få, ikke minst i boken om 80-tallet. Fiksjons-Bjørnstad skammer seg mest over seg selv, ser det ut til. Over at han er tykk (det var tidligere, på 60-tallet, da han var ung lubben og bråbegavet klassisk pianist). Han skammer seg over at han ikke skjønner hva han skal ha på seg, hvordan han skal oppføre seg i sosiale situasjoner og hvor mye drikkepengen han skal gi på dyre hoteller i London og Paris. Han forteller en god del om hvor dum han føler seg. Hvor liten, hvor uverdig. Romanutgaven av Bjørnstad sjekker stadig inn på mye dyrere hoteller enn han har råd til fordi han har en forestilling – tåpelig innrømmer han – om at han må gjøre det for å leve opp til forventningene i miljøet han gjerne vil tilhøre. Her er en typisk passasje:

«For jeg hadde jo allerede begynt å fisle med disse menneskene, prøvde å gjøre meg hip og urban. Hadde justert tøyet bort fra de hjemmestrikkede genserne, gått inn i min første Matinique-butikk og kjøpt både bukse og skjorte i mercerisert bomull. Hver gang jeg var i Oslo, ønsket jeg å henge med dem, bli en del av det gode selskap, den nye Profil- gjengen, men i musikkens verden. De lot seg ikke henge med. De kunne avsløre en spyttlikker på mange mils avstand. «Ål i en bøtte med schnør,» som en av dem sa.»

Eller, som her i et avsnitt om venninnen og kollegaen Lill Lindfors, som han

” *Det inngår i den pakten jeg har med leserne, at jeg må utlevere meg.*

beundrer nesten like mye som han beundrer bestevennen Ole Paus. Begge to skildres som født kule. Slike mennesker som fikser alt og aldri dummer seg ut:

«Lill var en slik person som jeg så sterkt selv ønsket å være. En som hvilte i seg selv, som ikke maste for å forstå eller bli forstått, som ikke virket ødelagt av sin egen karriere, all berømmelsen som hadde kommet med de vanvittige salgssuksessene og revyene sammen med de største komikerne og scenepersonlighetene i Sverige. Det var en ro rundt henne som jeg selv aldri hadde. Hun lette ikke etter kontroll, for hun hadde den, ...»

– *Hvorfor denne selv-skammen? Det kan neppe være noe du er blitt preget av på grunn av oppdragelsen for du beskriver jo barndomshjemmet som godt og trygt?*

– Jeg var nær begge foreldrene min. Men som liten husker jeg godt at jeg var liv-

redd for at de skulle skille seg. Kanskje kom noe av usikkerheten av det. Jeg hadde alltid en følelse av at jeg var en brikke i et spill. Jeg var redd for mye som barn. For naboens hund, for den kalde krigen. Far tok boren min og meg med på møter i «Nei til atomvåpen» og vi sto der og hørte appeller og skjønte at verden kunne gå under. Hvis jeg hadde hatt en virkelig traumatisk barndom, med overgrep, hadde jeg kanskje ikke kunnet skrive om det.

– *Det er så mye om dyre ting og dyre leiligheter og dresser og luksus – alt det jeg ikke forbinder med deg?*

– Utover 80-tallet lot jeg meg nok besnære av alt blendverket i jappetiden, men den viktigste årsaken til at bøkene er blitt slik de er, tror jeg, er at jeg ville skrive fra et underdog-perspektiv. Da Norge var i ferd med å bli nyrikt på åt-

titallet, var velstanden ny for de fleste av oss. Jeg tror få var så selvsikre. De fleste lot som, de hadde en fasade. Jeg kan ikke snakke for alle andre, men stort pengeforbruk og lag på lag med økonomiske, materielle og kjødelige fristelser lå jo i tiden.

Dommedag

– *Du smører tjukt på? Du laget f. eks. en grand prix-låt til Inger Lise Rypdal (det var det året Sverre Kjeldsberg vant med «Sami ædnan») og under TV-sendingen dagdrømmer du ikke bare om at det er du som skal vinne, men at den franske filmstjernen Catherine Deneuve (som du har et intens avstandsforhold til i bok etter bok) vil synge inn en LP med din sanger...*

– Ja, det er galskap, ikke sant, ler han.

– *Det er morsomt, men du er ikke redd for å utlevere deg?*



– Jeg synes fremdeles mye om ham, og jeg er utrolig lei meg over den retorikken som en del politikere, som Søreide og Brende, bruker overfor Russland – et land som aldri har angrepet Norge, og som frigjorde Nord-Norge etter andre verdenskrig. Vi har derimot angrepet Russland – Tore Hund sto for det! Etter Sovjetunionens fall hadde vi en gylden mulighet til å opprette en ekte dialog med Russland. Den grep vi ikke og det er tragisk. Slik jeg ser det, er vi nå for lengst tilbake i den kalde krigen.

– Synes du det er trist at Sovjetunionen ble oppløst og et mindre landområde, Russland, gjenoppstod i 1991?

– Nei, jeg har aldri hatt noen forestilling om at det er så bra med en stor, overordnet politisk struktur. Det er det samme med EU. Jeg stemte imot norsk medlemskap to ganger. Nå ser vi hvordan EU på udemokratisk vis straffer Storbritannia for å melde seg ut etter en demokratisk folkeavstemning.

– Tenker du iblant når du skriver at «nå skal jeg lage litt humor og satire her», f.eks. når du stadig i åttitallet forteller hvordan Kjell Bekkelund ringer og er kjepphøy – og du lurte på om Bekkelund har til hensikt å tilby deg en jobb som til statsråd. Eller hvorfor kan du ikke bli nasjonalbibliotekar?

– Dette er jo ren realisme! Kjell satt med en masse makt over norsk kulturliv, det er helt reelt. Når han foreslo noe, lyttet politikerne. Men jeg bruker også anledningen til å vise hvordan det jeg kan finne på å tenke ikke alltid er i pakt med realitetene.

– Å skrive er å holde dommedag over seg selv, som Ibsen sa?

– Det kan nok være en funksjon som kunst kan ha. Men det er ikke noe krav til all kunst at den skal være dommedag over kunstneren selv. Det er ikke en forutsetning for at det skal bli bra. For mitt eget vedkommende, kan jeg bli vel streng med meg selv, fordi jeg ikke vil utlevere andre. Da finnes det bare meg selv igjen å utlevere.

– Selv om du har «doktorgrad i tvil», som du kaller det, så har ikke det hindret deg nevneverdig? Du dro ned til Paris som tenårings uten å kunne fransk for å inter-

vjue franske filmstjerner for en avis. Du begynte som musiker og fortsatte som forfatter...

– Det er en paradoksal dobbelthet i personligheten min, som jeg ikke kan forklare. Men jeg tror at all skapende kunst starter med tvilen. Tvilen er en forutsetning for å skape. Åtteognitti prosent av alt kunstnerisk arbeid skapes, tror jeg, på bakgrunn av tap, sorg og traumer. Det er veldig sjelden at det blir som min venninne Lill synger om, at «musikk skall byggas utav glädje.»

Kvinnene og kritikerne

Det er tydelig at Ketil Bjørnstads vennekrets dels består av personer som har befolket avisene, og særlig avisenes kultursider, i flere tiår. Ofte bruker han bare fornavn, men det er allikevel ikke så vanskelig å tenke seg hvem f. eks. Trond-Viggo er. Bjørnstad anonymiserer derimot konsekvent kvinner han har hatt langvarige eller kortvarige forhold til. De er «Rødhetten», «C», «Den andre» og så videre.

Hvis kvinnene i hans liv har oppført seg dårlig overfor ham, trekker han et slør over det. Hvis han selv har oppført seg dårlig overfor en av dem, vanker det selvbekreftelser. Men det kommer nok til å bli mindre pseudonymer og omskrivninger når han i neste bok blir samboer med og siden gifter seg med Catharina, røper han. «Da begynner et helt nytt kapittel i livet mitt», som han sier.

I «Åttitallet» debatterer Bjørnstad over mange sider hvor langt en forfatter kan gå når det gjelder å bruke levende mennesker i fiksjon. Han tar den franske forfatteren Edouard Louis som eksempel. Louis beskriver sine familiemedlemmer som «udannede fjols, grove i kjeften og voldelige», mener Bjørnstad og spør: «Hva tenkte moren, faren og søsteren hans, da Louis ble verdensberømt, delvis takket være beskrivelsen av deres elendige liv? Fikk de noen prosenter av royaltyen for sønnens sterke og nådeløse roman «Farvel til Eddy Bellegueule», der alle tre var omgjort til heslige Charles Dickens-figurer?...Var det tillatt å drepe, bare drapet var godt nok utført?»

– Nå var jo intensjonen til Louis å fortelle hvordan hans historie og liv ble forvrengt av de andre ved deres gjenfortelling, at de da tiltok seg en makt over ham ved å definere ham; synes du ikke han hadde lov til det?

– Det inngår i den pakten jeg har med leserne, at jeg må utlevere meg. Hvis ikke, blir det ekstremt pompøst og kjedelig. Så derfor all tvilen, alt fjollet, alle de urealistiske drømmene jeg hadde som ung. Og ikke bare da!

– Var du virkelig så opptatt av forholdet mellom USA og Sovjet så tidlig som i 1960, den første boken begynner nesten med det, og da var du vel bare ni eller ti år gammel?

– Åtte. Og ja. Jeg var veldig interessert. Far diskuterte utenrikspolitikk med vennene sine, og han tok broren min og meg med ut om natten for at vi skulle se Sputnik fare over himmelen på Røa.

– Noe av det morsomste i første bok, synes jeg, var din voldsomme barne- og ungdomsbegeistring for Krustsjov. Hva er ditt forhold til Krustsjov nå?

– Nei, jeg mener at hvis man nå skal skrive slik at boken fører til en motbok...

– *Slik vi nå ser med søstrene Hjorth?*

– ...slik vi nå ser med søstrene Hjorth, kommer vi ut i et moralsk kaos. Det er mulig å skrive slik forfattere alltid har gjort. Det vil si at man skaper en fiksjonsvirkelighet uten å være så direkte brutal mot andre som ikke kan forsvare seg. Jeg kan være brutal overfor meg selv, men ikke overfor de jeg står nær.

– *Du er selv ikke så diskret når det kommer til navngitte kritikere som Cathrine Krøger, som skal ha kåret deg til «landets verste forfatter», Ane Farsethås og flere andre? Du er veldig direkte og temmelig grov i din beskrivelse av Krøger i et litterært hageselskap. Er det ok? Og sjekket du med forlaget og forlagets jurister i hvor langt du kunne gå?*

– Jeg brukte et år på først å skrive og skrive om episoden fra hageselskapet. Den ble først skrevet ned i august 2016, og så finslipte jeg sekvensen, det gjorde jeg til sammen 24 ganger. Alt er nøye gjennomtenkt. Selvsagt har jeg vært i kontakt med forlaget og juristene deres underveis, ofte, men det er ikke derfor jeg gjorde endringer. Det er forbausende hvor mye man kan si i trykkefrihetenes navn. Hele prosjektet mitt med denne bokserien har jo vært å minnes med kjærlighet. Men med maktmennesker er det annerledes. Jeg skriver kritisk både om Jens Stoltenberg og om Obama, selv om jeg liker dem. Når det gjelder kritikere, har de mye mer makt enn de selv tror. Jeg kjenner flere, både forfattere og musikere, som er blitt knust av kritikere, ødelagt. Det var nødvendig for meg å skrive denne scenen. Mobbebegrepet bruker jeg helt bevisst. I enhver skoleklasse finner du minst én mobber. Du møter dem også senere i livet. Det er dette jeg skriver om. Men hageselskapet er jo ment som et tragikomisk kapittel.

– *Du forteller at «hennes forfølgelse av meg var så oppsiktsvekkende at journalister med jevne mellomrom spurte meg om min mening om henne». Hvordan tror du Krøger reagerer på dette?*

– Hun har allerede svart at jeg er sutrete og patetisk. Et klassisk mobbe-svar. Hun fortsatte til og med å sjikanere meg i spaltene. Sa at jeg kopierte Shakespeare, noe hun beskyldte meg for allerede i 1996,

altså for 21 år siden, uten å komme med konkrete eksempler. Jeg kan ikke huske en eneste setning jeg i skjul skulle ha stjålet fra Shakespeare. I hvert fall ikke bevisst. Men hun får mene hva hun vil. Jeg står ved det jeg har skrevet.

– *Er du bitter over den måten du er blitt behandlet på av enkelte kritikere? Sint? Fandenivoldsk? Hevngjerrig?*

– Absolutt ikke bitter eller hevngjerrig, men jeg er opptatt av alvoret i maktstrukturen i kulturlivet. Heldigvis er mobbe-kritikerne i mindretall. De aller fleste gjør en strålende jobb og sikrer kritikens nødvendighet i det offentlige rom.

– *Har vi generelt sett en grusom offentlighet i Norge – kanskje fordi vi er et lite land med mange småkonger og smådronninger? Er du og noen få til – du nevner andre forfattere som har gått på Steinerskolen som deg selv – blitt skjelt ut fordi dere ikke tilhører den toneangivende gjengen?*

– Nei. Det er viktig med dyktige kritikere. Og jeg har hatt mye medgang også. Men det er noen som tar seg enorme friheter. Nylig fikk Bergens Tidens hovedanmelder Silje Stavrum Norevik sparken, fordi det ble avslørt at hun i lengre tid hadde kopiert andre kritikere direkte i sine anmeldelser. Ingen kunne uansett skrive så slemt, usaklig og nådeløst som henne. Hun var en mare for mange forfattere. Kritikerne har enorme privilegier. De blir sjelden utsatt for korreksjon og bedømmelser selv, og når de blir det, får man alltid en relativt hysterisk debatt.

– *Når du selv har deltatt i den offentlige debatten, har du ofte vært en mot-stemme. Du var lite begeistret for USA, du talte Arne Treholts sak mens den kompakte majoritet mente han var skyldig i alt han ble dømt for. Mot slutten av boken i omtalen av Rushdie-saken er du bekymret for innskrenkningene i ytringsfriheten som du aner vil komme. Er det noe du har sett utvikle seg enda mer siden, og er du bekymret for det?*

– Veldig. Vi er i en ufattelig ulykksalig situasjon nå i forhold til å sette grenser og vite hva vi står for i vårt vestlige samfunn. Jeg har ikke forslag til løsninger, men ser med sorg på hvordan konfliktnivået stiger.

Flyulykker

«At tiden, hans egen tid, er som et tre som både vokser og mister sine blader.

Menneske etter menneske som faller til jorden. Av og til lurar han på om han er abnorm, fordi han har så mye kjærlighet til sine egne minner, og til menneskene inne i dem», skriver Bjørnstad i boken om åttitallet.

Nå er det gått snart tre tiår til, og følelsen av tiden som går – og den endelige sluttstreken – kan vel neppe ha blitt svakere. Men kanskje har det endret seg noe, slutten er muligens ikke så endelig når man får barn, reflekterer jeg. Et tema i de tre bøkene om seksti-, sytti og åttitallet var Bjørnstads ufruktbarhet. Han så ut til å sette det i forbindelse med en stadig tvil, en følelse av å ikke komme av flekken i livet, kanskje frykten for kunstnerisk stagnasjon også. I hvert fall leser jeg et slik. Men mellom vinduene står det nå et fotografi av en sekstenårig pike, det er Bjørnstads kinesisk-fødte adoptivdatter.

– *Hvorfor har du med så mange flyulykker fra hvert tiår i bøkene? Jeg har en følelse av at vi får høre om hver eneste stor og liten flyulykke, og noen ganger navnene på alle som var ombord. Er du veldig redd for å dø?*

– Jeg har først og fremst alltid vært veldig interessert i fly! Ja, noe i meg er redd for å dø, men jeg er også relativt tillitsfull på naturens vegne. Amerikanske Caryl Chessman, som ble dømt til døden for mange år siden, hadde et så fint utsagn. Døden er en stor svart vegg som vi alle må forholde oss til. Det er naturens spill med oss. Alle stiller likt overfor dødens gåte. Jeg er ikke blant dem som vil synge «Alltid freidig når du går» på dødsleiet. Engstelsen og smerten tror jeg vil dreie seg at man blir adskilt fra alle de levende som man er glad i. Men det er allerede mange av dem på den andre siden også.

– *Hvordan tror du at du vil bli husket? Som han som skrev «Sommernatt ved fjorden» i «Leve Patagonia», eller forfatteren av dette selvbiografiske kjempeverket?*

– Bøkene jeg holder på med nå blir på flere tusen sider til sammen, og sangen du nevnte varer i fire minutter. Begge to er en viktig deler av meg. Jeg har hatt så mange berømte venner som nå ikke er så berømte lenger. Det er et privilegium hvis man huskes for noe som helst. ■



– Les Saul Bellow

Den amerikanske nobelprisvinneren Saul Bellow har en evne til å gå dypt inn i menneskesinnet og samtidig beskrive verden utenfor, mener Ketil Bjørnstad.

– Han beskriver hvordan det ligger store dramaer som kan bli synlig i en hverdags-situasjon, som f. eks. at det er snøstorm og man blir sittende fast på en flyplass. Det er grunnlaget for en genial novelle. Og så er det romaner som «Humboldts Gift». En norsk forfatter jeg har lært mye av og er imponert over er Kjersti Annesdatter Skomsvold. Hun greier å fortelle det hun ønsker samtidig som det selvbiografiske forlegget, altså de andre menneskene i livet hennes, ikke utleveres. «Monstermenneske» var en fantastisk roman.

– Så hyggelig at du nevner henne! Hun er jo bare en ungjente sammenlignet med deg...

– Og så hyggelig at du sier det! Jeg heier på henne, hun er virkelig en inspirasjon, sier Bjørnstad.

– *Kjernespoørsmålet: Hvorfor leser du skjønnlitteratur?*

– Fordi det finnes en uuttalt og veldig spennende pakt mellom forfatter og leser hvor man går inn i et rom sammen for å utforske tilværelsen, utforske menneskelige erfaringer og muligheter. Gjennom lesing, og skriving, forstår man både mer av seg selv og av verden rundt seg. Dette kan ikke gjøres på samme måte noe annet sted enn i romanen.

– *Selv om du er veteran og sikkert har lest mye, er det noe du vet at du burde ha lest, men aldri har fått lest?*

– Å, det er et hav av gode forfattere og bøker dere ute! Jeg har for eksempel aldri kommet lengre enn til begynnelsen av «Mesteren og Margarita» av Mikhail Bulgakov. «Ulysses» av James Joyce? Jo, jeg kom jo i mål til slutt. For meg er det en historisk interessant roman, den hadde en historisk funksjon. Som Schönberg og tolvtoneskalaen i musikken.

– *Du viser ingen særlig tiltro til enkelte toneangivende kritikere. Hvor anbefaler du nysgjerrige potensielle lesere å gå for å få informasjon om litteratur som de kan ha glede av å lese?*

– Jeg lytter til anmelderne. Ikke alle, men de fleste av dem. Og jeg kjøper ofte bøker på grunnlag av kritikken.

– *Hvorfor er det så relativt få forfattere som er nevnt i de tre første bøkene i bøkene ditt selvbiografiske seksbindsverk, de som er kommet ut hittil? Jeg finner langt flere referanser til musikk, komponister og utøvere, både klassiske og pop? Med din Steinerskolebakgrunn hadde jeg ventet stadige henvisninger til Goethe...*

– Det er jo en skam! Det skal jeg ta med meg inn i neste bind. Goethe bør nevnes. Definitivt! ■



Bamsedag på biblioteket

Hvert år siden 1998 har Hamar biblioteks avdeling på Ener feiret den internasjonale Teddybjørndagen. I år ble intet unntak, så den 27. oktober var biblioteket fullt av barn og deres bamser. Ole Brumm spilte naturligvis en sentral rolle i feiringen. Det ble høytlesning med obligatorisk dans og allsang for både store og små. (kilde: h-a.no). ■

faktafyk

Støtte til Faktafyk

Venstre har presentert sitt forslag til alternativt statsbudsjett for 2018. Her støtter de Foreningen !les sitt sakprosamagasin for ungdomsskolen med en million kroner. Foreningen har siden 2012 stått bak prosjektet Faktafyk som tilbyr sakprosa til elever i ungdomsskolen, og interessen fra lærere, elever og bibliotekarer var stor helt fra starten av. Opplaget på de tre første numrene var 125 000, men på grunn av manglende finansiering måtte opplaget nedjusteres til 70 000 eksemplarer i 2016 og videre ned til 30 000 i 2017, før det til slutt ble nedlagt for skoleåret 2017/18. Dette ønsker Venstre nå å gjøre noe med. «Venstre er et parti som satser på kunnskap og som er glade i norsk litteratur. Foreningen !les gjør en veldig god jobb med å spre leseglede blant barn og unge, og det er vi stolte av å støtte i vårt forslag til statsbudsjett. Vi håper å kunne bidra til å få Faktafyk på bena igjen, for det vet vi det er mange som vil ha stor glede av», sier leder i Venstre, Trine Skei Grande, i en pressemelding.

Det er gode nyheter for Silje Tretvoll, daglig leder i Foreningen !les. «Vi er jublende glade for støtten fra Venstre til vårt viktige arbeid for sakprosaen. I en verden der «fake news» er blitt hverdagslig, er sakprosa, gode kilder og opplæring i kritisk lesning og kildekritikk viktigere enn noen gang. Gjennom Faktafyk blir ungdom gode sakprosalesere og de får økt interesse for sakprosasjangeren», sier Tretvoll. ■

Er du bibliotekar,

hører du til hos oss

– uansett hvor du jobber

Hvorfor Bibliotekarforbundet?

- Ivaretar deg i lokale lønnsforhandlinger.
- Tilbyr gratis kurs for medlemmer og tillitsvalgte.
- Inviterer til medlemsmøter med faglig påfyll.
- Inkluderer gratis abonnement på tidsskriftet «Bibliotekaren».
- Tilbyr gode forsikringsvilkår.
- Har stipendordninger du kan søke på.
- Gir råd og veiledning, og advokatbistand om nødvendig.
- Gir deg innflytelse på BFs arbeid med bibliotekpolitikk og arbeidslivsspørsmål.

Meld deg inn nå!

Innmeldingsskjema finner du på <http://bibforb.no/medlemskap/bli-medlem/>

Alle nyinnmeldte er med i trekning av en iPad hvert kvartal.





VI ØNSKER ALLE LESERE OG VENNER AV

BOK OG BIBLIOTEK

en fredfull og god jul!

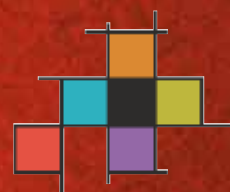


Kulturforbundet
i Delta

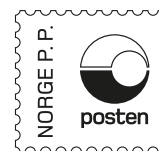
EVRY



**BIBLIOTEK
SYSTEMER**



Bibliotekenes Hus



Returadresse: Bok og Bibliotek
DB Partner AS, Postboks 163,
1319 Bekkestua

Adlibris **BIBLIOTEKSKUNDE**



- ✓ Få 20% biblioteksrabatt*
- ✓ Bestill bøkene plastede og utrustede
- ✓ Enkel handel til gode priser

Hver dag leverer Adlibris over 30 000 bøker til bokelskere i Norge, Sverige og Finland. Med ca. 1,5 millioner aktive kunder og ett utvalg på 11 millioner titler, er Adlibris den selvkclare bok- handelen for alle som er glad i bøker. Vårt mål er å være en god leverandør til bibliotekene når det gjelder alt fra utvalg og utrust- ning, til priser og leveringstider.

*Gjelder bare norske fastprisede bøker i bokgruppene 2 - 9.

Norges største bokutvalg

Adlibris